

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİN TÜRÜ ÖĞRETİMİNE YÖNELİK
ETKİNLİKLERİN İNCELENMESİ**

Elif ŞİMŞEK
ORCID: 0000-0001-9214-2871

Danışman
Doç. Dr. Murat ATEŞ
ORCID: 0000-0002-7361-6389

Konya – 2023

ÖN SÖZ

Metin türü farkındalığı, öğrencilerin Türkçe derslerinin işlenişinde kullanılan en önemli materyaller olan metinleri anlamasında en önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencinin türe dair farkındalık kazanması, eğitim hayatında sağladığı faydaların yanı sıra düzenli okuma alışkanlığı kazanma ve edebi bir zevk geliştirme hususunda da büyük öneme sahiptir. Metin türlerinin nitelikli ve güzel örnekleri, öğrenciye dil bilinci ve milli bilinç kazanma ve geliştirme noktasında da önemli ölçüde katkı sağlamaktadır. Öğrenci dilinin inceliklerine ve güzelliklerine, türünün özelliklerini en iyi yansıtan metinler aracılığıyla ulaşabilmelidir. Bu bağlamda çalışmada, öğrencilerin metin türü farkındalığı kazanma açısından en önemli araçlardan biri olan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin niteliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bulgular ışığında ulaşılan sonuçların alan yazına katkı sağlamasını ve gelecek nesillerin yetiştirilmesi noktasında yararlı olacağını temenni ederim.

Çalışmamın yanı sıra yükseköğrenim sürecimin her aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve her daim yol gösterici konumunda olan kıymetli danışmanım ve hocam Doç. Dr. Murat ATEŞ'e teşekkürü borç bilirim. Araştırma sürecinde yardımlarını esirgemeyen sevgili arkadaşlarım ve değerli hocalarıma; her daim ellerinin omuzumda olduğunu bildiğim sevgili aileme sonsuz teşekkür ederim.

Elif ŞİMŞEK

Ocak 2023

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	10
1.1. Problem Durumu.....	11
1.2. Tanımlar	13
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	16
2.1. Metin ve Metin Türleri	16
2.2. Türkçe Öğretiminde Metin Kullanımı.....	19
2.3. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Metin Türü Öğretimine Yönelik Kazanımlar	20
2.3.1. 1340 (1924) İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı ve 1924 Lise I. Devre Müfredat Programı	21
2.3.2. 1926 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı ve 1929 Ortaokul Türkçe Programı	22
2.3.3. 1930 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı, 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı ve 1938 Ortaokul Türkçe Programı.....	23
2.3.4. 1936 İlkokul Türkçe Programı	24
2.3.5. 1948 İlkokul Türkçe Dersi Programı ve 1949-1962 Ortaokul Türkçe Programı	25
2.3.6. 1968 İlkokul Türkçe Dersi Programı.....	27
2.3.7. 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı	28
2.3.8. 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı	30
2.3.9. 2015 Türkçe Dersi (1- 8. Sınıflar) Öğretim Programı.....	31
2.3.10. 2019 Türkçe Dersi (İlkokul ve Ortaokul 1- 8. Sınıflar) Öğretim Programı	32
2.4. İlgili Araştırmalar	38
2.4.1. Yüksek Lisans Tezleri	38
2.4.2. Makaleler	40
3. YÖNTEM.....	43
3.1. Araştırmanın Modeli	43
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	43
3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri.....	45
3.4. Verilerin Toplanması.....	45

3.5. Verilerin Çözümlemesi.....	45
4. BULGULAR	46
4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	46
4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular	51
4.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular	56
4.3.1. Dinleme/İzleme	56
4.3.2. Konuşma.....	57
4.3.3. Okuma	58
4.3.4. Yazma.....	60
4.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular	62
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	67
5.1. Tartışma.....	67
5.1.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Tartışma.....	67
5.1.2. İkinci ve Üçüncü Alt Amaca Yönelik Tartışma	86
5.1.3. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Tartışma.....	92
5.2. Sonuç.....	93
5.2. Öneriler	94
KAYNAKLAR.....	96

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türü Öğretimine Yönelik Etkinliklerin İncelenmesi başlıklı tez çalışmamın toplam **106** sayfalık kısmına ilişkin, 21/03/2023 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%6** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Ön söz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dâhil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

21/03/2023

Elif ŞİMŞEK

Doç. Dr. Murat ATEŞ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

21/03/2023

Elif ŞİMŞEK

KISALTMALAR

Kısaltmalar

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

TDÖP: Türkçe Dersi Öğretim Programı

Vb: ve benzeri

Vs: vesaire

Vd: ve diğerleri

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİN TÜRÜ ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ETKİNLİKLERİN İNCELENMESİ

Elif ŞİMŞEK

Metinler, eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirmede en çok kullanılan öğretim materyalleridir. Tütünün en güzel örneklerini yansıtan nitelikli metinlerin seçimi, eğitim-öğretim sürecinin sorunsuz bir şekilde ilerlemesinde büyük önem arz etmektedir. Öğrencilerin Türkçe derslerinde en çok karşılaştıkları materyaller olan metinler, Türkçe Dersi Öğretim Programında belirlenen ölçütler dikkate alınarak özgün ve özel metinlerden seçilerek ders işleme araçları olarak kullanılır. Seçilen metinler; şiir, hikâye edici ve bilgilendirici metin türlerinden dengeli bir dağılımla kitaplara alınmalıdır. Böylelikle öğrencilerin farklı türde ve tütünün nitelikli örneklerini yansıtan metinlerle karşılaşmaları sağlanır. Öğrencilerin metin türlerine yönelik farkındalık kazanmalarında nitelikli metinlerin olduğu kadar bu metin türlerini öğretmeye yönelik etkinliklerin de önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Çalışmanın amacı Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin incelenmesidir. Bu bağlamda son beş yıl içinde MEB, Anıttepe, Ata, Ekoyay ve Özgün yayınevlerine ait ders kitapları ile MEB yayınlarına ait çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinlikler tespit edilmiş ve alt amaçlar doğrultusunda incelenmiştir. Araştırmaya doküman analizi yönteminin uygun olacağı düşünülmüştür. Araştırma, tarama modelinde, doküman analizi yöntemiyle yapılmıştır.

Araştırmanın sonucunda incelenen Türkçe ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin dağılımının dengesiz olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca metin tütünü öğretmeye yönelik etkinliklerin türe dair farkındalık kazanma açısından yetersiz bulunduğu, etkinliklerin içeriğinin aynı veya çok benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Etkinliklerin dört temel dil becerisinin gelişmesine katkı sağlama noktasında dinleme/izleme ve konuşma becerilerinin gelişimine katkısının yetersiz olduğu, en fazla katkı sağlanan alanların okuduğunu anlama ve yazma beceri alanları olduğu tespit edilmiştir. Etkinliklerin Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımları karşılar nitelikte hazırlandığı görülmüştür. En fazla etkinliğin bilgilendirici metin, şiir ve hikâye edici metin türlerinde hazırlandığı; en az etkinliğin ise makale, köşe yazısı, mizahi fıkra ve özdeyiş türlerinde yer aldığı belirlenmiştir. Sınıf düzeyi arttıkça düşünce yazısı türlerine yönelik etkinliklerde artış beklenirken aksine daha az sayıda etkinliğe yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmanın sonuçları doğrultusunda metin türü öğretimine yönelik etkinlikleri daha nitelikli hâle getirmek adına birtakım önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: metin, metin türü öğretimi, etkinlik, öğretim programı.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
Turkish Education Program
Master Thesis

A STUDY ON THE ACTIVITIES REGARDING TEXT TYPE TEACHING IN TURKISH COURSE BOOK

Elif ŞİMŞEK

Texts are the most widely used teaching materials to carry out educational activities. The selection of qualified texts that reflect the best examples of its type is of great importance in unproblematic progress of the education-training process. The texts, which are the materials students encounter most in collective Turkish lessons, are chosen from original and special texts, taking into account the criteria specified in the Turkish Lesson Curriculum, and used as lesson processing tools. Selected texts; poetry, narrative and informative text types should be included in the books with a balanced distribution. Thus, it is ensured that students encounter texts that reflect different types and qualified examples of their types. It is seen that activities to teach these text types as well as quality texts play an important role in students' awareness of text types. The aim of the study is to examine the activities for teaching text type in Turkish textbooks. In this context, in the last five years, activities for text type teaching in the textbooks of MEB, Anıttepe, Ata, Ekoyay and Özgün publishing houses and in the worksheets of MEB publications have been identified. Therefore, it is considered that the document analysis method would be appropriate for the research. The research was conducted in the scanning model and with the document analysis method.

As a result of the research, it has been determined that the distribution of the activities for teaching the text type in the Turkish textbooks and worksheets examined is unbalanced. In addition, it was concluded that the activities aimed at teaching the text type were insufficient in terms of gaining awareness about the type, and the content of the activities was the same or very similar. It has been determined that the contribution of the activities to the development of listening/watching and speaking skills is insufficient in terms of contributing to the development of four basic language skills, and that the areas that contribute the most are the areas of reading comprehension and writing skills. It has been observed that the activities have been prepared in a way that meets the gains for text type teaching in the Turkish Language Curriculum. Most of the activities were prepared in informative texts, poems and narrative texts; it was determined that the least activity was in the types of articles, columns, humorous anecdotes and aphorisms. As the grade level increases, it is expected that the activities for the types of opinion writing will increase, but on the contrary, it has been concluded that fewer activities are included. In accordance with the results of the study, suggestions were given in order to make the activities for teaching text type more qualified.

Keywords: text, text type teaching, activity, curriculum

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Eğitim, bireyin doğumundan ölümüne dek bireyde meydana gelen davranış değişikliği süreci olarak tanımlanabilir. Eğitimin temel amacı bireyin yaşamında ihtiyaç duyduğu, yaşadığı yüzyılın gerçeklerine uygun bilgi, değer ve davranışlar ile problem çözme, karar verme, yaratıcı ve eleştirel düşünme gibi becerilere sahip bireyler yetiştirmektir. Bu amaca ulaşma sürecindeki en büyük etken ise mevcut kurumlardaki eğitim-öğretim anlayışı ve bu anlayışa uygun uygulamalar yöntemiyle yapılan eğitim-öğretim faaliyetleridir. Eğitim sisteminin temelini oluşturan eğitim öğretim anlayışının çağdaş olması ve öğrencinin psikolojik, fiziksel ve zihinsel gelişimine ters düşecek bir yapıda olmaması eğitimin niteliğini arttıracak gibi mevcut sistemle yetişen öğrenci profiline de niteliğini olumlu yönde etkileyecektir.

Dil öğretimi, öğretim faaliyetlerinin uygulandığı okullarda büyük ölçüde dil dersleri ile sağlanmaktadır. Eğitim sistemimizde Türk dilinin öğretildiği Türkçe ve Türk dili dersleri ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim de dâhil olmak üzere her kademede görülmektedir. Bu derslerin içeriği ve yoğunlukları farklılık gösterse de temel amacının öğrencilerin Türkçeyi doğru, güzel ve anlaşılır bir şekilde kullanmasını sağlamak; öğrencilere Türk dilini sevdirmek, çevresinde olup bitenleri anlama ve anlatma olmak üzere her türlü problem çözme becerisi kazandırmak ve sözlü ya da yazılı ürünler yoluyla Türk kültürünü tanıtmak ve sevdirmek olduğu görülmektedir. Öğrencinin mensup olduğu millete ait kültürü aktarmanın ve millî dil bilincini kazandırmanın en iyi yöntemlerinden birinin de Türkçe dersleri olduğu ve bahsi geçen unsurların bu dersin temel amaçları içinde sayılabileceği söylenilebilir.

Geçmişten günümüze dil öğretiminde metin kullanımı büyük önem arz etmiştir. Bu metinler bireye ana dilinin incelikleri veya yabancı bir dil öğretilirken kullanılmıştır. Özellikle ana dili öğretiminde; dilin özelliklerini, söz varlığını, söz konusu milletin kültürüne ve değerlerine ait özellikleri içinde barındıran metinler büyük katkı sağlamıştır. Eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanılan farklı metin türleri, öğrencinin sosyal çevresini tanımasına, eleştirel bir bakış açısı kazanmasına ve çok boyutlu bir düşünce sisteminin oluşmasına yardımcı olmuştur. Güneş, dil öğretiminde metin kullanımının uzun ve köklü bir geçmişe sahip olduğunu, tarihsel süreç içerisinde dil öğretiminde kullanılan metinlerin değiştiğini, önceleri

edebî metinlere çok değer verilirken zamanla bunların yerini üretilmiş, özgün ve özel metinlerin aldığını söyler (Güneş, 2013)

Metinler, öğrencilerin temel dil becerilerini geliştirerek ana dilini en güzel ve doğru bir şekilde kullanmasını sağlayan araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin bu metin türlerine karşı farkındalık kazanmaları ve türe ait özellikleri en iyi şekilde bilmeleri okudukları metni anlama ve yorumlama noktasında oldukça önemlidir. Metin türü öğretimi ve metin türlerini öğrenme sırasında öğretmenlere ve öğrencilere işlevsel bir araç olan etkinlikler de şüphesiz ki sürecin inkâr edilemez bir parçasıdır. Bu etkinliklerin nitelikli olması öğretim sürecine olumlu yönde büyük katkı sağlayacaktır.

1.1.Problem Durumu

Günümüz eğitim sisteminde benimsenen yapılandırmacı yaklaşımla birlikte öğrencinin, öğrenme sürecinde aktif hâle gelmesi, bilgiyi içselleştirmesi, yorumlaması ve kendine göre düzenlemesi; öğretmenin ise bir yol göstericisi olması beklenmektedir. Çağdaş yaklaşıma uygun olarak Türkçe derslerinde de temel dil becerilerinin önemi artmıştır. Türkçe dersinin genel amaçlarına bakıldığında öğrencilere sadece dil bilgisi kurallarını öğretmek değil, aynı zamanda hayatın her alanında kendini geliştirmesine fayda sağlayacak becerileri kazanmasını sağlamaktır. Bu bağlamda öğretmenin rehberliğinde öğrencilerden; okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerini kazanması ve bu becerileri geliştirmesi beklenmektedir.

Metin, öğrencilere temel dil becerilerinin kazandırılmasında oldukça işlevsel bir araçtır. Metinler yardımıyla öğrencilerin okuma anlama düzeyi gelişmekte ve bu durum temel dil becerilerinin de gelişmesine katkı sağlamaktadır. Metin türü çeşitliliği ise bu becerilerin kazanılmasında dolaylı da olsa etkili bir faktördür. Bu nedenle öğrencilerin farklı metin türlerini ve türlere ait özellikleri bilmesi Türkçe dersine genel anlamda katkı sağlamaktadır.

Metin türü farkındalığı, Türkçe dersi kapsamında dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinde özel olarak incelenmesi gereken bir konudur. Öğrencilerin metin türü farkındalığına sahip olması bu becerileri kazandırma ve geliştirme aşamasında önemli bir noktadır. Karşılaşılan metni anlamlandırma sürecinde öğrencilerin metin türü ve söylem özelliklerine dair bilgilerini harekete geçirmeleri, metnin dünyasına derinlemesine girebilmeleri, metni ‘tür’ özellikleriyle ilişkili bir çerçevede yapı, içerik, biçim, dil ve anlatım özellikleriyle daha etkili bir şekilde analiz etmeleri, yorumlayıp değerlendirebilmeleri, anlamlandırma sürecini daha derin ve geniş bir bakış açısıyla gerçekleştirmeleri, konuşma ve

yazma öğrenme alanları üzerinden de metin yaratma süreçlerini ‘tür’ ve ‘söylem’ farkındalığına dayalı olarak gerçekleştirmeleri, bu doğrultuda dil ve anlatımı, iletişim amaçlarına uygun bir şekilde yapılandırmaları, dilsel stratejilere başvurmaları vb. için öğrencilerde ‘metin türü farkındalığı’nın geliştirilmesi önemlidir. (Kıbrıs, 2019) Bahsi geçen sebeplerden dolayı öğrencilere metin türlerini ve bu türlere ait özellikleri öğretmek büyük önem taşımaktadır. Bu sürecin yürütücüsü olarak en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin metin türlerini öğretme sürecinde kullanacağı araçlardan biri de şüphesiz ki ders kitaplarında yer alan konuya yönelik etkinliklerdir.

Araştırmada, Türkçe ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinlikler belli ölçütlere dayanarak incelenecektir. Araştırma, bu noktada önem arz etmektedir. Uzman görüşleri ve bilimsel kaynaklara dayanarak hazırlanan ölçütlere göre incelenecek olan etkinliklerin, öğrencilerin metin türünü öğrenmesi ve farkındalık kazanması hususundaki işlevselliği tartışılacak ve bulgulara dayanarak bu etkinliklerin hazırlanmasına yönelik öneriler verilecektir.

Metinlerin; öğrencilerin okuma, anlama ve yazma düzeylerini geliştirmede büyük ölçüde fayda sağladığı yadsınamaz bir gerçektir. Metin türü farkındalığı ise temel dil becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. Bu konuda hazırlanan ders kitaplarındaki etkinliklerin de sürece katkı sağlaması açısından nitelikli olması beklenmektedir. Alan incelendiğinde bu probleme yönelik bir çalışma olmadığı tespit edilmiştir.

Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinlikler, özel olarak öğrencilerin metin türü farkındalığına katkı sağladığı gibi genelde de dersin temelini oluşturan dil becerilerinin kazandırılıp geliştirilmesine katkı sağlamalıdır. Bu araştırma, ortaokul Türkçe ders kitaplarında ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin incelenmesi ve metnin türünü öğretme açısından işlevini tespit etmek amacıyla yapılacaktır. Elde edilen bulguların yorumlanmasıyla metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin taşıması gereken özellikler ile ilgili öneriler vermek ve alana katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda araştırma, metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin işlevselliğine dair eleştirel bir bakış amacı taşımaktadır.

Çalışmanın ana amacını, ortaokul Türkçe ders kitaplarında ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin incelenmesi oluşturmaktadır. Çalışmanın içeriğinde de bu amaca yönelik bulguların ortaya konması planlanmaktadır.

Çalışmanın temel amacı bağlamında incelenecek olan alt amaçlar ise şunlardır:

1. Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerde, öğretilmesi amaçlanan metin türlerinin dağılım dengeli midir ve etkinliklerin metin türünü öğretmesi bakımından işlevsellik düzeyi nedir?
2. Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerde temel dil becerilerinin dağılımı dengeli midir?
3. Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, temel dil becerilerinin gelişmesine katkı sağlama düzeyi nedir?
4. Türkçe ders kitaplarında, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan metin türlerine yönelik kazanımların tamamına yönelik etkinlik var mıdır?

1.2.Tanımlar

1.2.1. Ana Dili

Kendisinden başka diller veya lehçeler türemiş olan dil olarak tanımlanan anadilin (TDK, 2017) aksine ana dili; en başta anneden, ardından yakın aile çevresinden ardından da ilişkide bulunulan yakın çevreden öğrenilen ve insanların bilinçaltına inerek bireyin toplumla güçlü bağlar kurmasını sağlayan dil olarak ifade edilebilir (Aksan, 1975). Belli bir toplum ve kültür içerisinde bireyin önce aile ve yakın çevresinde kazandığı, ardından okulda eğitim yoluyla geliştirip pekiştirdiği dile ana dili denir. Ana dili bireyin düşünce ve duygu dünyasını oluşturan dildir.

1.2.2. Ana Dili Olarak Türkçe Öğretimi

Ana dili olarak “Türkçenin öğretimi”, bir yönü ile bir eğitimbilim alanı, bir yönü ile de Türkçe bilim alanıdır. Bu iki alanın etkili ve etkileşimli bir birlikteliği ile Türkçe öğretiminin anlamlı ve işlevsel bir yapıya kavuşması sağlanabilir (Demir, Yapıcı, 2007). Ana dili olarak Türkçe öğretimi; medreselerin kuruluşundan Tanzimat dönemine kadar olan dönem, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi ve cumhuriyet dönemi olmak üzere üç evrede incelenebilir. Günümüzde ise ana dili olarak Türkçe öğretimi, çağdaş eğitim yaklaşımları benimsenerek okullarda yapılmaktadır.

1.2.3. Metin

Metin; Türk Dil Kurumuna göre bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimler bütünü, basılı veya el yazması parça anlamına gelmektedir. En küçük anlamlı birimlerin sıralanarak cümleleri ve paragrafları oluşturmasıyla ortaya çıkan metinler bir duyguyu, düşünceyi veya olayı ifade etme aracı olarak karşımıza çıkar. Metin, pek çok dil ve anlatım unsurundan oluşmuş organik bir bileşimdir. Bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık ve metinlerarasılık gibi unsurlar metin adını verdiğimiz bileşimi oluştururlar (Gündüz ve Şimşek, 2011, s.25).

1.2.4. Metin Türü

Her metnin aktarılış biçimine göre bir türü vardır. Bu türler farklı ölçütlere göre sınıflandırılır. Metinlerin birçok farklı tasnifi mevcuttur. Hayati Akyol, metinleri tür, yapı ve işlevlerine göre öyküleyici, hikâye edici metin yapısı ve bilgilendirici, bilgi vermeye dayalı metinler şeklinde tasnif etmiştir (Akyol, 2006). İşlevsel olarak bakıldığında metinler, edebi metinler ve bilgilendirici metinler olmak üzere ikiye ayrılır.

Edebi metinler; sanat değeri yüksek, edebi ve estetik zevk uyandıran, sanatçının duygu, düşünce ve hayallerini aktardığı metinlerdir. Bunlar roman, hikâye, şiir, masal, tiyatro, destan, karagöz ve ortaoyunu gibi metinlerdir.

Bilgilendirici metinler ise okuyucuya bir konu hakkında bilgi vermek amacıyla ve tarafsız bir bakış açısıyla yazılan metinlerdir. Tarihi olayları, bilimsel gerçekleri, felsefeyi veya günlük olayları anlatan metinlerdir. Bu metinler makale, sohbet, deneme, fıkra, röportaj eleştiri, hatıra, gezi, mektup gibi sıralanabilir.

1.2.5. Etkinlik

Etkinlik, çocukların kendi amaç ve gereksinimlerine uygun geldiği için isteyerek katıldıkları herhangi bir öğrenme durumu (TDK, 1974) olarak tanımlanmaktadır. Etkinlikler, öğretim programında hedeflenen kazanımların gerçekleştirilmesine amacıyla; öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının dikkate alınarak öğretim sürecine aktif olarak katılımlarının sağlanması, öğrendikleri konunun pekişmesi, öğrenilen bilginin zihinde yapılandırılması ve hatırdan kalması amacıyla hazırlanan eğitim öğretim faaliyetleridir. Etkinlik sırasında öğretmenin kılavuz olması ve öğrencilerle etkileşim içinde süreci yürütmesi beklenir. Bu süreçte, öğrencilerden etkinlikte belirlenen performans göstergelerini yönergeler doğrultusunda

sırasıyla gerçekleştirmesi beklenir. Bu aşamalarda öğrencilerin şiir, öyküleyici ve bilgilendirici metinler yazmaları, grafik/çizelge vb. hazırlamaları, deney düzeneği oluşturmaları, yönergelerde istenen çalışmaları (eşleştirme, boşluk doldurma, çoktan seçmeli ve yazılı sorulara cevap verme, doğru-yanlış seçimi vb.) eksiksiz yerine getirmeleri istenir. Üst düzey düşünme becerileri, psikomotor ve sosyal becerilerin de geliştirilmesi, sınıf içinde etkili iletişim ortamının oluşturulması da etkinliklerin amaçları arasında yer almaktadır.

Çerçi, etkinlikleri oluştururken dikkat edilmesi gereken hususları belirlenen hedefleri gerçekleştirmek için öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerine dayanan, öğrencinin ders araç, gereç ve materyalleriyle etkileşerek etkin katılımını gerektiren, gerçek hayatla ilişkili ve yeni durumlara uyarlanabilen, ortaya çıkan ürünleri değerlendirilebilen ve iletişimsel bir süreci ve öğretmen kılavuzluğunu gerektiren eğitici çalışmalardır, şeklinde ifade etmektedir. (Çerçi, 2016)

1.2.6. Öğretim Programı

Eğitim-öğretim sürecinin planlanması, öğrenciler ve öğretmenler açısından okuldan alınan verimin en üst seviyeye ulaşmasına yardımcı olan en büyük etkenlerden biridir. Eğitim sistemimizde bu amaca hizmet eden en önemli araç öğretim programlarıdır. Öğretim programları, bir dersin nasıl işleneceği, neyin niçin ve nasıl yapılacağını gösteren bir kılavuz işlevi görmektedir.

TDK, öğretim programını, bir okulu bitirmek veya bir alanda uzmanlaşmak için okunması gereken ders ve konuları kapsayan plan, ders programı, müfredat, müfredat programı olarak tanımlamıştır.

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinde belirtilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmaktadır. Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde planlanmaktadır. (MEB: 2019)

Öğretim programlarının temeli Cumhuriyet dönemi öncesine dayanmaktadır. Fakat sadece Türkçe öğretimine yönelik bir programın mevcut olmadığı görülmektedir. Özel olarak ana dili öğretimine yönelik bir program veya çalışma yapılmamıştır. İlk okuma ve yazmanın

öğretildiği sıbyan mekteplerinde okuma yazma öğretimi, Kur'an öğretme amacıyla yapılmıştır.

Türkçe dersi öğretim programlarının geliştirilmesi ise 1924 yılına dayanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde programlar, 1926 ve 1930 yıllarında “İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı”, 1936, 1948 ve 1968 yıllarında “İlkokul Türkçe Programı”, 1981 yılında “Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı”, 2005, 2009, 2015 ve 2019 yıllarında ise “Türkçe Dersi Öğretim Programı” olarak yer almıştır

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Metin ve Metin Türleri

Metin; Türk Dil Kurumuna göre bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimeler bütünü, basılı veya el yazması parça anlamına gelmektedir. En küçük anlamlı birimlerin sıralanarak cümleleri ve paragrafları oluşturmasıyla ortaya çıkan metinler bir duyguyu, düşüncüyü veya olayı ifade etme aracı olarak karşımıza çıkar. Metin, pek çok dil ve anlatım unsurundan oluşmuş organik bir bileşimdir. Bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, kabul edilebilirlik, bilgisellik, durumsallık ve metinlerarasılık gibi unsurlar metin adını verdiğimiz bileşimi oluştururlar (Gündüz ve Şimşek, 2011, s.25). Bu kapsamda birçok farklı metin tanımı yapılmıştır.

Metin, belirli bir bildirişim (iletişim) bağlamında bir veya birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi bütünüdür ve metnin temel işlevi bildirişimdir (Günay, 2007).

Metin kavramı, kendisini oluşturan tümce dizilerinin birbirlerine bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütleriyle bağlanarak bir anlam bütünü oluşturmasıyla meydana gelen, belli bir amaçla üretilmiş, başı ve sonu kesin çizgilerle sınırlandırılan yazılı ya da sözlü bir dilsel ürün olarak tanımlanabilir (Onursal, 2003, s.126).

Metin dilsel iletişimin temel birimidir ve bize doğası gereği mantıksal-anlamsal ve dilsel/dilbilgisel olarak bağıntılı bir bütünlüğü gösterir. Metin, metinleştirme sürecinin ürünüdür. Metinleştirme ise öncelikle ileti içinde aktarılacakların mantıksal-anlamsal açıdan, ardından da iletiyi taşıyacak olan dilsel kodlamanın biçimsel, dilsel ve dilbilgisel açıdan bağıntılı kılınmasıdır (Keçik ve Subaşı, 2001, s.11).

Güneş'e göre metin; bilgi, duygu ve düşüncelerin çeşitli biçim, anlatım ve noktalama özelliklerine göre yerleştirildiği yapılardır. Bu yapılara yerleştirme işlemi peş peşe sıralama şeklinde değil, mantıklı bir düzenleme ile gerçekleştirilir. Bu işlem sonucu, birbirini izleyen cümleler, sözler ve görsellerden oluşan anlamlı yapılar ortaya çıkar. Metin kelimesi Fransızcada dokumak veya örmek anlamına gelen 'texe' kelimesiyle ifade edilmektedir. Türkçedeki tekstil kelimesinde olduğu gibi metin, dille oluşturulmuş anlamlı bir örüntü ve bütünü anlatmaktadır (Güneş, 2016, s. 247).

Metinler tasnif edilirken farklı ölçüt göz önünde bulundurulabilir. Farklı kriterler esas alındığında alan yazında birçok metin sınıflandırılması bulunmaktadır.

Metinler aktarılış biçimlerine göre üç şekilde sınıflandırılabilir. Yazılı veya basılı olan metinlere yazılı metin denilirken konuşma yoluyla ifade edilenlere sözel metin; resim, tablo, grafik ve sembollerle aktarılan metinlere ise görsel metin denilmektedir. Metin türleri belirlenirken metnin konusu ve yazarın okuyucuya iletmek istediği mesaj dikkate alınır.

Mantık düzeyine göre sınıflandırıldığı takdirde basit metinler ve üst düzey metinler; gerçeklik düzeyinden bakıldığında ise kurgusal metinler ve gerçek metinler olmak üzere farklı sınıflandırmalar mevcuttur.

İşlevsel olarak bakıldığında edebi metinler ve bilgilendirici metinler olmak üzere iki tür metin vardır. Edebi metinler; sanat değeri yüksek, edebi ve estetik zevk uyandıran, sanatçının duygu, düşünce ve hayallerini aktardığı metinlerdir. Bunlar roman, hikâye, şiir, masal, tiyatro, destan, karagöz ve ortaoyunu gibi metinlerdir.

Bilgilendirici metinler ise okuyucuya bir konu hakkında bilgi vermek amacıyla ve tarafsız bir bakış açısıyla yazılan metinlerdir. Tarihi olayları, bilimsel gerçekleri, felsefeyi veya günlük olayları anlatan metinlerdir. Bu metinler makale, sohbet, deneme, fıkra, röportaj, eleştiri, hatıra, gezi, mektup gibi sıralanabilir.

Hayati Akyol, metinleri tür, yapı ve işlevlerine göre öyküleyici, hikâye edici metin yapısı ve bilgilendirici, bilgi vermeye dayalı metinler şeklinde tasnif etmiştir. (Akyol, 2006)

Bir başka metin türü tasnifi ise öyküleyici metinler, bilgilendirici metinler ve şiir metinleri şeklindedir. Bilgilendirici metinler; nesnel tarafsız ve temelde bilgi vermeyi amaçlayan metinlerdir. Öyküleyici metinler; bir olaya dayanan ve olay örgüsü içeren, ana fikri olan, somutluk ve nesnellikten ziyade soyut kavramları da içeren ve öznelliğe daha yakın

olan; okuyucunun duygu, düşünce ve hayal gücüne hitap eden metinlerdir. Son olarak şiir metinleri ise ritim ve kafiye içeren, içerisinde ölçü ve ahenk gibi unsurları barındıran metinlerdir (MEB, 2005).

Tablo.1. Yazılış amaçlarına göre metin türleri ve açıklamaları

TÜR ADI	SINIF	YAZILIŞ AMACI
Makale	Düşünce yazısı	Bir düşünceyi açıklamak, savunmak, kanıtlamak
Fıkra	Düşünce yazısı	Güncel konu veya sorunla ilgili olarak okurları etkilemek, düşündürmek, uyarmak
Eleştiri	Düşünce yazısı	Bir yapının kendi türü içindeki yerini, değerini toplumun veya dönemin düşünce ve sanat gelişimine yaptığı katkıyı belirlemek
Deneme	Düşünce yazısı	Özgürce seçilen bir konuda kişisel görüşleri, düşünceleri söyleşi havası içinde ve kesin sonuçlara gitmeden anlatmak
Söyleşi	Düşünce yazısı	Bir konudaki görüşleri konuşma havası içinde ve içten bir anlatımla sunarak okurların hoşça vakit geçirmelerini sağlamak
Röportaj	Düşünce yazısı	Bir gerçeği, bir konuyu ya da durumu; araştırma, soruşturma, inceleme, çoğu kez de ilgili kişilerle konuşma yoluyla açıklığa kavuşturmak
Gezi Yazısı	Düşünce yazısı	Gezilip görülen yerlerin ilginç yönlerini, insanların yaşantılarını, gelenek ve göreneklerini anlatmak
Anı	Düşünce yazısı	Kendini başkalarına birinci ağızdan tanıtmak; birikimini, deneyimini insanlarla paylaşmak
Günlük	Düşünce yazısı	İçini dökme, yaşadıklarını birine, günü gününe anlatmak
Yaşam Öyküsü	Düşünce yazısı	Kişinin yaşamını; söylediklerine, yazdıklarına ve yaptıklarına bağlı kalarak öyküleştirmek
Öz Yaşam Öyküsü	Düşünce yazısı	Söylenenleri, yazılanları ve yapılanları kişinin kendi yaşamına bağlı kalarak öyküleştirmek
Şiir	Sanatsal yazılar	Anlatmaktan çok sezdirmek, hissettirmek
Öykü	Sanatsal yazılar	Yaşanmış veya yaşanabilir nitelikteki olayları anlatmak
Roman	Sanatsal yazılar	Yaşayışları, serüvenleri, iç dünyaları ve çevreyle ilişkileri kurmaca olarak anlatmak
Tiyatro	Sanatsal yazılar	Olayları oluş durumunda göstermek, insan ruhunu arındırmak
Mektup	Yazışmalar	Bir haberi, bir dileği, bir duyguyu veya bir düşünceyi bizden uzakta olanlara iletmek
İş Mektubu	Yazışmalar	Kişi ve kurumlar arasında ticari konuları görüşmek
Öz Geçmiş	Yazışmalar	Bir işe girebilmek için uygun özellik ve başarıları özetlemek
Rapor	Yazışmalar	Bir işi, olayı veya durumu üst makamlara sunmak
Tutanak	Yazışmalar	Bir toplantıda söylenen sözleri, bir olayı, bir durumu anında veya hemen sonrasında anlatmak

Karar	Yazışmalar	Herhangi bir konuda görüşme ve tartışmalar sonucu yargıya varmak
Dilekçe	Yazışmalar	Kişi veya kuruluşlara bir isteği bildirmek
Davetiye (çağrı)	Yazışmalar	Arkadaş, dost ve akrabaları nikah, düğün, toplantı, tören gibi etkinliklere çağırarak
Tebrik	Yazışmalar	Kişi ve kurumlar arasındaki başarı ve mutlulukları paylaşmak, iyi dilekleri iletmek
Not (pusula)	Yazışmalar	Yakın çevrede kısa haberleşmeleri gerçekleştirmek

Gökçe tarafından hazırlanan yukarıdaki tabloda yazılış amaçlarına göre metin türleri ve açıklamaları verilmiştir. (Gökçe, 2015, s.17)

2.2. Türkçe Öğretiminde Metin Kullanımı

Geçmişten günümüze dil öğretiminde metin kullanımına büyük önem verilmiştir. Bu metinler ana dili öğretiminde veya yabancı bir dil öğretilirken kullanılmıştır. Özellikle ana dili öğretiminde; dilin gramer yapısını, özelliklerini, söz varlığını, söz konusu milletin kültürüne ve değerlerine ait özellikleri içinde barındıran metinler büyük katkı sağlamıştır. Aynı zamanda kültür aktarımında ve bireye millî manevî değerlerin kazandırılmasında metin kullanımı büyük önem arz etmiştir. Eğitim öğretim faaliyetlerinde kullanılan farklı metin türleri, öğrencinin sosyal çevresini tanımasına, eleştirel bir bakış açısı kazanmasına ve çok boyutlu bir düşünce sisteminin oluşmasına yardımcı olmuştur. Aynı zamanda öğrencilerin temel dil becerilerini geliştirerek ana dilini en güzel ve doğru şekilde kullanmasını sağlamış, ana dili bilinci ve sevgisi kazanmalarına katkı sağlamıştır.

Dil öğretiminde kullanılan metinler geçmişten günümüze önemli ölçüde değişmiştir. Bu değişimin en büyük sebeplerinden biri ise dilin nasıl öğretilmesi gerektiğiyle ilgili ortaya çıkan yaklaşımlardır. Bu yaklaşımlar, kullanılan metin seçimini de büyük ölçüde etkilemiştir.

Günümüzde yapılandırmacı yaklaşımın hâkim olduğu eğitim sistemimizde öğrenci merkeze alınarak öğretim yapılmaktadır. Öğrenmenin esas alındığı bu sistemde eğitim faaliyetleri öğrenciye göre düzenlenmekte ve öğrencinin becerilerini geliştirmek hedeflenmektedir. Bu yaklaşımın ışığında metin öğretiminden ziyade metin yardımıyla öğrenme amaçlanmaktadır.

Güneş (2013), dil öğretiminde metin kullanımının uzun ve köklü bir geçmişe sahip olduğunu, tarihsel süreç içerisinde dil öğretiminde kullanılan metinlerin değiştiğini, önceleri

edebî metinlere çok değer verilirken zamanla bunların yerini üretilmiş, özgün ve özel metinlerin aldığını söyler.

Türkçe öğretiminde de aynı durum söz konusudur. Uzun yıllar geleneksel ve davranışçı yaklaşımın ışığında yapılan Türkçe öğretiminde bu doğrultuda yaklaşımlara uygun olarak edebi metinler kullanılmıştır. Dil bilgisi kuralları, kelime ve kültür öğretimi ön planda olduğu için ders kitaplarında edebi metinlerden kesitler yer almıştır. Edebî metinlerden şiir, destan, hikâye, roman, tiyatro gibi türlere daha fazla ağırlık verilmiştir.

Özel ve özgün metinlere ise günümüz Türkçe dersi öğretim programlarında ağırlık verilmiştir. Dil öğrenmenin bireyin aktif çabalarıyla gerçekleştiğini, dil becerilerinin zihinsel gelişime ve sosyal ilişkilere bağlı olarak geliştiğini savunan yapılandırıcı yaklaşımın benimsenmesiyle dil öğretiminde özgün ve özel metinler kullanılmaya başlanmıştır. Özgün metinler, öğrencinin öğrendiği dili düzgün ve doğru kullanmasına katkı sağlayacak, herhangi bir düzeltme veya sadeleştirme işlemine uğramamış günlük dergi, gazete vb. yazılarından oluşan metinlerdir. Özel metinler ise öğretilecek dilin öğrenilmesine katkı sağlayan, özel olarak hazırlanmış metinlerdir. Bu metinler ders, ünite, konu bağlamına uygun olarak hazırlanmış ve verilmek istenen kazanım öğelerini içinde barındıran metinlerdir. (Güneş, 2013, s, 10.)

Cumhuriyet dönemiyle birlikte hazırlanan Türkçe öğretim programlarında metinler ve metin türlerine yer verildiği görülmektedir. Ders kitabına alınacak metinlerin özellikleri, metinlerin uzunluğu, metin türlerine yönelik kazanımlar vb. her programda aynı oranda olmasa da yer almıştır.

2.3. Cumhuriyet Döneminden Günümüze Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Yer Alan Metin Türü Öğretimine Yönelik Kazanımlar

Cumhuriyet döneminden günümüze eğitim sistemimizin geliştirilmesi ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin planlı bir şekilde yürütülmesi amacıyla birçok öğretim programı hazırlanmıştır. Bu programlar belli dönemlerde farklı sebeplerle güncellenmiş ve çeşitli eklemeler yapılmıştır. Bu bölümde cumhuriyetin ilanından günümüze değin hazırlanan programlar incelenmiş ve bu programlarda doğrudan veya dolaylı olarak yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar tespit edilmiştir.

2.3.1. 1340 (1924) İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı ve 1924 Lise I. Devre

Müfredat Programı

1924 İlk Mektepler Müfredat Programı'nda Türkçe derslerine büyük bir önem verildiği görülmektedir. Öğretim programlarının ilk örneklerinden biri sayılabilecek bu programda metin türü öğretimine yönelik özel bir kazanım bulunmamaktadır. İnşad başlığı altında verilen derslerde çocukların seviyelerine uygun kısa parçaların ezberlettirilip inşad ettirilmesi istenmektedir. Şiir gibi, şiir kurallarına uygun ahenkli okuma, anlamına gelen 'İnşad' derslerinde, şiir türü öğretimine yönelik faaliyetler yapıldığından bahsedilebilir.

1924 yılında lise müfredatı ile ilköğretim ikinci kademe Türkçe öğretim programı beraber hazırlanmıştır. Programda Türkçe dersleri ilk iki sene Kiraat, İnşad, Sarf ve Nahiv, İmla ve Kitabet iken üçüncü sene Türkçe dersleri Edebi Kiraat ve Kitabet şeklindedir.

Programda metin türü öğretimine yönelik doğrudan bir ifade bulunmazken kiraat derslerinin amacında yer alan “... şiirlerin, küçük hikâyelerin, fıkraların, muhtelif mevzulu nihayet iki üç sahifeden müteşekkil makalelerin anlaşılmasını temin etmek gaye olacaktır.” (Temizyürek ve Balcı, 2015) ifadesinden anlaşılacağı üzere öğrencilerin farklı türlerdeki eserleri okumaları amaçlanmıştır.

Üçüncü sene yer alan edebi kiraat derslerinde ise öğrencilere metin türleri hakkında bilgi verilmesi gerektiği söylenmiştir.

“... üsluba (vuzuha, münekkâhiyete, ahenge, mümtaziyete) dair izahat ile kısaca yazı nevileri (mektup, makale, hikâye, temaşa, tenkit) hakkındaki malumat.” (Temizyürek ve Balcı, 2015)

Türkçe Programının Esbâb-ı Mucibe Lâhiyası'nda öğrencilerin lise programlarında göreceği konulara hazırlık olarak bazı metin türleri hakkında bilgi verilmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir.

“... bu sebeple hem şark edebiyatının mahsusatı hem de garp edebiyatına ait yazı nevileri gösterilmelidir.” (Temizyürek ve Balcı, 2015)

“Bu sebeple dokuzuncu sınıfta okunacak hikâye, temaşa, destan gibi yazı nevilerinin tarihi tekamülleri de muhtasaran konmalı...” (Temizyürek ve Balcı, 2015)

2.3.2. 1926 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı ve 1929 Orta Mektep Türkçe Programı

1926 yılında hazırlanan “1926 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı” dünyadaki çağdaş eğitim-öğretim ilkeleri ve yabancı uzmanların görüş ve önerileri doğrultusunda hazırlanmıştır. Türkçe dersinin hedefleri ilk defa bu programda belirlenmiştir. “*Lisan vasıtasıyla çocuklarda iyi ve güzel hisleri tenmiye ederek kendilerinde sinn ü seviyelerine göre bir zevk-i edebi uyandırmak*” (Temizyürek ve Balcı, 2015, s.19) amacıyla öğrencilerin, dilin güzelliklerini görmeleri ve seviyelerine uygun olarak edebi zevklerini geliştirmeleri amaçlanmıştır. Edebi zevkin gelişmesi ise farklı türdeki edebi metinlerin okunmasına ve anlaşılmasına bağlı olduğu için dolaylı olarak metin türlerinin önemi vurgulanmıştır.

1926 programında *Şifahi Temrinler* başlığı altında bu derslerin amacı ve konuları belirtilmiştir. Metin türü farkındalığı adına derste görülen konularından biri de masallardır. Öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmeyi hedefleyen bu derste, ilgilerini çektiği ve onları etkilediği gerekçesiyle masal ve hikâyelerin kullanılmasının önemi belirtilmiştir.

Programda yer alan Kıraat derslerinde, riayet edilmesi gereken esaslar kısmında “*çocukların sinn ü seviyeleriyle münasip manzumeler okutulur*” ve “*mükaleme tarzında yazılmış olan parçalar bazen karşılıklı iki veya üç çocuğa okutturulur*” ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere programda şiir ve diyalog türlerinin öğretimiyle ilgili faaliyetlere yer verilmiştir. Bu programda da Ezber ve İnşad dersleri adı altında şiir parçalarının ezberletilmesi öğretmenden istenmektedir.

Metin türü öğretimine yönelik en açık yönerge Tahrir derslerinde uyulması gereken kurallar kısmında verilmiştir. “*Tabiat ve eşya derslerinde çocuklar bizzat tetkik ettikleri mevzular hakkında gayet basit ve küçük raporlar tanzim ederler.*” ve “*Bilhassa ilk mektebin son iki sınıfında muallim talebeye makbuz, senet, basit istida ve mektuplar yazmasını öğretmelidir.*” (Temizyürek ve Balcı, 2015, s.26) maddeleri, öğrencilerin yaş ve seviyelerine göre öğrenmesi gereken metin türlerini göstermektedir.

Harf Devrimi sebebiyle yeniden hazırlanan 1929 Orta mektep Türkçe Programı 1924 programına göre daha ayrıntılı bir programdır. Programda Türkçe dersleri Gramer, Tahrir ve Kıraat olmak üzere üçe ayrılmıştır.

Türkçe Derslerinin Başlıca Gayeleri 'ne bakıldığında öğrencilerin metin türleri hakkında bilgi sahibi olmalarının hedeflendiği görülmektedir. Yazı çalışmaları içinde yer

alan “(Talebe arasında edebi zevki ve edebi ihtirası olanlar için) küçük bir hikâye yazmak ve bazı münasip hikâyeleri ‘piyes’ hâline çevirmek itiyadını vermek...” (Temizyürek ve Balcı, 2015) ifadesi ve sonrasında görülen “Belli başlı edebi nevilerin en esaslı hususiyetlerini öğrenmek” ifadesi öğrencilerin metin türleri hakkında bilgi sahibi olmaları amacını göstermektedir.

Tahrir derslerine bakıldığında metin türleri öğretimiyle ilgili farklı yönergeler görülmektedir. Tahrir derslerinin amacında yer alan “İyi cümle, paragraf (fıkra) teşkili itiyadını inkişaf ettirmek” ve “En muvafık şekilde mektup yazmağı öğretmek” (Temizyürek ve Balcı, 2015) ifadeleri aynı zamanda metin türü öğretimini de hedeflemektedir.

Üç sınıfta da tahrir derslerinde yazdırılacak mevzular arasında bazı türleri içeren kısa parçaların yazdırılması istenmektedir.

“Tatile, gezintilere ve talebenin mektep harici faaliyetlerine ait hadiseleri hikâye, muhtelif mektuplar, muhtelif kitaplarda talebenin tesadüf edeceği muhtelif şahsiyetler arasında hayali mükalemeler, kitapta görülen bir vakanın bugün cereyan ediyormuş gibi bir gazeteye havadis olarak yazılması.” (Temizyürek ve Balcı, 2015)

2.3.3. 1930 İlk Mektep Türkçe Müfredat Programı, 1931-1932 Ders Senesi Tadilatı ve 1938 Ortaokul Türkçe Programı

1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun” un kabul edilmesiyle birlikte Latin harfleri temelli Türk alfabesi yürürlüğe girmiştir. Bu gelişmeyle birlikte 1926 yılında hazırlanan programda birtakım değişiklikler yapılmıştır. Fakat bu değişiklikler Latin alfabesine geçiş sebebiyle programın sadece ilk okuma ve yazma kısımlarını ilgilendirmektedir. Programın diğer derslerinde kayda değer bir değişikliğe gidilmemiştir. Dolayısıyla metin türü öğretimine yönelik hususlar 1926 programındaki hâliyle aynıdır.

1931-1932 programında 1929 programının genel çerçevesine yönelik bir değişiklik yapılamamıştır. Sadece gramer derslerinin içeriği ile ilgili bir değişiklik yapılmıştır. Dolayısıyla metin türü öğretimine yönelik kazanımlarda 1929 programından farklı bir husus bulunmamaktadır.

1938 programı 1931-1932 tadilat programının yeniden düzenlenmiş şeklidir. Bu programda Atatürk’ün Türkçenin kurallarının yeniden incelenip derlenene kadar gramer

konularının programdan çıkarılması isteği doğrultusunda gramer konuları programdan çıkarılarak yeniden düzenlenmiştir (Özbay, 2014, s.59).

2.3.4. 1936 İlkokul Türkçe Programı

1936 yılında hazırlanan program ihtiyaca göre 1930 yılındaki programın geliştirilmiş hâlidir. Programda okuma, inşat, tahrir gibi dersler Türkçe dersi başlığı altında toplanmıştır.

Metin türü öğretimine yönelik kapsamlı bir açıklama, programın “Talebeyi İfadeye Alıştırmak” kısmının alt başlığında verilen “Yazı ile İfade” bölümünde verilmiştir.

“İlk devrede:

- a) Çocukların tetkik ve müşahede ettikleri mevzuların birkaç cümle içinde ifadesi.*
 - b) Gezintilerden, millî bayram ve tatillerden alınan intibalar, mevsimlerin dikkate değer tezahürlerinin tespiti.*
 - c) Çocukların yaptıkları işleri ve yaşadıkları vakaları anlatmaları*
 - d) Çocuklara basit bilmeceler tertip ettirilerek diğer arkadaşlarına hallettirilmesi*
 - e) Çocuklar tarafından okunan veya kendilerine anlatılan hikâyelerin, fıkraların, latifelerin yazdırılması.*
 - f) Çocukların muhayyilelerini faaliyete sevk edecek mevzular: Bazı hikâyelerin sonunun tamamlanması, hikâyenin kahramanları ağzından bir şey anlatılması ve yazdırılması.*
 - g) Bir resmin, bir tablonun tasviri.*
 - h) Mektuplar: Hasta arkadaşın hatırını sormak, başka yere giden akrabaya, arkadaşlara mektup yazmak, kitap ısmarlamak, bir mecmuaya abone olmak, eşya kataloğu istemek için kitapçıya veya bir müesseseye mektup yazmak.*
 - i) Okulun duvar gazetesine havadis yazmak.*
 - j) Okunan bir kitabın mündericatını birkaç cümle ile hulâsa etmek.*
 - k) Okunan bir parçaya münasip bir unvan bulmak.*
- İkinci devrede:*
- a) Birinci devre için yazılan bütün mevzulardan geniş bir ölçüde istifade.*
 - b) Muhtelif ders mevzular ile alâkalı yazılar.*

c) Basit hikâyeler tertip etmek.

d) Bir resimden, bir tablodan ilham alarak hikâye veya fıkra yazmak.

e) Okulun duvar gazetesine okulun muhtelif faaliyetine ait izahlar, havadisler.

f) Diyaloglar, basit temsiller.

g) Mektuplar, iş mektupları.

h) Senetler, makbuzlar, dilekçe, matbu beyannameler ve ilmühaber doldurulması (son sınıfta).” (Temizyürek ve Balcı, 2015, s.64)

Programda yer alan bu ifadelerle bakıldığında öğrencilerin yaş ve seviyelerine göre metin türü öğretimine önem verildiği ve bu türlere ait metinlerin yazı alıştırmalarıyla öğrencilere yazdırılarak öğretilmesinin hedeflendiği görülmektedir.

2.3.5. 1948 İlkokul Türkçe Dersi Programı ve 1949-1962 Ortaokul Türkçe Programı

1948 yılında hazırlanan program en uzun süre yürürlükte kalan programdır. Bu programda ilk defa derslerin amaçları her sınıf düzeyine göre farklılık göstermiştir.

Programın metin türü öğretimine yönelik yönergeleri yine Tahrir derslerinin “Yazı ile İfade” kısımlarında belirtilmiştir. Programın ilgili bölümünün yedinci ve sekizinci maddeleri şu şekildedir.

“7- İlkokulda yer verilecek tahrir çeşitleri şunlardır:

a) Bizzat yaşanmış, gözlenmiş ve incelenmiş olaylara dayanan tahrir;

b) Ders konularıyla ilgili sonuçların kaydı;

c) Rüyaların yazılması;

d) Resim ve levhalara bakarak yazma;

e) İmgelem tahrirleri;

f) Dinlenen veya okunan yazılarla ilgili tahrir,

g) Mektup, kartpostal, telgraf, tebrik veya davet tezkereleri yazmak;

h) Makbuz, beyanname doldurmak; dilekçe, senet... kaleme almak;

i) Sınıf haberlerini okulun ilân levhasına yazmak, okuldaki çeşitli kolların toplantı ve çalışmalarını basit birer tutanak özeti hâlinde tespit etmek;

j) Karakter tasvirleri.

8- ...Mektup ve benzerlerinin yazılmasına ikinci, rüyaların tahririne üçüncü sınıftan itibaren başlanacak, öteki tahrir çeşitlerine ise ikinci devre sınıflarında yer verilecektir. Dilekçe, senet ve tutanak özeti yazmak işini beşinci sınıfa bırakmak uygun olur.” (Temizyürek ve Balcı, 2015, s.81)

Yukarıda geçen ifadelerle bakıldığında sınıf düzeylerine uygun olarak ilköğretimde; anı, gezi yazısı, günlük, mektup, kartpostal, telgraf, tebrik, davetiye, makbuz, dilekçe ve haber yazısı gibi metin türlerinin öğretilmesi amaçlandığı görülmektedir. İlgili bölümün devamında öğrencilerin yazdığı bu metinlerin arkadaşları ve öğretmeni tarafından kontrol edilmesi ve kurallarına uygun olarak gerekirse düzeltilmesi istenmektedir.

Programda öğrencilere ‘Söz ve Yazı ile İfade’ başlığı altında, her sınıf düzeyinde öğretmek üzere farklı metin türleri ve bu türlere yönelik yazı çalışmalarına yer verilmiştir.

1. sınıfta öğrencilerden masalları, anılarını ve rüyalarını ana fikrini belirleyerek yazmaları istenmektedir. 2. sınıfta bunlara ek olarak öğrencilerden çevresine mektup veya kart yazmaları istenmektedir. Diğer sınıflarda bu kazanımlar gelişerek devam etmekte, ek olarak öğrencilerden yarım bırakılan hikâyeyi tamamlamaları ve posta makbuz, senet, dilekçe vb. resmi yazıları yazabilmeleri beklenmektedir.

1949 programı önceki programlara göre çok kapsamlı bir programdır. Genel amaçlara ve Türkçe dersinin geneli hakkında verilen açıklamalara bakıldığında programda öğrencilerin Türk dili bilinci kazanmasına ve Dil Devrimi’ne verilen önem görülmektedir. Programın okuma kazanımlarının açıklamalarına bakıldığında, bu açıklamaların öğrencileri metin türlerinden haberdar etmek ve bu türlerle ilgili bilgilendirmek amacı taşıdığı görülmektedir (Temizyürek ve Balcı, 2015, s.195).

“Öğretmenler metin yolu ile (buluş, sıralama, anlatım, deyim, terim, üslup ve üslubun genel özellikleri, edebi sanatlardan benzetme, şahıslandırma, mübalağa, nazım, nesir, atasözü, vecize, hikâye ve roman, masal, tasvir, makale, fıkra ve sohbet, tiyatro, konuşma, mektup ve çeşitleri, nutuk ve konferans, tenkit, tartışma, hatıra, seyahat yazıları, destan,

biyografi, bibliyografi, ansiklopedi) konuları üzerinde durmalı, bu bilgileri basitten başlayıp sınıf seviyesiyle yükselterek fırsat düştükçe tekrar etmelidir.” (Temizyürek ve Balcı, 2015)

Programda, Söz ve Yazı ile İfade başlığı altında metin türlerine ve bu türleri uygulama hususuna değinilmiştir. Öğrencilerin isteklerini düzgün bir şekilde ifade edebilmeleri için kazanması gereken alışkanlıklar şu şekilde verilmiştir:

“a) Karşısındakinin durumuna ve yazacağı konunun gereğine uygun bir şekilde yazmak,

b) Seviyeye uygun konulardan birisini açık ve okunabilir bir şekilde kaleme almak,

c) Okunan bir parça veya eserin ana hatlarını özetlemek,

d) Kendisini ilgilendiren bir yazının veya bilim konusunda araştırmalarda bulunmak,

e) Küçük bir hikâye yazmak ve bazı hikâyeleri piyes hâline çevirebilmek “(Temizyürek ve Balcı, 2015, s. 201)

Programda öğrencilerin kazanması istenilen bu alışkanlıklar dolaylı olarak yazma çalışmaları aracılığıyla metin türlerinin özelliklerini kavratmaya çalışmaktadır. Ayrıca metin türleri ve özelliklerine ait bilgilerin öğrencilere verilmesi ve bu bilgilerin öğretmenler tarafından pekiştirilmesinin istenmesi ise programda şöyle ifade edilmektedir:

“Bu programın <okuma> bölümünde ve metinler yolu ile verilmesi istenen <buluş, sıralama, birlik, anlatım, hikâye etme, üslup, açıklık, sadelik, akıcılık...>konularındaki bilgilerle edebi nevilere ait bilgilerin yazma derslerinde de tekrarı ve pekiştirilmesi çareleri aranacaktır.” (Temizyürek ve Balcı, 2015, s. 202)

Programda sınıf sınıf ayrılan yazma konularına bakıldığında öğrencinin işine yarayabilecek türlere öncelik vererek mektup, dilekçe, makbuz, rapor, davetiye gibi türlerin öğretilmesi ve bu türlere ait yazı çalışmalarının yapılması istenmektedir.

2.3.6. 1968 İlkokul Türkçe Dersi Programı

1968 yılında hazırlanan programda önceki programlara nazaran temel dil becerilerine daha fazla yer verilmiştir. Aynı zamanda ilk okuma ve yazma bölümlerinde de değişiklik yapılmıştır.

Metin türü öğretimine yönelik ifadelerle bakıldığında 1948 yılında hazırlanan programda yer alan yönergelerin aynı şekilde bu programda da yer aldığı görülmektedir.

Programda beşinci sınıf seviyesindeki ‘Sözlü ve Yazılı Anlatım’ başlığının altıncı maddesinde ilk defa makale türüne yer verilmiştir. “Okunan bir şiir, hikâye veya makale üzerinde kendi görüş ve duyularını gerek sözle gerek yazıyla ifade edebilmek.” (Temizyürek ve Balcı, 2015, s.127) ifadesinde görüldüğü üzere direkt makale türünün özelliklerini öğretme amacı görülmese de öğrencilerden bu türlerle ilgili yorum yapmaları istenmiştir.

2.3.7. 1981 Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı

1981 programı önceki yıllarda hazırlanan programlara göre daha kapsamlı ve açıklayıcı bir programdır. Bu programda aynı zamanda temel dil becerilerine daha çok yer verilmiş ve programın genel amaçlarında bu becerilerin önemi vurgulanmıştır.

1979 yılında Temel Eğitim Okulları adı altında ilköğretim ve ortaokulların birleştirilmesiyle program her iki kademeyi de kapsayacak şekilde hazırlanmıştır.

Programda dil becerileri anlama ve anlatma olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Anlama kazanımları; dinleme ve izleme tekniği bakımından, okuma tekniği bakımından ve anlama tekniği bakımından alt başlıklarıyla üçe ayrılmıştır. Metin türü farkındalığına yönelik kazanımlar, her sınıf düzeyine göre anlama tekniği başlığı altında verilmiştir.

I.-III. sınıflarda “Dinlediği, görüp izlediği ya da okuduğu, düzeye uygun bir masal, öykü vb. kahramanların kimler olduğunu belirtebilmek.” kazanımına bakıldığında öğrencilerden masal, öykü gibi türlerin özelliklerini kavrayabilmesi, kahramanlarını belirtebilmesi beklenmektedir.

IV.-V. sınıflarda görülen “Düz ve manzum yazıları, olay ve fikir yazılarını ayırt edebilmek; özelliklerini sezebilmek.” kazanımında, öğrencilerde düz yazı ve şiir türünü özelliklerine göre ayırt edebilmeleri beklenmektedir.

VI.-VIII. sınıflarda anlama tekniği alt başlığı altında görülen kazanımlar ise doğrudan veya dolaylı olarak metin türü öğretimine hizmet eden kazanımlar olarak görülmektedir.

“2. İzlenen bir filmin, oyunun, okunan bir yazının yerini, zamanını, sebep-sonuç ilişkisini, başlıca kişi ve karakter niteliklerini anlayabilmek;

3. Bir yazıdaki kelimelerin, kelime gruplarının, benzetmelerin, atasözü ve özdeyişlerin anlamlarını çözümleyebilmek;

4. Bir olay, bir fikir yazısının ve şiirin kendilerine özgü plânını çıkarabilmek;

5. Bir manzumenin biçimle ilgili niteliklerini görebilmek, kavrayabilmek;

6. Paragraflardaki düşünceleri ayrı ayrı anlayabilmek;

7. Bir metindeki kişileri, olayları, olayların geçtiği yerleri, zamanla birbirleriyle karşılaştırmak, ortak ve ayrı yönlerini bulabilmek;

8. Bir metinde beğendiği, beğenmediği yerleri, yönleri nedenleriyle birlikte belirtebilmek;

9. Gazete ve dergilerdeki düzeye uygun haber, ilân, fıkra, söyleşi, makale, röportaj, karikatür vb.ni anlayabilmek;

10. Özel mektup ve iş mektuplarını, bildirileri, duyuruları vb.ni anlayabilmek;

11. Hoşlandığı şiir ve düz yazıları ezberleyebilmek;

12. Günlük hayatta karşılaştığı bir bilimsel ve teknik yazıyı anlayabilmek;

13. Ders kitaplarına alınan metinlerin yazarlarının özelliklerini sezebilmek;

14. Düzeyine uygun anlama etkinliğini gerçekleştirirken kelime dağarcığını Türk Dil inkılâbı doğrultusunda geliştirebilmek.” (Temizyürek ve Balcı, 2015)

Programın ikinci kısmını oluşturan Anlatım bölümü ise Sözlü Anlatım ve Yazılı Anlatım olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır. Metin türü öğretimine yönelik kazanımlar, her sınıf düzeyine göre farklılık göstererek Yazılı Anlatım başlığı altında verilmiştir.

Yazılı anlatım kazanımlarına bakıldığında ilk üç sınıfta görülen “Kısa bir mektup, zarf üstü, kutlama kartı yazabilmek;” ve “...çağrı yazısı, etiket ve fiyat listesi yazabilmek;” kazanımlarının metin türü öğretimine yönelik olduğu görülmektedir.

IV.-V. sınıflarda ise bu kazanımlara ek olarak “izlenen bir filmi veya bir olay yazısını (masal, öykü, anı, gezi yazısı vb.) anlatabilmek, ana fikrini kısaca belirtebilmek”, “3-5 cümlelik istek, ısmarlama, kutlama, teşekkür, çağrı yazıları, zarf üstü, etiket ve fiyat listeleri yazabilmek”, “Dilekçe, telgraf, alındı, senet yazabilmek” ve “... rapor düzenleyebilmek” kazanımları görülmektedir. İlk beş sınıfta öğrencilerden yukarıda bahsedilen kısa metinleri yazabilmeleri beklenmektedir.

VI.-VIII. sınıflarda ise farklı metin türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir.

“Özel mektuplar ve iş mektupları, zarf üstü yazabilmek,

Dilekçe, telgraf, alındı, senet yazabilmek; bir karar, bir olay üzerine rapor düzenleyebilmek,

Yeteneği varsa öykü, şiir gibi sanat etkinliklerinde bu yeteneğini geliştirmek,

Yerine göre 5-6 cümlelik paragraflar kurabilmek, yazılarını uygun bir plana göre geliştirebilmek,

Bilinen bir kimsenin, örnek bir kişinin fiziksel ve karakter portrelerini çizebilmek; bir ağacı, bir hayvanı, bir yapıyı vb. tanıtabilmek,

Bir gezide görülen ve edinilen izlenimleri anlatabilmek,

Gördüğü, yaşadığı olaylar üzerine duygu ve düşüncelerini anlatabilmek.”
(Temizyürek, Balcı, 2015)

Programın ikinci kademe yazılı anlatım kısmında yer alan bu kazanımlar incelendiğinde, doğrudan belirtilmese de öğrencilerden mektup, dilekçe, telgraf, öykü, masal, şiir, deneme, biyografi, anı ve gezi yazısı türlerinde ve bu türlerin özelliklerine uygun parçalar yazmaları beklenmektedir.

2.3.8. 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı

Eğitim sistemimizde yapılandırmacı yaklaşım ışığında hazırlanan ilk ve en detaylı program olması bakımından 2006 programının önemi büyüktür. Program incelendiğinde kazanımlar dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma ve dil bilgisi olmak üzere beş alt başlıkta toplanmıştır. İlâveten ders kitaplarında yer alması gereken okuma ve dinleme/izleme metinlerinde bulunması gereken özellikler, kazanımlarla eşleşen ara disiplin kazanımları tablosu, temalar, ders işlenişinde kullanılacak yöntem ve teknikler, ders işleniş ve etkinlik örnekleri ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Hâlâ geçerli olan 2019 programıyla karşılaştırıldığında 2006 programının öğrenciler açısından verimsiz bulunup geliştirilen yönü ise dil bilgisi kazanımlarının dört temel beceri alanında yer alan kazanımlar aracılığıyla sezdirilerek öğretmek yerine beşinci bir beceri alanı olarak verilmesidir.

2006 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programının genel amaçlarına bakıldığında bu amaçların neredeyse tamamına ulaşılmasında nitelikli metinlerin büyük rol oynadığı görülmektedir. (MEB, 2006, s.4)

Programda 6, 7 ve 8.sınıflarda yer verilmesi gereken metin türleri başlığı altında 6.sınıfta şiir, hikâye, anı, masal, fabl, deneme, tiyatro, mektup; 7.sınıfta şiir, hikâye, anı, deneme, tiyatro, sohbet (söyleşi), gezi yazısı, biyografi; 8.sınıfta ise şiir, anı, hikâye, makale, roman, deneme, sohbet (söyleşi), eleştiri ve destan türlerine yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Böylece öğrencilerin farklı tür metinlerle karşılaşmaları amaçlanmıştır. (MEB, 2006, s.57)

Ders kitaplarında işleniş süreci verilen 4 metne ilave olarak işlenişinin ve etkinliklerinin öğretmenin inisiyatifine bırakılacağı 2 metin daha eklenmesi öngörülmüştür.

Programda yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar incelendiğinde bu kazanımların okuma ve yazma becerileri altında verildiği belirlenmiştir. Okuma kurallarından “Okuduğu Metni Anlama ve Çözümleme” başlığı altında “Metin türüyle ilgili özellikleri kavrar. (s.25)”, “Okuma Alışkanlığı Kazanma” başlığı altında “Farklı türde metinler okur. (s.29)” kazanımları metin türü öğretimine yönelik kazanımlar olarak saptanmıştır.

Yazma kuralları incelendiğinde “Planlı Yazma” başlığı altında “Yazısına konunun ve türün özelliğine uygun giriş yapar. (s.31)”; “Farklı Türde Metinler Yazar” başlığı altında “Olay, düşünce, bildirme yazıları ve şiir yazar. (s.32)” ve “Kendini Yazılı Olarak İfade Etme Alışkanlığı” başlığı altında “İlgi alanlarına göre yazar, günlük tutar, okul dergisi ve gazetesi için yazılar hazırlar. (s.35)” kazanımlarının da metin türü öğretimine yönelik olduğu görülmüştür. “Farklı Türde Metinler Yazar” başlığı altında verilen etkinlik örnekleri ve açıklamalar incelendiğinde öğrencilerin mümkün olduğunca farklı türde metinle karşılaşması ve dersin bu doğrultuda işlenmesinin amaçlandığı görülmektedir.

2.3.9. 2015 Türkçe Dersi (1- 8. Sınıflar) Öğretim Programı

2015- 2017 yılları arasında kullanılan Türkçe öğretim programı incelendiğinde temel dil becerilerinin sözlü iletişim, okuma ve yazma şeklinde üç alt başlıkta sınıflandırıldığı görülmektedir. Dinleme/izleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesine yönelik kazanımlar Sözlü İletişim başlığı altında yer almıştır.

Metin türü öğretimine yönelik kazanımlar incelendiğinde okuma ve yazma öğrenme alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda 5-8. sınıf yazma öğrenme alanı kazanımları, öğrencinin bilgilendirici bir metin yazmada görüşlerini desteklemek için edindiği bilgileri

gerekçeler/kanıtlar ve karşıt gerekçeler/kanıtlar ile değerlendirerek zihinsel bir bütünlük içinde bir metin yazabilmesini amaçlamaktadır. Diğer yandan öğrencilerin düş güçleri ile yazma becerilerini birlikte kullanarak öyküleyici metinler yazmaları ve öyküleyici metin yazma ile bilgilendirici metin yazmanın farklılıklarını kavramaları beklenmektedir. (MEB, 2015, s.15)

Programda ders kitaplarında yer alacak metinlerin sınıf düzeyi ve türlerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo.2. Sınıf düzeylerine göre ders kitaplarında yer alacak okuma ve dinleme metinlerinin türleri ve dağılımı.

Metin Türleri	1.Sınıf		2.Sınıf		3-4.Sınıflar		5-6.Sınıflar		7-8.Sınıflar	
	Dinleme/izleme	Okuma	Dinleme/izleme	Okuma	Dinleme/izleme	Okuma	Dinleme/izleme	Okuma	Dinleme/izleme	Okuma
Hikâye edici	19	10	8	14	8	14	8	14	8	14
Bilgi verici	8	4	4	14	4	14	4	14	4	14
Şiir	8	4	2	8	2	8	4	8	4	8
Toplam metin sayısı	35	18	14	36	14	36	16	36	16	36

(MEB, 2015, s.9)

2.3.10. 2019 Türkçe Dersi (İlkokul ve Ortaokul 1- 8. Sınıflar) Öğretim Programı

2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren kullanılmak üzere hazırlanan öğretim programında metin türlerine yönelik açıklamalar Uygulamada Dikkat Edilecek Hususlar başlığı altında verilmiştir. Programda verilen metin türleri ve metin sayılarına ilişkin açıklamalara bakıldığında her sınıf düzeyinde 8 tema ve 4 metne yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir. 3 okuma ve 1 dinleme metni olmak üzere her temada bir de serbest okuma metnine yer verilmesi ve toplamda bir ders kitabında 40 adet metnin yer alması istenmiştir.

Metin türlerinin dağılımına ilişkin açıklamalara bakıldığında ise bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere metin türleri üç ana başlık altında sınıflandırılmıştır. Hangi temada hangi metin türünün yer alacağı ve temalara göre türlerin dağılımı kitap yazarlarının inisiyatifine bırakılmıştır. (MEB, 2019, s. 17) Öğretim programında aynı zamanda hangi sınıf düzeyinde hangi tür metinlerin yer alacağına dair bir tablo mevcuttur.

Tablo.3. Sınıf düzeylerine göre metin türlerinin dağılımı.

TÜRLER	1	2	3	4	5	6	7	8
BİLGİLENDİRİCİ METİNLER								
Anı		+	+	+	+	+	+	+
Biyografiler, Otobiyografiler							+	+
Blog						+	+	+
Dilekçe					+		+	+
Efemera ve Broşür (liste, diyagram, tablo, grafik, kroki, harita, afiş vb. karma içerikli metinler)		+	+	+	+	+	+	+
e-posta			+	+	+	+	+	+
Günlük		+	+	+			+	+
Haber Metni, Reklam		+	+	+	+	+	+	+
Kartpostal		+	+	+				
Kılavuzlar (kullanım kılavuzları, tarifname, talimatnameler vb.)		+	+	+	+	+	+	+
Gezi Yazısı						+	+	+
Makale / Fıkra / Söyleşi /Deneme					+	+	+	+
Mektup					+	+	+	+
Özlü Sözler (atasöz, deyim, duvar yazıları, döviz vb.)	+	+	+	+				
Özlü Sözler (vecize, atasöz, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.)					+	+	+	+
Sosyal Medya Mesajları				+	+	+	+	+
HİKÂYE EDİCİ METİNLER								
Çizgi Roman	+	+	+	+	+	+	+	+
Fabl	+	+	+	+	+	+	+	+
Hikâye	+	+	+	+	+	+	+	+
Karikatür	+	+	+	+	+	+	+	+
Masal / Efsane / Destan	+	+	+	+	+	+	+	+
Mizahi Fıkra	+	+	+	+	+	+	+	+
Roman				+	+	+	+	+
Tiyatro	+	+	+	+	+	+	+	+
ŞİİR								
Mani / Ninni	+	+	+	+				
Şarkı / Türkü	+	+	+	+	+	+	+	+
Şiir	+	+	+	+	+	+	+	+
Tekerleme / Sayımaca / Bilmece	+	+	+	+				

(MEB, 2019, s.17)

Programda yer alan kazanımlar incelendiğinde metin türü öğretimine yönelik kazanımların okuma ve yazma becerisi başlıkları altında yer aldığı görülmektedir. “Şiir yazar.”, “Bilgilendirici metin yazar.”, “Hikâye edici metin yazar.”, “Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.”, “Metin türlerini ayırt eder.” ve “Kısa metinler yazar.” kazanımları her sınıf düzeyinde yer almaktadır.

Kazanımların altında yer alan açıklamalar incelendiğinde 5. sınıfta hikâye, fabl, masal ve haber metni; 6.sınıfta anı, mektup, tiyatro ve gezi yazısı; 7.sınıfta söyleşi, biyografi, otobiyografi ve günlük; 8.sınıfta fıkra (köşe yazısı), makale, deneme, roman ve destan türlerinin öğretiminin esas alındığı görülmektedir.

Kısa metinlerin öğretimi ile ilgili açıklamalarda ise 5.sınıfta dilekçe, 6.sınıfta duyuru, ilan ve reklam metinleri; 7.sınıfta haber metni ve anı; 8.sınıfta haber metni, günlük ve anı gibi türlerin yazılmasına teşvik edilmesi belirtilmiştir. Öğretim programında metin türlerinin öğretiminde ayrıntılı bilgi verilmemesi, türe ait ayırt edici özelliklerin etkinlikler aracılığıyla kavratılması beklenmektedir. Programda yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar

ve kazanımların beceri alanlarına göre dağılımları sınıf düzeylerine uygun olarak tablo şeklinde verilmiştir. Konuşma becerisi alanında doğrudan metin türü öğretimine yönelik bir kazanım tespit edilmemiştir.

Tablo.4. 2019 TDÖP Beşinci sınıf düzeyinde yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar.

DİNLEME/İZLEME	T.5.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.
OKUMA	T.5.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır. T.5.3.12. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez. T.5.3.13. Okuduklarını özetler. T.5.3.16. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı vb. gibi hikâye unsurları üzerinde durulur. T.5.3.27. Metinler arasında karşılaştırma yapar. Metinleri biçim ve tür gibi açılardan karşılaştırmaları sağlanır. T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir. T.5.3.30. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.
YAZMA	T.5.4.1.Şiir yazar. T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar. a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır. b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir. c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır. T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır. b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir. T.5.4.14. Kısa metinler yazar. Öğrenciler dilekçe yazmaya teşvik edilir.

Tablo.5. 2019 TDÖP Altıncı sınıf düzeyinde yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar.

DİNLEME/İZLEME T.6.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.

OKUMA

T.6.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.

Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.

T.6.3.14. Metindeki söz sanatlarını tespit eder.

Konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir.

T.6.3.22. Metindeki hikâye unsurlarını belirler.

Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur.

T.6.3.28. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.

T.6.3.26. Metin türlerini ayırt eder.

Anı, mektup, tiyatro, gezi yazısı türleri öğretilmelidir. Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir.

T.6.3.27. Şiirin şekil özelliklerini açıklar.

Şiirde kafiye, redif gibi ahenk unsurları üzerinde durulur, bunların türlerine değinilmez.

YAZMA

T.6.4.1. Şiir yazar.

T.6.4.2. Bilgilendirici metin yazar.

- a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinde yazacaklarının taslağını oluşturmaları ve ilk paragrafta amaçlarını ifade etmeleri sağlanır.
- b) Öğrenciler yazılarında günlük hayattan örnekler vermeleri için teşvik edilir.

T.6.4.3. Hikâye edici metin yazar.

- a) Öğrencilerin zaman, mekân, şahıs ve olay unsurlarını belirlemeleri, hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinde anlatacaklarının taslağını oluşturmaları sağlanır.
- b) Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendiği kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.

T.6.4.14. Kısa metinler yazar.

Duyuru, ilan ve reklam metinleri yazdırılır.

Tablo.6. 2019 TDÖP Yedinci sınıf düzeyinde yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar.

DİNLEME/İZLEME	T.7.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.
OKUMA	T.7.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebi değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır. T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir. T.7.3.15. Okuduklarını özetler. T.7.3.21. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur. T.7.3.29. Metin türlerini ayırt eder. a) Söyleşi, biyografi, otobiyografi, günlük türleri üzerinde durulur. b) Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir. T.7.3.36. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.
YAZMA	T.7.4.1. Şiir yazar. T.7.4.2. Bilgilendirici metin yazar. a) Öğrencilerin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde yazacaklarını belirleyerek bir metin taslağı oluşturmaları, düşünceyi geliştirme yollarını kullanmaları, yazılı ve çoklu medya kaynaklarından görüşlerini destekleyecek kanıtlar sunmaları sağlanır. b) Öğrenciler günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir. T.7.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin zaman, mekân, şahıs ve olay unsurlarını belirleyerek hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinin taslağını oluşturmaları sağlanır. b) Öğrencilerin yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendiği kelimeleri kullanmaları teşvik edilir. T.7.4.8. Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır. T.7.4.11. Kısa metinler yazar. Haber metni ve/veya anı yazmaya teşvik edilir.

Tablo.7. 2019 TDÖP Sekizinci sınıf düzeyinde yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar.

DİNLEME/İZLEME	T.8.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.
OKUMA	T.8.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır. T.8.3.7. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat), abartma (mübalâğa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır. T.8.3.11. Metindeki anlatım biçimlerini belirler. T.8.3.20. Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler. Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur. T.8.3.26. Metin türlerini ayırt eder. a) Fıkra (köşe yazısı), makale, deneme, roman, destan türleri üzerinde durulur. b) Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir.
YAZMA	T.8.4.1. Şiir yazar. T.8.4.2. Bilgilendirici metin yazar. a) Öğrencilerin belirledikleri bir konu ve ana fikir etrafında giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, gelişme bölümünde düşünciyi geliştirme yollarını kullanarak görüşlerini ifade etmeleri, görüşlerini destekleyecek kanıtlar sunmaları, sonuç bölümünde ise görüşlerini sonuca bağlamaları sağlanır. b) Öğrenciler günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir. T.8.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin anlatımın türü ve konusuna göre gerçekçi veya hayalî öğeleri tasarlamaları, uyumlu bir zaman ve mekân kurgusu yapmaları, serim, düğüm ve çözüm bölümlerine yer vermeleri sağlanır. b) Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaya, günlük hayattan örnekler vermeye yönlendirilir. T.8.4.9. Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır. T.8.4.12. Kısa metinler yazar. Haber metni, günlük ve anı yazmaya teşvik edilir.

2.4. İlgili Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde metin türlerine ve metin türü öğretimine yönelik birçok farklı çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalar özellikle Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından dağılımı üzerine yapılmıştır. Fakat bu kitaplarda bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinlikleri doğrudan ele alan bir çalışma tespit edilmemiştir. Bu bağlamda konuyla ilgili olabilecek bazı çalışmalara aşağıda yer verilmiştir.

2.4.1. Yüksek Lisans Tezleri

Sulak (2009): “1-5 Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Türlerine Göre Yapılarının Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında ders kitaplarındaki metinlerin türlerini belirlemiş ve bu metinlerin yapısını incelemiştir. Bu amaca yönelik inceleme sonucunda metinlerin türlerine göre dağılımındaki dengesizlikten söz etmiş ve dengeli dağılım olması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca öğrencilerin yaş seviyeleri dikkate alınarak o yaş gurubuna göre seviye metinlerinin seçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Metin yapıları seçilirken bu alanlarda uzman kişilerin olması ve o kişiler tarafından metin yapılarının belirlenmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Metin türleri belirlenirken hikâye edici ve bilgilendirici metin türleri en iyi örnekleri ile öğrenciye kavratılması gerektiğini söylemiştir. Metin türleri olarak hikâye edici, bilgi verici ve şiir türünde metinler yer almalıdır, bu metin türlerinden hikâye edici metinler akıcı ve dikkat çekici özellikler göstermelidir ve gerektiğinde dünya edebiyatından önemli örneklerde sade şekilleri ile kısalttırılarak kitaplarda yer almalıdır sonuçlarına varmıştır.

Üründü (2011): “6-8 Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Tema ve Metin Türü Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında Türkçe ders kitaplarında verilen temaların, alt temaların ve temalarda verilen metin türlerinin aynı ve farklı sınıf düzeyinde dağılımını incelemiştir. Türkçe Eğitim Programı’nda verilen temalar ve türler açısından nasıl bir dağılım olduğu üzerinde durmuştur. Aynı zamanda metinleri çoklu zekâ kuramı ve yapılandırıcı eğitim açısından da incelemiştir. Bu araştırmanın sonucunda zorunlu tema ayrımı kaldırılıp bütün temaların zorunlu olması şartı getirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Atatürkçülük temasındaki metinlerin diğer temalara dağıtılmasının daha uygun olacağı sonucuna varmıştır. Metinlerde verilen mesajların daha net olması gerektiğini belirtmiştir. Metinlerin ve metin türlerinin seçilirken daha itinalı davranılması ve metin türlerinde öyküleyici, bilgi verici metinler yerine roman, hikâye, makale, deneme gibi daha net şekilde metin türlerinin belirtilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Kıbrıs (2019): “Ortaokul (5-8. Sınıflar) Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında Metin Türü Farkındalığı” isimli çalışmasında ortaokul Türkçe derslerinde öğrencilerden geliştirilmesi istenen metin türleri farkındalığını ele almayı amaçlamıştır. Çalışmada öncelikle 2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı metin türleri bağlamında ele alınmış daha sonra Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler ve konuyla ilgili etkinlikler incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına bakıldığında ise öğretim programında metin türleri ile ilgili kazanımlara yer verildiği görülmüştür. Ders kitapları açısından bakıldığında da metin türü farkındalığını esas alan metinlere ve sorulara kitapta sıklıkla yer verildiği tespit edilmiştir. Araştırmanın farklı bir boyutu olan metin türlerinin öğrenme alanlarına göre dağılımı incelendiğinde ise metin türü farkındalığına yönelik etkinliklerin/soruların okuma ve yazma alanlarında konuşma ve dinleme/izleme alanlarına göre daha fazla etkinliğin bulunduğu tespit edilmiştir. Araştırmacı konuya yönelik etkinliklerin/soruların uygulama ve analiz basamaklarına kadar çıktığını da bulgularına eklemiştir.

Civan (2019): “6. ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Tema ve Metin Türü Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında farklı yayınevlerine ait 6. ve 7. Sınıf ders kitaplarında yer alan temaları inceleyerek bu temalar içinde yer alan okuma metinlerinin türlerinin belirlemiştir. Farklı yayınevlerine ait ders kitaplarının tema ve tür açısından karşılaştırıldığı, elde edilen verilerin de Türkçe Dersi Öğretim Programında yer alan tema ve türlerle karşılaştırılmasının yapıldığı bu çalışmada aynı sınıf düzeyindeki ders kitaplarında farklı türlerde metinler bulunduğu tespit edilmiştir. Bazı metin türlerinin doğru bir şekilde kullanılmadığı ya da kullanılan metinlerin türün özelliklerini yansıtmadığı görülmüştür. Tema boyutunda ise benzer temaların kullanıldığı fakat kullanılan metnin tema açısından uygun olmadığı görülerek bu duruma yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Şafak (2019): “Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler türlerini incelemiştir. Araştırma sonucunda araştırmacı; metinlerin bilgilendirici, hikâye edici ve şiir türlerini kapsadığı, zorunlu temaların tüm sınıflarda yer aldığını tespit etmiştir. Kitaplarda deneme, hikâye ve şiir türlerine ağırlık verildiği diğer türlerin ise daha az sayıda yer aldığı, programda metin türlerinin çeşitli olarak verilmesine rağmen bazı türlerin kitaplarda hiç yer almadığını belirtmiştir. Aynı zamanda metin seçimlerinde öğrenciye görelilik ve yaşama yakınlık ilkelerinin göz ardı edildiği ve bu sebeple metin türlerinin dengesiz bir dağılıma sahip olduğu tespitinde bulunulmuştur.

2.4.2. Makaleler

Baş (2003): “Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Türleri Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmada 6. sınıf ders kitaplarındaki metinlerin türlerindeki dağılımı incelemiştir. Bu araştırma sonucunda 6. sınıf çocuklarının bilişsel ve sosyal gelişim seviyesine uygun şekilde metin ve türlerinin seçildiğini belirtmiştir. Fakat kurgusal yazınsal türlere daha fazla ağırlık verilmesine rağmen, bilişsel ve sosyal gelişim açısından bilgi veren yazınsal türleri anlayabilecek seviyede bulunan çocuk için yeterli tür bulunmamaktadır. Özellikle didaktik yazı, nutuk, mülakat, özdeyiş, portre gibi bilgi veren türlere de yer verilmesinin Türkçe öğretimi açısından gerekliliğinden bahsetmiştir.

Kolaç (2009): “İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür Açısından Değerlendirmesi” adlı çalışmada 1. sınıftan 8. sınıfa kadar olan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türlerinin nasıl dağıldığı üzerine bir inceleme yapmıştır. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türleri Türkçe öğretim programlarında (1-5; 6-8) belirtildiği şekilde sınıflandırıldığı için araştırmayı da bu tasnife yönelik yapmıştır. Programlarda metin türleri de aynı şekilde ele alınıp sınıflandırılmadığı için Türkçe ders kitaplarında yer alan metinler birinci (1-5) ve ikinci basamak (6-8) olmak üzere ayrı ayrı değerlendirmiştir. 6. sınıf kitaplarındaki tür sayısının toplam 8 ve bu türlere verilen örneklerin toplam sayısının 18 olduğunun; 7 sınıflarda farklı tür sayısının 9, toplamda buna verilen örneklerin ise 19 olduğunun; 8 sınıflarda farklı tür sayısının 17 ve bu türe verilen örneğin 35 metinden oluştuğunu belirtmiştir. Sonuç olarak ilköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinlerin seçiminde türünün özelliklerini yansıtır yansıtmadığına dikkat edilmesi gerektiğinin ve türünü en iyi şekilde yansıtan metinlere yer verilmesinin öneminden bahsetmiştir.

Solak ve Yaylı (2009): “İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarının Türler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarında dört farklı yayınevine ait kitaplardaki yer alan metin türü ve sıklıkları, yeni programa göre verilmesi gereken türlere ne derece yer verildiği ve kitaplardaki kaç farklı türe yer verildiği üzerine bir araştırma yapmışlardır. Sayısal olarak metin türlerindeki dağılımın dengesiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Öğrenci seviyesinin göz ardı edilmesi, tür dağılımındaki dengesizlik, yer verilmesi gereken türlere yer verilmemesi, kitap metin seçimlerindeki özensizlik gibi sonuçlara ulaşmışlardır. Farklı yayınevlerinde farklı türlerin kullanılması çocukların farklı farklı türler öğrenmelerine sebep olduğunu ayrıca çok fazla tür kullanmak yerine önemli olanın türü en iyi şekilde öğretmenin amaçlanması

gerektiğini vurgulamışlardır. Ayrıca bazı metinlerin çok uzun olmasının anlaşılabilirliği güçlendirdiğinden bahsedilmiştir. Programda metinler arası okumadan bahsedilmesine karşılık bu konuyla ilgili yeterli sayıda etkinlik görülmediği belirtilmiştir. Yayınevlerinin bu saptamalar ışığında yeni basılacak kitaplarda düzenlemeler yapması gerektiğini savunmuşlardır.

Göçer (2010). “Türkçe Öğretiminde Çok Uyaranlı Bir Öğrenme Ortamı Oluşturmak İçin Seçkin Edebî Ürünlerden Yararlanma” adlı çalışmasında öğrenme ve öğretme sürecini çocuklara etkili kılmak için edebî ürünlerin nasıl kullanacağı üzerinde durmuştur. Çalışma sonucunda bilmece, mâni, ninni, tekerleme, öykü, roman, fıkra vb. edebiyat ürünleri Türkçenin etkili ve güzel kullanıldığı türler olduğunu ve bu türlerin dili keşfetmelerinde, kelime dağarcığının gelişmesinde son derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Dil eğitiminde edebî ürünlerin pedagojik bir materyal olarak kullanımındaki asıl amacın çocukların psikolojik, zihinsel ve sosyal gelişimleri ile temel dil becerilerinin gelişimlerine katkıda bulunmak olduğunu belirtmiş ve bu açıdan öğretimde kullanılacak çocuk edebiyatı ürünleri özenle seçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Öykü, şiir, roman, masal vb. edebî türlerin dil becerilerinin kazanılmasında temel malzeme olarak kullanılması gerektiğini vurgulamıştır.

Pilav ve Oğuz (2013): “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Türleri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmalarında MEB tarafından hazırlanmış 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür çeşitleri, oranları, zorunlu türlere ne kadar yer verildiği, zorunlu tema oranlarına ve okuma dinleme metinlerine ne kadar yer verildiği üzerinde durulmuştur. Bu çalışma sonucunda öğrencilerde okuma alışkanlığı geliştirmek için metin türlerinin çeşitlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kitapların Türkçe programına uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Ayrıca şiir türünde metinlere çok az verildiği oysaki şiir okuma zevkini aşılması açısından önemli bir tür olduğu belirtilmiştir. Yine roman türünde metinlere yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin türünün en seçkin örneğini verecek şekilde belirlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Şahin ve Bayramoğlu (2016): “2015 Türkçe Öğretim Programı’nın Metin Tür ve Tema Seçimi Bakımından Değerlendirilmesi” adlı çalışmalarında Türkçe Dersi (1-8. sınıflar) Öğretim Programı’nda sınıf düzeyine göre seçilen metin türleri ve temaları, geçmiş yılların programlarıyla da karşılaştırarak, değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırmanın sonucundan 2015 Türkçe Programı’nda metin türlerinin hangi sınıf düzeyinde hangisinin işleneceği belirtilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Yine programda “Ders ve Öğretmen Kılavuz

Kitabına Alınacak Metinlerin Nitelikleri” bölümüne bu niteliklere ‘türünün özelliklerini en iyi şekilde yansıtmalı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirecek nitelikte olmalı’ özelliklerinin de eklenmesinin faydalı olacağını belirtmişlerdir. Programda tema sayılarında bir azalmanın göze çarptığı bunun da öğrenci ilgisini azaltacağını belirtmişlerdir. Okuma alışkanlığının çocuklarda artma göstermesi için ‘Okuma Kültürü’ temasında buna yönelik metinlerin işlenmesi gerekliliğini savunmuşlardır. Yine programda eleştirel düşünen bireyler yetiştirme üzerinde durulmuştur. Seçilen metinlerde buna özen gösterilmesi gerekliliği vurgulamışlardır.

Temizyürek ve Delican (2016): “İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi” adlı çalışmalarında ilkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin temalara ve türlere göre dağılımı ile metinlerin içerdikleri temalar üzerinde bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda ilkokul ders kitaplarının yaklaşık %50’sinin hikâye edici, %30’unun bilgi verici ve %20’sinin de şiir türünde eserlerden oluştuğu görülmüştür. Hikâye edici metinlerin alt sınıflarda bilgi verici metinlerin ise üst sınıflarda daha çok verildiğini gözlemlemişlerdir. Temalar ve verdikleri mesajlar bakımından ise genellikle metinlerin temalar ile verdikleri mesajlar bakımından uyuştuklarını tespit etmişlerdir.

Aytan ve Güneş (2017): “2017 Türkçe Öğretim Programı’na Göre Hazırlanan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Temaları ve Türleri Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmalarında 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin türlerinin nasıl dağıldığını ve yine temaların nasıl bir dağılım gösterdiğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu araştırma sonucunda metin türlerinin dağılımındaki oranların durumlara göre değişeceği ancak bu oranın mümkün olduğu kadar dengeli dağılması gerektiğini belirtmişlerdir. Yine teknolojinin çok fazla geliştiği şu devirde medya metinlerine az yer verildiğini tespit etmişlerdir. Temalara göre metin türü seçimine bakıldığında ise bunun orantılı olduğu belirlenmiştir. Örneğin Bilim ve Teknoloji temasındaki metinlerin tamamını bilgilendirici metinlerin oluşturduğuna dikkat çekmişlerdir. Bir de 5 temanın yazarın seçimine bırakıldığı bu nedenle 5. sınıf çocuklarının yaş seviyesi dikkate alınarak bu dönem çocuklarına seçmeli tema olarak kişisel gelişim temalarının seçiminin çocukların gelişimine daha çok katkı yapacağı sonucuna ulaşmışlardır.

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, bulguların tespit edilmesi, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak yapılmıştır. Nitel araştırma, araştırmanın doğal akışında gerçekleşen olayları incelemek şeklinde tanımlanabilir (Fraenkel ve Warren, 2000: 669).

Karasar (2014) genel tarama modelini, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak örneklem üzerinde yapılacak tarama olarak ifade eder.

Doküman analizi çalışma konusu ile ilgili olağan kayıt, doküman ve belgeleri bir araya getirip; belirli bir kural ve disipline göre sistematik olarak kodlayarak incelemeye denir. Doküman analizi, belgesel gözlem ya da belgesel tarama olarak da tanımlanmaktadır (Çepni, 2009: 76).

Çalışmada farklı yayınlara ait ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinlikler incelenmiştir. Bu nedenle, çalışmaya doküman analizi yönteminin uygun olacağı düşünülmüştür. Araştırma, tarama modelinde, doküman analizi yöntemiyle yapılmıştır.

Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu ve olayları içeren yazılı metinlerin analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008)

Bilgi toplama yöntemi olarak kullanılan doküman inceleme yöntemi Foster'ın belirttiği; (1) Dokümanlara ulaşma, (2) Orijinalliği kontrol etme, (3) Dokümanları anlama, (4) Verileri analiz etme ve (5) Veriyi kullanma şeklinde yapılacaktır (akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008: 193).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini ortaokul Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın evreni oluşturulurken her sınıf düzeyinde okutulan MEB yayınları ders kitapları ve farklı yayınevlerine ait MEB tarafından onaylı ders kitapları belirlenmiştir.

Araştırmanın örneklemini ise MEB bünyesinde 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda son beş yılda kullanılan ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinlikler oluşturmaktadır.

Tablo.1. Türkçe ders kitapları ve çalışma sayfaları

Sınıf Düzeyi	Yayınevleri	Yazarlar
5.sınıf	2017-2018 MEB Yayınları ders kitabı	Hülya AĞIN HAYKIR Hüseyin KAPLAN Ali KIRYAR Rasim TARAKCI Ercan ÜSTÜN
5.sınıf	2020-2021 Anıttepe Yayınları ders kitabı	Şule ÇAPRAZ BARAN Elif DİREN
6.sınıf	2020-2021 MEB Yayınları ders kitabı	Sabri CEYLAN Kadir DURU Gülten ERKEK Murat PASTUTMAZ
6.sınıf	2021-2022 Ata Yayınları ders kitabı	Mehmet Ozan SARIBOYACI
6.sınıf	2018-2019 Ekoyay Yayınları ders kitabı	Tuncay DEMİREL
7.sınıf	2020-2021 MEB Yayınları ders kitabı	Tolga KIR Emine KIRMAN Seda YAĞIZ
7.sınıf	2019-2020 Özgün Yayınları ders kitabı	Hilal ERKAL Mehmet ERKAL
7.sınıf	MEB çalışma sayfaları	Dr. Azize YÜKSEL Gül ÖZBA AKGÜNEŞ Esra BAĞCI Filiz DUMAN Nihal Betül NALDÖKEN Ceyda TÜRKKARŞ Ali ÜZÜMCÜ
8.sınıf	2020-2021 MEB Yayınları ders kitabı	Hilal ESELİOĞLU Sıdika SET Ayşe YÜCEL
8.sınıf	MEB çalışma sayfaları	Dr. Azize YÜKSEL Ahmet ÇETİN Ahmet ÇÜRÜMEZ Ayşegül KAYA Özlem TÜRKAN

3.3. Veri Toplama Araç ve/veya Teknikleri

Bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından son beş yılda kullanılan Türkçe ders kitapları ve çalışma sayfaları içinden araştırmanın örneklemini oluşturan ders kitapları uzman görüşleri ve bilimsel kaynaklara dayanarak belirlenmiştir. Çalışmayı sınırlandıran bu kitaplar belgesel kaynak taraması tekniğiyle incelenmiş ve bu kaynaklardan, çalışmada incelenecek olan veriler fişleme yöntemiyle toplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada kullanılacak olana veriler, araştırmacı tarafından çalışmanın örneklemini oluşturan belgeler üzerinden toplanmıştır. Verilere MEB tarafından onaylanmış ve geçerliği devam eden, güncel veriler toplamak adına son beş yılda kullanılan Türkçe ders kitapları ve çalışma sayfaları üzerinden ulaşılmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlemesi

Veriler, alt problemlerde yer alan ölçütlere dayanarak analiz edilmiştir. Ders kitapları taranıp incelenmiş ve bulgular kaydedilmiştir. Bulguların yorumlanmasıyla ulaşılan sonuçlara yönelik çözüm önerileri ilgili bölümde sunulmuştur

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Çalışmanın ana amacı Türkçe ders kitaplarındaki metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin incelenmesidir. Bu kapsamda farklı yayınevlerine ait ders kitapları ve çalışma sayfaları incelenmiştir.

5.sınıflarda 2020-2021 Anıttepe ve 2017-2018 MEB yayınevlerine ait ders kitapları, 6.sınıflarda 2018-2019 Ekoyay, 2021-2022 Ata ve 2020-2021 MEB yayınevlerine ait ders kitapları incelenmiştir. 7.sınıflarda incelenen kitaplar 2019-2020 Özgün ve 2020-2021 MEB yayınevlerine ait ders kitapları ile MEB yayınlarınca hazırlanan çalışma sayfalarıdır. 8.sınıflarda ise 2020-2021 MEB yayınevine ait ders kitabı ile yine MEB yayınları tarafından hazırlanan çalışma sayfaları incelenmiştir.

Çalışmanın bulgular bölümünde çeşitli alt amaçlar incelenmiş ve bu amaçlar doğrultusunda ulaşılan bulgular alt başlıklar hâlinde verilmiştir.

4.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Çalışmanın alt amaçlarından ilkinin “Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerde, öğretilmesi amaçlanan metin türlerinin dağılım dengeli midir ve etkinliklerin metin türünü öğretmesi bakımından işlevsellik düzeyi nedir?” sorusu oluşturmaktadır. Amaç doğrultusunda ders kitaplarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinlikler tespit edilmiştir. Her metin türüne yönelik hazırlanan etkinlik sayıları sınıf düzeylerine göre tablolastırılmıştır.

Tablolar ve tablolarda yer alan metin türleri Türkçe dersi öğretim programında, her sınıf düzeyinde bulunması gereken türleri gösteren tablo doğrultusunda hazırlanmıştır. Tablolarda bilgilendirici metin adıyla verilen türün kapsamı ders kitaplarındaki etkinliklerde belirtilmemiştir. Dolayısıyla tablolarda gösterilen bilgilendirici metin türü etkinlikleri, öğretim programında verilen bilgilendirici metinler alt başlığındaki türleri kapsamaktadır. Etkinliklerin hangi tür doğrultusunda yapılacağı öğretmenin ve öğrencinin inisiyatifine bırakılmıştır.

Tablo.1. 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin dağılımı

Metin Türleri	Anıttepe Yayınları	MEB Yayınları
Şiir	6	6
Hikâye	5	6
Çizgi roman		
Masal		3
Fabl	6	2
Tiyatro	1	3
Mizahi fıkra	1	
Efsane		
Destan		
Roman		
Bilgilendirici metin	6	4
Mektup	1	1
Anı		
E-posta	1	3
Dilekçe	1	1
Haber/reklam		1
Slogan		1
Davetiye		1
Efemera/Broşür	1	
Toplam	29	32

Tabloda 5.sınıf Anıttepe ve MEB yayınlarına ait Türkçe ders kitaplarındaki etkinlik sayıları verilmiştir. Tabloda verilen metin türleri, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda 5.sınıflarda öğretilmesi öngörülen türlerdir.

Türkçe ders kitaplarındaki etkinlik dağılımı incelendiğinde Anıttepe yayınevine ait kitapta metin türü öğretimine yönelik 29 etkinlik tespit edilmiştir. MEB yayınlarına ait ders kitabında ise 32 adet etkinlik bulunmaktadır. Etkinlik dağılımı MEB yayınlarına ait ders kitabının metin türü çeşitliliği konusunda daha zengin olduğunu göstermektedir.

Her iki kitapta da en fazla etkinlik şiir, hikâye ve bilgilendirici metin türlerinde görülmektedir. Programda verilen tabloda 5.sınıflarda kullanılabilecek türlerden olmasına rağmen efsane, destan, roman ve çizgi roman türlerine ait herhangi bir etkinlik tespit edilmemiştir.

Tablo.2. 6.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin dağılımı

Metin Türleri	Ata Yayınları	Ekoyay Yayınları	MEB Yayınları
Şiir	2	9	5
Hikâye	2	5	5
Tiyatro	1	3	2
Masal	2		
Fabl	2	4	
Efsane		2	
Destan			
Mizahi fıkra			
Bilgilendirici metin	2	4	3
Anı	1	1	1
Blog			
Gezi yazısı	1	2	1
Mektup	3	4	1
Haber/reklam		1	2
Duyuru		1	
El ilanı		1	
İş ilanı		1	
Afiş		1	
Slogan			1
Toplam	16	39	21

Tabloda 6.sınıf Ata, Ekoyay ve MEB yayınlarına ait Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinlik sayıları verilmiştir. Tabloda yer alan metin türleri, TDÖP'e göre 6.sınıflarda öğretilmesi ve ders kitaplarında kullanılması tavsiye edilen türlerdir. Bu metin türlerine göre incelenen kitaplardan Ata yayınlarında 17, Ekoyay yayınlarında 39 ve MEB yayınlarında 21 adet etkinlik bulunduğu tespit edilmiştir.

Kitaplarda verilen etkinliklerin Ekoyay ve MEB yayınlarında en fazla şiir ve hikâye türlerinin öğretimine yönelik hazırlandığı görülmektedir. Ata yayınlarında ise en fazla etkinlik mektup türüne yöneliktir. Destan türüne yönelik hazırlanan bir etkinlik tespit edilmemiştir. Kitaplardaki etkinlik dağılımları incelendiğinde Ekoyay yayınlarına ait ders kitabındaki etkinliklerin sayıca fazla ve tür çeşitliliğine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo.3. 7.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin dağılımı

Metin Türleri	Özgün Yayınları	MEB Yayınları	MEB Yayınları Çalışma Sayfaları
Şiir	8	4	3
Hikâye	2	3	5
Çizgi roman			
Fabl	1	3	2
Karikatür			
Masal		1	2
Efsane			1
Destan			
Mizahi fıkra			1
Roman		1	
Tiyatro	1	3	2
Bilgilendirici metin	1	2	2
Biyografi	2	1	3
Otobiyografi	1	2	
Blok			1
Dilekçe	1	1	2
Efemera/Broşür		1	2
E-posta	1		2
Anı			3
Günlük	1	2	3
Haber/reklam		1	1
Kılavuz			
Gezi yazısı	1		3
Makale			
Fıkra			1
Söyleşi	1	3	1
Deneme		2	1
Mektup	1	1	1
Özlü sözler			
Toplam	22	31	42

Tabloda 7.sınıf Özgün ve MEB yayınevlerine ait ders kitapları ile MEB yayınlarının çalışma sayfalarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinlik sayıları verilmiştir. Özgün yayınlarının ders kitabında toplam 22 adet etkinlik tespit edilmiştir. Şiir türüne yönelik etkinliklerin diğer türlere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Diğer etkinliklerin tür çeşitliliği fazla olmasına rağmen sayısal olarak daha azdır. MEB yayınlarına ait ders kitabında ise 31 adet etkinlik bulunmaktadır. Bu etkinliklerde en fazla oran yine şiir türünde görülmektedir. Buna rağmen diğer türlere ait etkinlik sayıları birbirine yakındır.

7.sınıflarda metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin en fazla bulunduğu kaynak MEB çalışma sayfalarıdır. Bu etkinlikler incelendiğinde bir etkililiğin birden fazla metin türünü öğretmeyi amaçladığı görülmüş ve her metin türü ayrı bir etkinlik olarak ele alınmıştır. Bu kapsamda toplamda 42 adet etkinlik tespit edilmiştir.

Tablo.4. 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin dağılımı

Metin Türleri	MEB Yayınları	MEB Yayınları Çalışma Sayfaları
Şiir	4	2
Hikâye	2	2
Çizgi roman		
Fabl		
Karikatür		
Masal		
Efsane		1
Destan	2	
Mizahi fıkra		
Roman	1	3
Tiyatro		
Bilgilendirici metin	2	
Biyografi		1
Otobiyografi		
Blok		
Dilekçe		
Efemera/Broşür		
E-posta		
Anı		2
Günlük		1
Haber/reklam	1	3
Kılavuz		
Gezi yazısı		
Makale	1	1
Fıkra	1	
Söyleşi		
Deneme	1	1
Mektup		1
Özlü sözler		
Toplam	15	18

8.sınıf MEB yayınevine ait ders kitabı ve çalışma sayfaları incelendiğinde ders kitabında metin türü öğretimine yönelik toplam 15 etkinlik, çalışma sayfalarında ise toplam

18 etkinlik tespit edilmiştir. Ders kitabında en fazla etkinlik şiir türündeki etkinliklerdir. Çalışma sayfalarına bakıldığında ise en fazla orana sahip etkinliklerin roman ve haber/reklam türlerinde olduğu görülmektedir.

8.sınıflarda öğretilmesi gereken fıkra, makale ve deneme gibi türlere yönelik etkinliklere çok az sayıda yer verildiği görülmüştür.

4.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Çalışmanın alt amaçlarından ikincisini Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerde temel dil becerilerinin dağılımı dengeli midir, sorusu oluşturmaktadır. Bu amaç doğrultusunda incelenen metin türü öğretimine yönelik etkinlikler temel dil becerilerine göre sınıflandırılmıştır.

İncelenen ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan etkinlikler farklı dil becerilerini geliştirmeye yönelik hazırlanmıştır. Bu bölümde metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarına dağılımını içeren bulgular sınıf düzeylerine göre tablolar hâlinde verilmiştir.

Tablo.5. 5.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin temel dil becerileri alanlarına göre dağılımı

Temel Beceri Alanları	Anıttepe Yayınları	MEB Yayınları
Dinleme/izleme	Fabl (1)	Haber (1)
		Masal (1)
		Tiyatro (1)
Konuşma	Şiir (1)	
Okuma	Akıcı Okuma	Şiir (1)
	Söz Varlığı	
	Anlama	
	Hikâye (4)	Şiir (1)
	Şiir (4)	Hikâye (1)
Yazma	Fabl (4)	Fabl (1)
	Tiyatro (1)	Şiir (1)
		Tiyatro (2)
	Bilgilendirici metin (6)	Hikâye (5)
	Şiir (1)	E-posta (3)
	Mektup (1)	Mektup (1)
	Hikâye (1)	Bilgilendirici metin (4)
	Fabl (1)	Fabl (1)
	Mizahi fıkra (1)	Dilekçe (1)
	E-posta (1)	Haber yazısı (1)
	Dilekçe (1)	Şiir (2)
	Broşür (1)	Slogan (1)

Davetiye (1)
Tiyatro (1)
Masal (1)

5.sınıflara ait ders kitaplarındaki metin türü öğretimine yönelik etkinlikler temel dil beceri alanlarına göre incelendiğinde en fazla etkinliğin her iki kitapta da yazma alanında yoğunlaştığı görülmüştür. Etkinlik yoğunluğunu okuma alanının anlama alt başlığı takip etmiştir.

Konuşma alanında ise sadece şiir türündeki metinleri vurgu ve ahenge dikkat ederek okuma, etkinlikleri yer almıştır. Dinleme alanında yer alan etkinlikler ise dinlenen metinden hareketle etkinliğe konu olan metin türü özelliklerini fark etme çalışmaları şeklindedir. Söz varlığı alanında herhangi bir etkinlik tespit edilmemiştir.

Tablo.6. 6.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin temel dil becerileri alanlarına göre dağılımı

Temel Beceri Alanları	Ekoyay Yayınları	Ata Yayınları	MEB Yayınları
Dinleme/izleme	Tiyatro (1)		Tiyatro (1)
Konuşma		Mektup (2)	
Akıcı Okuma	Şiir (1) Mektup (1)		Şiir (1)
Okuma	Söz Varlığı		
	Anlama		
	Şiir (6) Mektup (1) Anı (1) Hikâye (2) Tiyatro (1) Fabl (4) Gezi yazısı (1) Efsane (1)	Şiir (1) Masal (1) Fabl (2) Anı (1) Gezi yazısı (1) Tiyatro (1)	Şiir (3) Anı (1) Hikâye Gezi yazısı (1) Tiyatro (1)
Yazma	Mektup (2) Bilgilendirici metin (4) Şiir (2) Hikâye (2) Efsane (1) Reklam (1) Tiyatro (1) Gezi yazısı (1) Duyuru (1) Afiş (1) İlan (1) Broşür (1)	Mektup (1) Masal (1) Bilgilendirici metin (2) Hikâye (2) Fabl (1)	Hikâye (3) Şiir (3) Bilgilendirici metin (3) Tiyatro (1) Slogan (1) Reklam (1) Haber yazısı (1)

Tabloda, 6.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin temel dil becerilerine göre dağılımı verilmiştir. Üç farklı yayınevine ait kitaplar incelendiğinde en fazla etkinliğin yazma alanında yoğunlaştığı görülmektedir. Etkinlik çeşitliliği açısından da en fazla etkinlik türü yazma alanındadır. İkinci olarak bu yoğunluğu okuma alanının anlama alt başlığı takip etmektedir.

Sayı ve tür olarak en fazla etkinliğin bulunduğu Ekoyay yayınlarında, konuşma alanında yer alan metin türü öğretimine yönelik bir etkinlik tespit edilmemiştir. Dinleme alanında yer alan tiyatro etkinlikleri ise dinlenen metni tiyatro metnine çevirerek canlandırma, şeklindedir. Tür çeşitliliği ve sayı adedi olarak en az etkinliğe sahip yayın, Ata yayınlarına ait ders kitabıdır. Ata yayınlarında konuşma alanında yer alan mektup türü etkinlikleri ise okunan metinden hareketle mektup türünün özelliklerini açıklama ve mektup türlerini karşılaştıran bir konuşma yaptırmaya yöneliktir.

Tablo.7. 7 sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin temel dil becerileri alanlarına göre dağılımı

Temel Beceri Alanları	Özgün Yayınları	MEB Yayınları	MEB Çalışma Sayfaları
Dinleme/izleme			
Konuşma			
	Akıcı Okuma		
Okuma	Söz Varlığı	Şiir (4) Fabl (1)	Şiir (3) Fabl (1)
	Anlama	Şiir (2) Hikâye (2) Söyleşi (1) Biyografi (1) Otobiyografi (1) Tiyatro (1)	Günlük (1) Fabl (1) Söyleşi (1) Biyografi (1) Otobiyografi (1) Deneme (1) Hikâye (3) Roman (1) Tiyatro (2)
			Şiir (2) Günlük (2) Deneme (2) E-posta (1) Gezi yazısı (3) Masal (2) Dilekçe (1) Mizahi fıkra (2) Tiyatro (2) Köşe yazısı (1) Anı (3) Hikâye (2) Fabl (2) Biyografi (2) Otobiyografi (1)
Yazma		Şiir (2) E-posta (1) Günlük (1) Mektup (1) Fabl (1) Dilekçe (1) Gezi yazısı (1) Bilgilendirici metin (1)	Mektup (1) Şiir (1) Günlük (1) Fabl (1) Masal (1) Bilgilendirici metin (2) Söyleşi (2) Otobiyografi (1) Deneme (1) Haber yazısı (1) Dilekçe (1) Broşür (1) Tiyatro (1)
			Şiir (2) Bilgilendirici metin (2) Hikâye (2) Mektup (1) Otobiyografi (1) Masal (1) Mizahi fıkra (2) Anı (2) Fabl (1) Günlük (1) Deneme (1) Gezi yazısı (1) E-posta (1) Dilekçe (1) Haber yazısı (1) Broşür (1)

7.sınıflara ait Özgün ve MEB yayınları ders kitapları ile MEB yayınları çalışma sayfaları incelendiğinde ders kitaplarında metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin en fazla yazma alanında yer aldığı görülmektedir. Okuma alanının anlama alt başlığında da yazma alanına yakın miktarda etkinlik bulunmaktadır.

MEB çalışma sayfalarında ise en fazla etkinliğe sahip olan alan yazma alanıyla yakın oranlarda etkinlik ve tür çeşitliliği barındırmasına rağmen okuma alanının anlama alt başlığıdır. Devamında söz varlığı alanında şiir ve fabl türleriyle ilgili etkinliklere yer verilmiştir. Her üç kaynakta da dinleme/izleme ve konuşma alanında metin türü öğretimine yönelik etkinlik tespit edilmemiştir.

Tablo.8. 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin temel dil becerileri alanlarına göre dağılımı

Temel Beceri Alanları	MEB Yayınları	MEB Çalışma Sayfaları
Dinleme/izleme		
Konuşma		
	Akıcı Okuma	Şiir (1)
Okuma	Söz Varlığı	Şiir (1)
	Anlama	Hikâye (2) Roman (1) Mektup (1) Deneme (1) Makale (1) Köşe yazısı (1) Roman (1) Anı (2) Biyografi (1) Günlük (1) Destan (1) Efsane (1) Haber yazısı (1)
		Bilgilendirici metin (3) Mektup (1) Haber yazısı (1) Günlük (1) Hikâye (2) Anı (1) Günlük (1)
Yazma		

8.sınıf MEB yayınları ders kitabı ile çalışma sayfaları incelenmiş ve tür ve adet açısından en fazla etkinliğin okuma alanının anlama alt başlığında yer aldığı görülmüştür. Devamında etkinlik yoğunluğu yazma alanında toplanmıştır. Söz varlığı ve akıcı okuma alanlarında ise şiir türüyle ilgili etkinliklere yer verildiği görülmektedir. Her iki kaynakta da dinleme/izleme ve konuşma alanlarında metin türü öğretimine yönelik bir etkinlik tespit edilmemiştir.

4.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Çalışmanın üçüncü alt amacını “Türkçe ders kitaplarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin, temel dil becerilerinin gelişmesine katkı sağlama düzeyi nedir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu bağlamda bütün sınıf düzeylerinde toplam 8 adet ders kitabı ile 2 adet çalışma sayfasında tespit edilen metin türü öğretimine yönelik etkinlikler incelenmiş ve ikinci alt amaca ilişkin bulgular kapsamında bu etkinliklerin temel dil beceri alanlarına ilişkin dağılımları, sınıf düzeylerine göre tablolar hâlinde verilmiştir. Üçüncü alt amaca ilişkin bulgularda ise metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin temel dil becerilerinin içeriğini hangi oranda karşıladığına dair incelemeler yapılmıştır. Dinleme/izleme ve konuşma alanlarında, metin türü öğretimine yönelik az sayıda etkinlik bulunmuş ve bu etkinliklerin içeriklerinin okuma ve yazma alanlarına göre daha sınırlı olduğu belirlenmiştir. Bu sebeple dinleme/izleme ve konuşma alanında yer alan etkinlik içerikleri ilgili paragraflarda belirtilmiş ve bu içeriklere örnek olarak bazı etkinlikler verilmiştir. Okuma ve yazma alanları ile ilgili etkinlik sayısı içerik çeşidi daha fazla tespit edildiği için bu bulgular tablo şeklinde gösterilmiştir.

4.3.1. Dinleme/İzleme

Metin türü öğretimine yönelik etkinliklerde dinleme/izleme becerisinin gelişmesine katkı sağlar nitelikte toplam 6 adet etkinlik tespit edilmiştir. Bu etkinlikler 5.sınıflarda tespit edilen 4 etkinlik; Anıttepe yayınlarında fabl türünde, MEB yayınlarında ise haber, masal ve tiyatro türlerindedir. 6.sınıflarda ise Ekoyay yayınlarında tiyatro ve MEB yayınlarında tiyatro türlerinde olmak üzere 2 adet etkinlik tespit edilmiştir. 7 ve 8.sınıflarda dinleme/izleme alanında metin türü öğretimine yönelik bir etkinlik bulunmamaktadır.

5 ve 6.sınıflarda dinleme/izleme alanında yer alan tiyatro türündeki etkinlikler, öğretim programının dinleme/izleme alanında yer alan “Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.” kazanımına uygun olarak hazırlanmıştır. Etkinliklerde öğrencilerden dinledikleri metni diyaloglar hâline getirerek canlandırmaları istenmiştir. 5.sınıflarda yer alan haber yazısı ve masal türündeki etkinliklerde ise öğrencilere belirtilen türlerde yazılmış metinler dinletilmiş ve bu metinlerden hareketle metin türü hakkında verilen bilgilerden doğru olanları tespit etmeleri istenmiştir. Bahsi geçen bulgulara örnek olabilecek etkinlikler aşağıda verilmiştir.

5.ETKİNLİK Dinlediğiniz metni canlandırmak amacıyla bir grup oluşturunuz. Metindeki kahramanları ve özelliklerini belirleyiniz. Rollerini paylaşarak sınıfta canlandırınız. Canlandırma esnasında beden dilinizi etkili kullanmaya gayret ediniz.

6.ETKİNLİK Dinlediğiniz masalda, bir masalda bulunabilecek aşağıdaki özelliklerden hangileri vardır? İşaretleyiniz.

- ☐ Kalıp ifadelerle başlar ve kalıp ifadelerle biter.
- ☐ Yaşanması mümkün olmayan olaylar vardır.
- ☐ Olağanüstü özellikleri olan varlıklar vardır.
- ☐ Mutlu sonla biter.
- ☐ Zaman ve mekân belirsizdir.
- ☐ Genellikle anonimdir.

(5.sınıf MEB)

4.3.2. Konuşma

Konuşma alanında metin türü öğretimine yönelik etkinlikler 5 ve 6.sınıflarla sınırlı kalmış, 7 ve 8.sınıflarda konuşma alanında metin türü öğretimine yönelik bir etkinlik tespit edilmemiştir. 5 ve 6.sınıflardaki etkinlikler ise şiir ve mektup türleriyle ilgili etkinliklerdir.

5.sınıflarda Anıttepe yayınlarında, şiir türüyle ilgili hazırlık çalışmalarında yer alan uyarılar konuşma alanı kazanımlarıyla ilişkilendirilebilir. Bu kazanımlar Türkçe öğretim programının konuşma alanında, “Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır.” ve “Kelimeleri anlamlarına uygun kullanır.” şeklinde verilmiştir.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Nasıl bir ülkede yaşamak istersiniz?
2. Mutlu yaşamak için kişilerle ilişkilerimizde nelere dikkat etmeliyiz? Söyleyiniz.

Şiiri okurken

- Şiirde geçen kelimelerin nasıl telaffuz edildiğine,
- Kelimelerin hangi bağlamda kullanıldığına,
- Şiirdeki ana duyguyu yansıtacak ses tonunu kullanmaya,
- Şiiri kendine özgü üslupta okumaya

DİKKAT EDİNİZ!

(5.sınıf Anıttepe)

6.sınıflarda ise konuşma alanına yönelik mektup türüyle ilgili iki etkinlik tespit edilmiştir. Bu etkinliklerde öğrencilerin tür özellikleri ile ilgili konuşma yapması hedeflenmiştir.

4. Etkinlik

Okuduğunuz metinden hareketle mektup türünün özelliklerini açıklayınız.

8. Etkinlik

Defterinize yazdığınız edebî mektup örneğini arkadaşlarınıza okuyunuz. Daha sonra okunan mektuplarla ilgili görüş ve düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

(6.sınıf Ata)

4.3.3. Okuma

İncelenen kaynaklarda yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin, okuma ve yazma alanlarında yoğunlaşmış olduğu tespit edilmiştir. Okuma alanında yer alan etkinliklerin ikinci alt amaca ilişkin bulgularda akıcı okuma, söz varlığı ve anlama alt alanlarına göre dağılımları tespit edilmiş ve bu dağılımlarda en fazla etkinliğin anlama başlığı altında yer aldığı görülmüştür.

Akıcı okuma alanında yer alan etkinlikler şiir türüyle ilgili etkinliklerdir. Metin türü öğretimine yönelik etkinliklerde 7.sınıf hariç diğer sınıf düzeylerinde akıcı okuma alanına yönelik şiir türünde etkinlik tespit edilmemiştir. Bu etkinlikler öğretim programının akıcı okuma alt başlığında yer alan “Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. (Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.)” kazanımı doğrultusunda hazırlanmış etkinliklerdir. Bu bağlamda 4 adet şiir etkinliği tespit edilmiştir. Etkinlikler, verilen bir konuda şiir ezberleme ve ezberletilen şiiri vurgu ve tonlamalara dikkat ederek okuma çalışmaları şeklindedir.

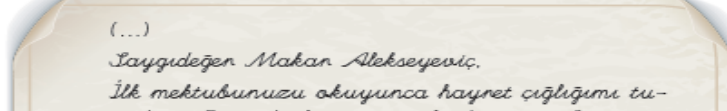
5.ETKİNLİK

“Çocukluk” konulu bir şiir ezberleyiniz. Öğretmeninizin belirlediği bir zamanda şiirinizi vurgu, durak ve tonlamaya dikkat ederek fon müziği eşliğinde okuyunuz. Gerektiğinde öğretmeninizden örnek bir okuma isteyebilirsiniz ya da farklı kaynaklardan şiirin okunuşunu dinleyebilirsiniz.

6.sınıflarda ise akıcı okuma alanında mektup türünde bir etkinlik tespit edilmiştir. Öğretim programının “Farklı yazı karakterleri ile yazılmış yazıları okur.” kazanımı doğrultusunda hazırlanmış bu etkinlik, italik yazıyla verilmiş bir mektubu okuma çalışması şeklindedir. Etkinliğin devamında anlama düzeyinde çalışmalar yer almaktadır.

Farklı bir yazı karakteri ile yazılmış aşağıdaki metni okuyunuz. Bu metinle ilgili soruların cevaplarını soruların karşısına yazınız.

(6.sınıf Ekoyay)

Söz varlığı alt başlığında, 5 ve 6.sınıflarda metin türü öğretimine yönelik herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. 7 ve 8.sınıflarda ise söz varlığı alanında şiir ve fabl türüne yönelik etkinlikler tespit edilmiştir.

Öğretim programında yer alan “Metindeki söz sanatlarını tespit eder.” kazanımı 5 ve 6.sınıflarda anlama, 7 ve 8.sınıflarda söz varlığı başlığı altında yer almaktadır. Bahsi geçen kazanımla ilgili program temele alınarak hazırlanan etkinlikler 5 ve 6.sınıflarda anlama, 7 ve 8.sınıflarda söz varlığı başlığı altında ele alınmıştır.

Bütün sınıf düzeylerindeki etkinlikler incelendiğinde metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin yazma alanından sonra en fazla anlama alanında yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin içerikleri öğretim programında metin türü öğretimi ile ilişkilendirilen kazanımlar doğrultusunda hazırlanmıştır. Bütün sınıf düzeylerinde, anlama alanında yer alan metin türü öğretimine yönelik 111 etkinlik, bu etkinliklerde ise 11 farklı içerik tespit edilmiştir. Bu içeriklerin metin türlerine göre dağılımı aşağıda verilen tabloda belirtilmiştir.

Tablo.9. Anlama alanında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin içeriklerine göre sınıflandırılması

Anlama alanında yer alan etkinlik içerikleri	Metin türleri ve sayıları
Öyküleyici metinlerde yer alan hikâye unsurlarını belirleme, hikâye haritası çıkarma	Hikâye (15) Roman (1) Fabl (2)
Şiir ve fabl türündeki metinlerde yer alan söz sanatlarını tespit etme	Şiir (2) Fabl (2)
Farklı türde verilen metinleri türlerine uygun olarak ayırt etme, türünü belirleme	Mektup (1) Anı (1) Tiyatro (1) Gezi yazısı (1) Deneme (1)
Şiir metnlerinin şekil özelliklerini, redif, kafiye gibi ahenk unsurlarını belirleme	Şiir (2)
Öyküleyici metinlerde yer alan gerçek ve kurgusal unsurları ayırt etme	Hikâye (1) Fabl (2) Masal (1) Efsane (2) Destan (1)
Verilen bilgilerden türün özelliğini yansıtan doğru bilgileri seçme	Fabl (2) Tiyatro (2) Haber (2) Anı (2) Mektup (2) Gezi yazısı (1) Biyografi (1) Günlük (1) Deneme (1) Makale (1) Destan (1) Hikâye (1)

Verilen metinden hareketle türün özelliğine dair unsurları belirleme	Gezi yazısı (5) Anı (7) Hikâye (3) Fabl (2) Günlük (3) Deneme (2) Masal (2) Tiyatro (1) Biyografi (3) Roman (1) Efsane (1) Mizahi fıkra (1) E posta (1) Dilekçe (1)
Metinle ilgili sorulara verilen cevaplardan hareketle metnin türünü belirleme	Hikâye (1) Tiyatro (1) Gezi yazısı (1) Fabl (1) Söyleşi (1) Biyografi (1) Otobiyografi (1)
Verilen metinleri tür ve biçim yönünden karşılaştırma	Tiyatro (1) Şiir (5) Fabl (1) Biyografi Otobiyografi
5N1K yöntemi ile metnin türünü belirleme	Haber yazısı (1)
Metin türüyle ilgili paragrafta verilen boşlukları tür özelliklerine uygun olarak doldurma	Roman (1)
Metin türüyle ilgili sorulara cevap verme	Fabl (3) Mektup (1) Tiyatro (2) Gezi yazısı (1) Haber yazısı (1) Roman (1)

4.3.4. Yazma

Ders kitapları ve çalışma sayfaları incelendiğinde bütün sınıf düzeylerinde metin türü öğretimine yönelik en fazla etkinliğe yazma alanında yer verildiği görülmüştür. Bu etkinlikler hazırlanırken öğretim programının yazma alanında yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımların gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Yazma alanında metin türü öğretimine yönelik 115 adet etkinlik tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin içerikleri incelendiğinde ise etkinliklerde 31 adet farklı içerik tespit edilmiştir. Tüm sınıf düzeylerinde incelenen ders kitapları ve çalışma sayfalarında bu içeriklere sahip yazma alanındaki etkinlik sayısı Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo.10. Yazma alanında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin içeriklerine göre dağılımı

Yazma alanında yer alan etkinlik içerikleri	Metin sayıları
Verilen durumdan hareketle hikâye yazma	4
Hikâye haritasından hareketle hikâye yazma	9
Yarım bırakılan hikâyeyi tamamlama	2
Şiir/akrostiş yazma	9
Kelime ve kavram havuzundan hareketle şiir yazma	2
Duygu ve düşüncelerden hareketle şiir yazma	1
Yarım bırakılan şiiri tamamlama	2
Grup olarak hikâye yazma	1
Grup hâlinde bilgilendirici metin yazma	1
Yazı taslağından hareketle bilgilendirici metin yazma	9
Verilen bilgilerden hareketle bilgilendirici metin yazma	14
Verilen durumla ilgili e-posta yazma	4
Mektup türünde metin yazma	7
Dilekçe yazma	4
5N1K yöntemiyle haber metni yazma	5
Masal türünün özellikleri dikkate alınarak masal kurgulama	3
Gezi yazısı yazma	2
Fabl türünde metin yazma/ tamamlama	3
Atasözlerinden hareketle fabl yazma	2
Atasözlerinden hareketle tiyatro metni yazma	1
Günlük/anı yazma	7
Söyleşi türünde metin yazma/tamamlama	2
Biyografi/otobiyografi türünde metin yazma	2
Mizahi fıkra yazma	1
Verilen şiirden hareketle deneme yazma	1
Verilen metni farklı türde yeniden yazma	4
Verilen metni kendi cümleleri ile yeniden yazma	1
Farklı türde serbest metin yazma	1
Farklı türde yarım bırakılan metinleri tamamlama	1
Davetiye, reklam, duyuru, slogan yazma	6
Broşür, ilan, efemera tablosu, afiş tasarlama	5

Metin türlerini öğretmeye yönelik yazma etkinliklerinden en fazla orana sahip etkinlik içeriği, verilen bilgilerden hareketle bilgilendirici metin yazma çalışmalarındır. Devamında taslaktan hareketle bilgilendirici, öyküleyici metin yazma ve şiir/akrostiş türünde metin yazma içerikleri gelmektedir.

4.4. Dördüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Çalışmanın son alt amacını “Türkçe ders kitaplarında, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan metin türlerine yönelik kazanımların tamamına yönelik etkinlik var mıdır?” sorusu oluşturmaktadır. Bu amaç kapsamında öğretim programında yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar tespit edilmiş ve bu kazanımları gerçekleştirmek amacıyla hazırlanan etkinlikler incelenmiştir. Kazanıma yönelik etkinliklerin hangi türde ve kaç adet olduğu belirlenmiş, kazanım-etkinlik eşleştirilmesi sınıf düzeylerine göre tablolaştırılmış ve alt amaca yönelik bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo.11. 5.sınıf TDÖP’de yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımları karşılayan metin türleri ve sayıları

Metin türü öğretimine yönelik kazanımlar	Metin türleri ve sayıları
T.5.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	Masal (1)
T.5.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. (Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.)	Şiir (2)
T.5.3.12. Metin türlerini ayırt eder. Hikâye, fabl, masal, haber metni türleri tanıtılır. Metin türleri ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmez.	Hikâye (1) Fabl (3) Masal (1)
T.5.3.16. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı vb. gibi hikâye unsurları üzerinde durulur.	Hikâye (5)
T.5.3.27. Metinler arasında karşılaştırma yapar. Metinleri biçim ve tür gibi açılardan karşılaştırmaları sağlanır	Hikâye-şiir (3) Şiir-deneme Tiyatro-bilgilendirici metin
T.5.3.32. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Benzetme (teşbih) ve kişileştirme (teşhis) söz sanatları verilir.	Şiir (2)
T.5.3.30. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	Fabl (3) Masal (1)
T.5.4.1. Şiir yazar.	Şiir (3)
T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar. a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, bu bölümlerde yazacaklarını belirlemeleri sağlanır b) Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaya ve günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir. c) Anlatımı desteklemek için grafik ve tablo kullanmaları sağlanır.	Bilgilendirici metin (9) Mektup (1)
T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin günlük hayattaki gözlem ve deneyimlerine dayanarak hikâye konusu ve hikâye unsurlarını belirlemeleri sağlanır. b) Öğrenciler, yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendikleri kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.	Hikâye (6) Fabl (2) Tiyatro (1) Masal (1)
T.5.4.14. Kısa metinler yazar. Öğrenciler dilekçe yazmaya teşvik edilir.	Dilekçe (2)

Türkçe dersi öğretim programında 5.sınıflarda yer alan metin türü öğretiminin gerçekleştirilmesine yönelik kazanımlar incelendiğinde dört temel beceri alanında toplam 11 adet kazanım tespit edilmiştir. İncelenen ders kitaplarında, programda yer alan kazanımları karşılar nitelikteki metin türü öğretimine yönelik etkinlikler seçilmiş ve kazanımlarla eşleştirilmiştir. Tablo 11’de gösterilen bu eşleştirme neticesinde “T.5.3.27. Metinler arasında karşılaştırma yapar.” ve “T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.” kazanımları en fazla farklı türde etkinlik barındıran kazanımlar olmuştur. Sayısal olarak en fazla etkinlik barındıran kazanım ise “T.5.4.2. Bilgilendirici metin yazar.” ve “T.5.4.3. Hikâye edici metin yazar.” kazanımlarıdır.

Tablo.12. 6.sınıf TDÖP’de yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımları karşılayan metin türleri ve sayıları

Metin türü öğretimine yönelik kazanımlar	Metin türleri ve sayıları
T.6.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	Tiyatro (1)
T.6.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.	Şiir (2) Mektup (1)
T.6.3.14. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Konuşurma (intak) ve karşıtlık (tezat) söz sanatları verilir.	Şiir (2) Fabl (2) Hikâye (1)
T.6.3.22. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur.	Hikâye (4)
T.6.3.28. Metindeki gerçek ve kurgusal unsurları ayırt eder.	Masal (1) Fabl (1) Efsane (1)
T.6.3.26. Metin türlerini ayırt eder. Anı, mektup, tiyatro, gezi yazısı türleri öğretilmelidir. Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir.	Mektup (3) Fabl (2) Anı (2) Tiyatro (2) Gezi yazısı (2)
T.6.3.27. Şiirin şekil özelliklerini açıklar. Şiirde kafiye, redif gibi ahenk unsurları üzerinde durulur, bunların türlerine değinilmez.	Şiir (8)
T.6.4.1. Şiir yazar.	Şiir (5)
T.6.4.2. Bilgilendirici metin yazar. a) Öğrencilerin konu ve ana fikri belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinde yazacaklarının taslağını oluşturmaları ve ilk paragrafta amaçlarını ifade etmeleri sağlanır. b) Öğrenciler yazılarında günlük hayattan örnekler vermeleri için teşvik edilir.	Bilgilendirici metin (9) Gezi yazısı (1) Mektup (2)
T.6.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin zaman, mekân, şahıs ve olay unsurlarını belirlemeleri, hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinde anlatacaklarının taslağını oluşturmaları sağlanır. b) Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendiği kelimeleri kullanmaları için teşvik edilir.	Hikâye (6) Masal (1) Tiyatro (1) Fabl (1) Efsane (1)
T.6.4.14. Kısa metinler yazar. Duyuru, ilan ve reklam metinleri yazdırılır.	İlan, Reklam, Duyuru

Türkçe dersi öğretim programında 6.sınıflarda yer alan metin türü öğretiminin gerçekleştirilmesine yönelik kazanımlar incelenmiş ve bu alanda toplam 11 adet kazanım tespit edilmiştir. 6.sınıflara ait incelenen üç adet ders kitabında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerden kazanımları karşılayanlar seçilmiş ve Tablo 12’de kazanımlarla eşleştirilmiştir. “T.6.3.26. Metin türlerini ayırt eder.” kazanımı en fazla farklı türdeki etkinliği içeren kazanım olarak tespit edilmiştir. Sayıca en fazla etkinliği içeren kazanım ise yine “T.6.4.2. Bilgilendirici metin yazar.” kazanımı olarak belirlenmiştir.

Tablo.13. 7.sınıf TDÖP’de yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımları karşılayan metin türleri ve sayıları

Metin türü öğretimine yönelik kazanımlar	Metin türleri ve sayıları
T.7.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	
T.7.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.	
T.7.3.8. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak), karşıtlık (tezat) ve abartma (mübalağa) söz sanatları verilir.	Şiir (10) Hikâye (2) Fabl (1)
T.7.3.21. Metindeki hikâye unsurlarını belirler. Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur.	Hikâye (4) Fabl (1)
T.7.3.29. Metin türlerini ayırt eder. a) Söyleşi, biyografi, otobiyografi, günlük türleri üzerinde durulur. b) Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir.	Söyleşi (2) Biyografi (5) Otobiyografi (2) Günlük (3) Hikâye (2) Fabl (1) Anı (2) Deneme (2) Tiyatro (1) Masal (2) Gezi yazısı (4) Köşe yazısı (1) Dilekçe (1) E-posta (1)
T.7.3.36. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.	Hikâye (1)
T.7.4.1. Şiir yazar.	Şiir (3)
T.7.4.2. Bilgilendirici metin yazar. a) Öğrencilerin giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinde yazacaklarını belirleyerek bir metin taslağı oluşturmaları, düşüncüyü geliştirme yollarını kullanmaları, yazılı ve çoklu medya kaynaklarından görüşlerini destekleyecek kanıtlar sunmaları sağlanır. b) Öğrenciler günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.	Bilgilendirici metin (4) Mektup (3) Günlük (3) Söyleşi (2) Deneme (1) Otobiyografi (1) Gezi yazısı (2)
T.7.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin zaman, mekân, şahıs ve olay unsurlarını	Hikâye (2) Fabl (2)

belirleyerek hikâyenin serim, düğüm ve çözüm bölümlerinin taslağını oluşturmaları sağlanır. b) Öğrencilerin yazım kılavuzundan yararlanmaları ve yeni öğrendiği kelimeleri kullanmaları teşvik edilir.	Masal (1)
T.7.4.8. Yazılarında anlatım biçimlerini kullanır.	Hikâye (1) Deneme (1)
T.7.4.11. Kısa metinler yazar. Haber metni ve/veya anı yazmaya teşvik edilir.	Haber yazısı (2)

Türkçe dersi öğretim programının 7.sınıf düzeyinde yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar incelendiğinde bu kapsamda toplam 11 kazanım tespit edilmiştir. 7.sınıflara ait ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerden kazanımların içeriğini karşılayan etkinlikler seçilmiş ve Tablo 13’ te kazanımlarla etkinlikler eşleştirilmiştir. MEB yayınları çalışma sayfalarında yer alan etkinlikler ders kitaplarındaki etkinliklere göre daha kapsamlı ve birden fazla metin türünü öğretmeye yönelik etkinlikler olduğu için her metin türü ayrı bir etkinlik olarak değerlendirilmiştir.

Kazanım-etkinlik eşleştirilmesi incelendiğinde en fazla tür çeşitliliğine ve etkinlik sayısına sahip kazanım, “T.7.3.29. Metin türlerini ayırt eder.” kazanımıdır. Kazanımın açıklamasında yer alan metin türlerine ilaveten önceki sınıflarda yer alan metin türlerine yönelik etkinlikler de tespit edilmiştir. Ders kitapları ve çalışma sayfalarında “T.7.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.” ve “T.7.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.” kazanımlarına yönelik herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır.

Tablo.14. 8.sınıf TDÖP’de yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımları karşılayan metin türleri ve sayıları

Metin türü öğretimine yönelik kazanımlar	Metin türleri ve sayıları
T.8.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	
T.8.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur. Öğrencilerin seviyelerine uygun, edebî değeri olan şiirleri ve kısa yazıları türünün özelliğine göre okumaları ve ezberlemeleri sağlanır.	
T.8.3.7. Metindeki söz sanatlarını tespit eder. Benzetme (teşbih), kişileştirme (teşhis), konuşturma (intak) ve karşıtlık (tezat), abartma (mübalağa) söz sanatlarının belirlenmesi sağlanır.	Şiir (4)
T.8.3.11. Metindeki anlatım biçimlerini belirler.	Hikâye (1)
T.8.3.20. Okuduğu metinlerdeki hikâye unsurlarını belirler. Olay örgüsü, mekân, zaman, şahıs ve varlık kadrosu, anlatıcı üzerinde durulur.	Hikâye (5)
T.8.3.26. Metin türlerini ayırt eder. a) Fıkra (köşe yazısı), makale, deneme, roman, destan türleri üzerinde durulur. b) Metin türlerine ilişkin ayrıntılı bilgi verilmemelidir.	Deneme (2) Makale (2) Köşe yazısı (1) Roman (2)

	Destan (2) Efsane (1) Anı (2) Günlük (1) Biyografi (1) Hikâye (1) Mektup (1)
T.8.4.1. Şiir yazar.	Şiir (2)
T.8.4.2. Bilgilendirici metin yazar. a) Öğrencilerin belirledikleri bir konu ve ana fikir etrafında giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluşan bir metin taslağı oluşturmaları, gelişme bölümünde düşüncüyü geliştirme yollarını kullanarak görüşlerini ifade etmeleri, görüşlerini destekleyecek kanıtlar sunmaları, sonuç bölümünde ise görüşlerini sonuca bağlamaları sağlanır. b) Öğrenciler günlük hayattan örnekler vermeye teşvik edilir.	Bilgilendirici metin (3)
T.8.4.3. Hikâye edici metin yazar. a) Öğrencilerin anlatımın türü ve konusuna göre gerçekçi veya hayali öğeleri tasarlamaları, uyumlu bir zaman ve mekân kurgusu yapmaları, serim, düğüm ve çözüm bölümlerine yer vermeleri sağlanır. b) Öğrenciler yazım kılavuzundan yararlanmaya, günlük hayattan örnekler vermeye yönlendirilir.	Hikâye (2) Mizahi fıkra (1)
T.8.4.12. Kısa metinler yazar. Haber metni, günlük ve anı yazmaya teşvik edilir.	Haber yazısı (2) Anı (1) Günlük (1)

Türkçe dersi öğretim programının 8.sınıf düzeyinde yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımlar incelenmiş ve bu bağlamda toplam 10 adet kazanım tespit edilmiştir. Ders kitabı ve çalışma sayfalarında tespit edilen metin türü öğretimine yönelik etkinliklerden öğretim programında yer alan metin türü öğretimine yönelik kazanımları karşılar nitelikte olanlar seçilmiş ve bu eşleşme Tablo 14’te gösterilmiştir.

“T.8.1.8. Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.” ve “T.8.3.2. Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.” kazanımlarına yönelik herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. En fazla tür çeşitliliğine ve etkinlik sayısına sahip kazanım ise “T.8.3.26. Metin türlerini ayırt eder.” kazanımı olarak tespit edilmiştir.

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Çalışmanın ana amacı kapsamında 2018-2022 yılları arasında ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitapları ve çalışma sayfaları metin türü öğretimine yönelik etkinlikler bağlamında incelenmiştir. 5.sınıflarda MEB ve Anıttepe yayınlarına ait ders kitapları, 6.sınıflarda MEB, Ekoyay ve Ata yayınlarına ait ders kitapları, 7.sınıflarda MEB ve Özgün yayınlarına ait ders kitapları ile MEB yayınlarına ait çalışma sayfaları, 8.sınıflarda ise MEB yayınlarına ait ders kitabı ve çalışma sayfaları incelenerek metin türü öğretimine yönelik etkinlikler tespit edilmiştir. Belirtilen kaynaklardan elde edilen veriler alt amaçlar dikkate alınarak analiz edilmiş ve ulaşılan bulgular 4.bölümde tablolar hâlinde sunulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde bulgulardan elde edilen sonuçlar, ilgili araştırmalar dikkate alınarak tartışılacaktır.

5.1.1. Birinci Alt Amaca Yönelik Tartışma

Birinci alt amaca ilişkin bulgularda “Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerde, öğretilmesi amaçlanan metin türlerinin dağılım dengeli midir ve etkinliklerin metin türünü öğretmesi bakımından işlevsellik düzeyi nedir?” sorusu doğrultusunda etkinliklerin türlere göre dağılımı her sınıf düzeyinde tablolar halinde sunulmuştur.

Programda her sınıf düzeyinde bulunabilecek metin türlerinin yanında her sınıfta ayrı ayrı öğretilecek türler de belirlenmiştir. Bu bağlamda 5.sınıflarda hikâye, fabl, masal ve haber metni; 6.sınıflarda anı, mektup, tiyatro ve gezi yazısı; 7.sınıflarda söyleşi, biyografi, otobiyografi ve günlük; 8.sınıflarda ise fıkra, makale, deneme, roman ve destan türleri ele alınmıştır. Etkinlikler incelendiğinde genel anlamda metin türleriyle ilgili etkinliklerin yanında özel olarak yukarda bahsedilen türlerle ilgili etkinliklerin de yer aldığı görülmüştür. Bu etkinliklerde amaç doğrudan bahsi geçen türün öğretimidir.

5.sınıf düzeyinde, Anıttepe yayınlarında şiir türünde 6, hikâye türünde 5 ve bilgilendirici metin türünde 6 etkinlik; MEB yayınlarında ise şiir türünde 6, hikâye türünde 6 ve bilgilendirici metin türünde 4 etkinlik tespit edilmiştir.

6.sınıflarda Ekoyay ve MEB yayınlarında en fazla etkinlik şiir, hikâye ve bilgilendirici metin türlerindedir. Ekoyay yayınlarında şiir türünde 9, hikâye türünde 5 ve bilgilendirici

metin türünde 4 etkinlik; MEB yayınlarında şiir türünde 5, hikâye türünde 5 ve bilgilendirici metin türünde 3 etkinliğe ulaşılmıştır. Ata yayınlarında ise metin türü öğretimine yönelik etkinlik sayısı diğer yayınlara göre daha az sayıda bulunmuş (16 etkinlik) ve en fazla sayıda etkinlik mektup türünde (3 etkinlik) tespit edilmiştir.

7.sınıflarda Özgün yayınlarında 8, MEB yayınlarında 4 adet olmak üzere en fazla etkinlik şiir türünde tespit edilmiştir. MEB çalışma sayfalarında ise 5 adet olmak üzere en fazla etkinlik hikâye türündedir.

8.sınıflarda ise en fazla etkinlik şiir, roman ve haber yazısı türüyle ilgili etkinliklerdir. MEB yayınlarına ait ders kitabında 4 adet şiir türünde etkinlik, MEB yayınlarına ait çalışma sayfalarında ise üçer adet roman ve haber yazısı türünde etkinlik tespit edilmiştir.

Ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinlikler; şiir, hikâye edici türler ve bilgilendirici türler olmak üzere tasnif edilerek üç alt başlıkta tartışılmıştır.

Şiir türüne yönelik etkinlikler

Edebiyatımızda en önemli türlerden biri şüphesiz ki şiirlerdir. Her yaş grubundan insana hitap edebilecek mahiyette olan bu tür her türlü duyguyu yansıtacak nitelikte yazılabilir. Şiir türü yalnızca içerik açısından değil, şekil açısından da diğer edebi türlerden kesin çizgilerle ayrılabilir. Çünkü şiir türünün kendine özgü bir biçimi ve üslubu vardır. Şiir türü diğer yaş gruplarındaki insanlardan ziyade okul çağındaki çocuklarda da büyük önem arz etmektedir. Çocuk şiirle beraber hayal dünyasını zenginleştirmekte, kelime dağarcığını geliştirmekte ve karşısındaki insanlarla etkili bir şekilde iletişime geçebilme becerisini geliştirmektedir. Her yaştan insana türlü katkıları olan bu türün eğitim ve öğretim faaliyetlerinde kullanılması da bu açıdan dikkate değer görülmektedir.

Şiir türünün öğretimine öncelikle şiir kavramı verilerek başlanmalıdır. Şiirin, yalnızca ölçülü ve kafiyeli dizelerin sıralanmasıyla yazılan bir metin olmadığı, ölçü ve kafiye yanında ahenk ve anlamın da öneminin vurgulanması gerekir. Aytaş (2006, s.5) şiirin tür olarak öğretiminde, şiiri meydana getiren unsurların ayrı ayrı ele alınması, şekil ve içerik açısından türün özelliklerini en iyi yansıtan örneklerin seçilmesini, şiiri anlamaya yönelik soruların da özenle seçilmesini, konu ve tema belirlendikten sonra şiirin incelenmesi

gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda çalışmada incelenen etkinliklerde şiir türü öğretimine yönelik olanlar tespit edilmiştir.

Ders kitapları ve çalışma sayfalarında açık bir farkla en fazla miktarda görülen etkinlik şiir türünün öğretimine yönelik etkinliklerdir. Bu etkinliklerde genel olarak içerik; söz sanatlarını tespit etme ve şiirin şekil özelliklerini fark etme çalışmalarıdır. Ek olarak öğrencilere şiir yazdırma ve yarım bırakılan şiiri tamamlama gibi çalışmalar yaptırılmak istenmiştir. Şiir türünün öğretimine yönelik etkinlik örnekleri aşağıda verilmiştir.

4. Etkinlik

Şairler şiirlerde ahengi sağlamak için dize sonlarındaki ses benzerliklerinden yararlanırlar. Okuduğunuz şiirde de bu ses benzerlikleri vardır. Dize sonlarında yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları ve görevleri farklı ek, kelime ve kelime grupları arasındaki ses benzerliklerine kafiye (uyak) denir. Dize sonlarında kafiyeden sonra gelen, yazılışları, söylenişleri ve görevleri aynı olan ek, kelime ve kelime gruplarına da redif denir. Okuduğunuz şiirde hem kafiye hem de redif vardır.

53

3. Etkinlik Aşağıdaki dizelerde bulunan söz sanatlarını belirleyerek boşluklara yazınız.

"Siladan ayrım gözümde yaşlar,
Sel olup taşacak bir gün derinden"
(Yusuf Ziya ULUSOY)

Kullanılan Söz Sanatı: _____

"Ceviz ağacı mahzun
Sen demiş, nereden bileceksin
İçimdeki sızıyı?"
(Ahmet EFE)

Kullanılan Söz Sanatı: _____

"Al elmalar yeşil dalı eğince
Yaprakların ucu yere değince
Bak o zaman topraktaki sevince"
(Abdurrahim KARAKOÇ)

Kullanılan Söz Sanatı: _____

Aşağıda "Çanakale" şiirinin ilk iki dördüğündeki kafiye ve redifler kırmızıya, redifler ise maviye boyanmıştır. Siz de şiirin diğer dördüklerindeki kafiye ve redifleri örneklerdeki gibi gösteriniz.

— oğ <u>un</u>	— v <u>ayla</u>	— devinden
— d <u>üğü</u> n	— a <u>layla</u>	— evinden
— p <u>ün</u>	— bat <u>arıyla</u>	— alevinden
— d <u>üştüğü</u> yersin	— o <u>lcu</u> d <u>üştüğü</u> yersin	— d <u>üştüğü</u> yersin
— ad <u>amlar</u>	— halin	
— d <u>amlar</u>	— ihl <u>alin</u>	
— ak <u>şamlar</u>	— Kan <u>alın</u>	
— d <u>oğ</u> d <u>üştüğü</u> yersin	— g <u>ör</u> d <u>üştüğü</u> yersin	

(Ekoyay, 2018)

(MEB, 2020)

Şiirler konu ve temalarına göre sınıflandırıldığı taktirde lirik, epik, pastoral, satirik ve didaktik olmak üzere beş farklı kategoriden söz edilebilir. Şiir türüne yönelik etkinliklerde ise şiirlerin konu ve tam olarak sınıflandırılması ve bu bağlamda inceleme yapılması yönüne değinilmemiş ve etkinlik içerikleri belli bir düzeyde kalmıştır. Şiiri anlamlandırmak için mutlaka göz önünde bulundurulması gereken unsurlardan biri de şairin ve şiirin yazıldığı dönemin özellikleridir. Şiir metinlerinin altında yer alan türle ilgili etkinliklerde bu unsura da değinilmediği tespit edilmiştir. Şiir türünün öğretimine yönelik etkinliklerin içeriği yetersiz görülmüş ve etkinliklerin büyük oranda kendini tekrar ettiği tespit edilmiştir.

Hikâye edici metin türlerine yönelik etkinlikler

Hikâye ve roman türlerinin öğretiminde benzer unsurlardan yararlanılır. Çünkü tanım olarak bakıldığında en genel anlamda romanın bir bütün, hikâyenin ise bu bütünün bir parçası olduğunu söylemek mümkündür. Roman başı sonu belli ve tamamlanmış bir metin olarak

karşımıza çıkarken hikâyede böyle bir durumdan söz etmek mümkün değildir. Hikâyelerde olayların öncesine yahut sonrasına dair detaylı bilgiler verilmediğinden hikâye için daha açık uçlu ve okuyucunun hayal gücüne bırakılmış metinler denilebilir.

Hikâye ve roman türünün öğretimine dair etkinlikler incelendiğinde hikâye türüyle ilgili etkinlikler genel olarak her sınıf düzeyinde daha fazla yer bulduğunu söylemek mümkündür. Hikâye türünü öğretmeye yönelik etkinliklerin ders kitaplarında daha fazla yer almasında şüphesiz ki her temada işlenen metinler öne çıkmaktadır. Roman türündeki etkinlikler ise oldukça sınırlı sayıda yer almış ve 7.sınıfta 1 adet, 8.sınıfta 4 adet olmak üzere yalnızca 5 adet etkinlik tespit edilmiştir.

Hikâye türüyle ilgili etkinliklerin içeriği okunan metin dikkate alınarak metne dair hikâye unsurlarının bulunması, metnin hikâye haritasının çıkarılması ve verilen hikâye unsurları doğrultusunda bir hikâye yazma uygulaması yapılması şeklindedir. Metin altında yer alan metni anlamaya yönelik sorularda da dolaylı olarak metin türü öğretimine yönelik ifadeler yer almaktadır. Hikâye türünün öğretimine yönelik en yaygın şekilde görülen etkinliklerden birer örnek aşağıda verilmiştir.

8.ETKİNLİK Aşağıdaki yönergeden hareketle defterinize bir hikâye yazınız. Hikâyenizi yazarken yazım kılavuzundan yararlanabilir ve yeni öğrendiğiniz kelimeleri kullanabilirsiniz.

Hikâye Unsurları:
Yer: Bir orman köyü.
Zaman: İlkbahar
Kişiler: Ali (12-15 yaşlarında, öğrenci), Mehmet (40-45 yaşlarında, Ali'nin babası), Ayşe (40-45 yaşlarında, Ali'nin annesi), Zeynep (12-15 yaşlarında, Ali'nin arkadaşı), Hasan (12-15 yaşlarında, Ali'nin arkadaşı)
Olay: Orman köyündeki ağaçların kesilmesi.

(MEB, 2020)

5. ETKİNLİK Okuduğunuz metni aşağıdaki unsurlara göre inceleyiniz.

Olay	
Olayın geçtiği yer	
Olayın geçtiği zaman	
Kahramanlar	
Anlatıcı	

VATAN YAMUT SÜLSİSTE

(Anıttepe, 2020)

Aytaş (2006, s.10), hikâye türünün öğretiminde olay, mekân, zaman ve şahıslar olmak üzere dört unsurun önemini vurgulamaktadır. Bu dört unsur belirlendikten sonra anlatım planı, giriş-gelişme-sonuç bölümleri, dil, üslup ve öğrenciye görelilik ilkesi dikkate alınarak hikâyenin temel unsurları arasındaki ilgi ve gerekçelerin incelenmesi gerektiğini söylemektedir. Bu bağlamda ders kitaplarında yer alan hikâye türünün öğretimine yönelik etkinliklerde sadece hikâye unsurlarını belirleme ve metnin hikâye haritasını çıkarma temelli çalışmalar hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin örneklerde de görüldüğü gibi hikâye türünü öğretmek amacıyla kapsamlı bir şekilde hazırlanmadığı belirlenmiştir. Etkinliklerin

öğrencilere hikâye türünün öğretiminde yetersiz kaldığı ve içeriğin sürekli kendini tekrar ettiği görülmüştür.

Roman türünün öğretimi ise hikâye türü ile oldukça benzer yapıdadır. Akbayır (2006, s.279) roman çözümleme yöntemlerini materyal ögeler, tematik ögeler ve estetik ögeler olmak üzere üç ana başlıkta toplar. Materyal ögeleri metin dışı nesnel ögeler, roman türü, olay örgüsü/özet, anlatıcı ve bakış açısı, şahıslar, zaman ve mekân; tematik ögeleri izleksel yapı, estetik ögeleri ise kurgu, anlatım teknikleri ve dil/üslup yapısı olarak belirlemiştir. Bu yöntem dikkate alındığında roman türündeki etkinliklerin türün öğretimi açısından yetersiz görüldüğünü söylemek mümkündür. Roman türünü doğrudan ele alan tek etkinliğin 8.sınıf MEB yayınları ders kitabında yer alan Abbas Sayar'ın *Yılkı Atı* romanıyla ilgili etkinlik olduğu tespit edilmiştir. Etkinlik incelendiğinde öğrencilere yaptırılan çalışmanın roman türünün tanımını içeren bir paragrafta boş bırakılan yerleri doldurma çalışması olarak yer aldığı görülmektedir. Etkinliğin ikinci bölümünde ise destan ve roman türlerinin karşılaştırılması yapılmaktadır. Bu çalışmanın roman türünün öğretimine yönelik nitelikli bir etkinlik olmadığı öğrencilerin boşlukları bağlamdan hareketle dahi doldurabileceği görülmektedir. 8.sınıf MEB yayınları çalışma sayfalarında yer alan roman türünün öğretimine yönelik etkinlik ise Cengiz Aytmatov'un *Toprak Ana* adlı eserini konu almaktadır. Etkinlikte hikâye unsurlarının belirlenmesi, metni anlamaya yönelik sorulara cevap verilmesi ve roman türüne yönelik doğru yargıların seçilmesi gibi çalışmaların yaptırıldığı görülmektedir. Ders kitabında yer alan roman türü öğretimiyle ilgili etkinliğe göre çalışma sayfalarındaki etkinliğin daha kapsamlı ve nitelikli olduğu düşünülmektedir.

4. ETKİNLİK

Okuduğunuz metin Abbas SAYAR'ın "Yılkı Atı" adlı romanından alınmıştır.

a) Paragraftaki boşlukları türün özelliklerine göre doldurunuz.

Roman ya da yaşanması mümkün olan olayların anlatıldığı bir yazı türüdür. Romanda yer, ve olayda bütünlük vardır. Romanların en önemli özellikleri uzunluğu, kişilerin sayılarının ve hayatı her yönüyle ele almasıdır.

b) "Yılkı Atı" romanının verilen bölümünü göz önünde bulundurarak daha önce okuduğunuz "Göç Destanı" metni ile karşılaştırınız.

Benzer Yönleri

Farklı Yönleri

(MEB, 2020)

Okuduğunuz metin, Kırgız edebiyatının tanınmış yazarlarından Cengiz Aytmatov'un ilk romanı olan Toprak Ana'dan alınmıştır. Eserde olaylar romanın başkahramanı yüce gönüllü bir anne olan Tolgonay'ın ağzından anlatılmaktadır. Toprak Ana'da bir yandan savaşın yarattığı kayıplar ve acılar anlatılırken diğer yandan geride kalan insanların yaşam mücadelesi gerçekçi bir tutumla konu edilmiştir.

A. Romandan alınan bölümde olay, kişi, yer ve zaman unsurlarını belirleyiniz.

OLAY :

KİŞİLER :

YER :

ZAMAN :

B. Aşağıdaki soruları romandan alınan metne göre cevaplayınız.

1. Romanın ana kahramanı Tolgonay'ın kişilik özellikleri hakkında çıkarımlarda bulununuz.

2. Tolgonay'ın hayat mücadelesinde iç dünyasını yansıtan duygular nelerdir?

3. Okuduğunuz metinde dönemin sosyal yaşantısı ile ilgili hangi bilgilere ulaşılabılır?

4. Romanın okuduğunuz bölümünde öne çıkan değerler nelerdir?

C. Okuduğunuz metnin özelliklerini göz önünde bulundurarak tabloda verilen bilgilerin roman türüne uygun olup olmadığını değerlendiriniz.

Hayatın belirli kesitleri ele alınır.	D/Y
Anlatmaya dayalı bir türdür.	D/Y
Genellikle dar bir zaman dilimini kapsar.	D/Y
Kişî betimlemelerine çok yer verilmez.	D/Y
Karmaşık olaylar birbirine bağlıdır.	D/Y

(MEB ç.s. 2020)

Fabl türünün öğretimine yönelik etkinliklerin kitaplarda diğer türdeki etkinliklere nazaran daha sık görüldüğü tespit edilmiştir. Fabllar öğretim programında her sınıf düzeyinde bulunması gereken hikâye edici metinler olarak yer almaktadır. Fabl türünün öğretimine özellikle değinilen sınıf düzeyi ise 5.sınıflardır. Fabllar kısaca öğüt verici hayvan masalları olarak tanımlanabilir. Aktaş ve Gündüz (2010, s.336) fabl türündeki metinleri, kahramanları bitkiler, cansız varlıklar ve özellikle hayvanlar olan, sembolik özellikler taşıyan ders verici öyküler olarak tanımlar. Eğitici nitelikte olan fabllarda kahramanların insan karakterlerini sembolize eden özellikler taşıdığını ve öğrencilere öğüt verme amacı güttüğünden bahseder. Göçer (2010. s.15) ise fabl metinlerinin sonunda yer alan özlü söz, mesaj ve atasözlerinin öğrencilere anlama, sıralama, sınıflama, sorgulama, eleştirel düşünme ve sentez gibi zihinsel becerileri geliştirme noktasında yardımcı olacağını söylemektedir.

Fabl türünün öğretimine yönelik etkinlikler incelediğinde türe yönelik en fazla etkinliğin 5.sınıflarda yer aldığı görülmektedir. 5.sınıf Anıttepe yayınlarında 6 adet, MEB yayınlarında ise 2 adet etkinlik tespit edilmiştir. 6.sınıflarda Ata yayınlarında 2, Ekoyay yayınlarında 3 adet; 7.sınıflarda ise Özgün yayınlarında 1, MEB yayınlarında 3 ve MEB çalışma sayfalarında 2 adet etkinlik tespit edilmiştir. 8.sınıflarda ise fabl türüne yönelik bir etkinlik bulunmamaktadır.

Fabl türünün öğretiminde metnin içeriği ön plana çıkmaktadır. Fabl metinleri bir olay yazısı niteliğinde olduğu için metnin hikâye unsurlarının çözümlenmesi ve kahramanların tespiti türe yönelik farkındalık kazanma hususunda önemli bir noktadır. En önemli farklardan biri ise metnin bir öğüt ile bitmesidir. Öğrencilerin verilen iletiyi kavraması ve kahramanlar üzerinden sembolize edilen insan karakterlerine yönelik noktaları fark etmesi türe yönelik farkındalık kazanmalarına yardımcı olmaktadır. Fabl metinlerinde sıklıkla kullanılan kişileştirme ve tezat sanatları da bu farkındalığa katkı sağlamaktadır.

Fabl türünün öğretiminde Aslan, vd. (2010) öncelikle metni anlama üzerinde durmaktadırlar. Metnin konusunun belirlenmesi, metni anlamaya yönelik soruların cevaplandırılması, gerçek ve kurgusal öğelerin ayırt edilmesi, olay örgüsünün ve kahramanların özelliklerinin tespit edilmesi, iletinin ve iletiyi veren kahramanın belirlenmesi, son olarak ise verilen öğüdün öğrenci tarafından özgün cümlelerle ifade edilmesi gibi okuma anlama çalışmalarının önemini vurgularlar. Bu bağlamda fabl türüne yönelik etkinliklerin içeriği incelendiğinde ise içeriklerin; kahramanların insana ait özelliklerinin tespit edilmesi, fabl metinlerinde tür özelliklerine yönelik sorulara cevap verilmesi, metinlerdeki gerçek ve kurgusal unsurların karşılaştırılmasının yapılması ve verilen duruma örnek niteliğinde bir fabl metninin yazılması şeklinde olduğu görülmektedir. 5.sınıflarda yer alan ve bu içerikleri yansıtan etkinliklere verilen örnekler aşağıdadır.

6. ETKİNLİK
a) Okuduğunuz metindeki kahramanların özelliklerini söyleyiniz. Kahramanları benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırmış.

b) Metindeki kurt ve köpek gerçek yaşamda hangi kişilik özelliklerine sahip insanları temsil etmektedir? Neden?

7. ETKİNLİK Metindeki anlatım gerçekte olabilecek bir olay mıdır yoksa kurgu mudur? Açıklayınız.
Metindeki olay çünkü

8. ETKİNLİK Aşağıda, okuduğunuz metnin türü ile ilgili bilgiler verilmiştir. Doğru bilgileri veren hayvanların baş harflerinin sıralamasında metnin türü şifrelenmiştir. Şifreyi çözersek metnin türüne ulaşırız.

Güncel konular anlatılmıştır.
Tekerlemelerle başlamıştır.
Kahramanlar sadece insanlardan oluşmuştur.
İnsana ait özellikler insan dışı varlıklara verilmiştir.
Kahramanları hayvanlardan oluşmuştur.
Öğüt verici bir yönü bulunmaktadır.
Olağanüstü olaylar anlatılmıştır.

(Anıttepe, 2020)

5. ETKİNLİK a) Metinde insana ait davranışlar gösteren varlıkları ve gösterdikleri davranışları aşağıdaki tabloya yazınız.

VARLIK KADROSU	İNSANA AİT DAVRANIŞLAR

b) Aşağıda "Güvercin" metninin türü ile ilgili bilgiler verilmiştir. Metne uygun bilgileri yuvarlak içine alınız ve anahtar kelimeyi bulunuz.

H Günlük hayatta yaşanabilecek olaylara yer verilmiştir.
F Varlık kadrosu genellikle hayvanlardan veya bitkilerden oluşmuştur.
A Öğüt verici niteliktedir.
E Varlık kadrosu sadece insanlardan oluşmuştur.
B İnsana ait davranışlar, insan dışındaki varlıklara yüklenmiştir.
L Olağanüstü olaylar içeren yazıdır.

(MEB, 2018)

Fabl türünün öğretimine yönelik etkinliklerin içeriklerinin genel olarak olay örgüsünün tespiti, gerçek ve kurgusal unsurların ayrımı ve metinde geçen söz sanatlarının tespiti gibi belirli çalışmalarla sınırlı kaldığı ve türün öğretimine yönelik detaylı ve nitelikli etkinlikler hazırlanmadığı görülmüştür.

9.Etkinlik "Dostluk" konulu bir fabl yazınız. Yazınızın içeriğine uygun bir başlık belirleyiniz.

(MEB, 2020)

Masallar, destanlar ve efsaneler kültürümüzün önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sözlü kültür ve edebiyatın gelecek nesillere taşınmasında büyük rol oynayan türlerdir. Destanlar millî, efsaneler yerel özellikler taşıırken masallarda bu unsurlardan söz edilemez. Masallarda zaman ve mekân belirsizdir. Gerçek unsurların yansırmasa masallardaki en önemli noktalardan biri de olağanüstü özellik göstermeleridir. Dilden dile anlatıldığı için kalıplaşmış bir biçimi, belli başlı unsurları vardır. Destanlarda ise ana konuyu bir ulusun tarih seyri içinde yaşadığı önemli olayların anlatımı oluşturmaktadır. Ulusların olağanüstü güçlerle, düşmanlarıyla yahut doğayla mücadelesi destanların genel içeriği olarak karşımıza çıkar. Efsanelerde ise daha farklı bir ayrıma gidilebilir. Efsaneler daha çok halk arasında yayılmış olağanüstü söylencelerdir. İnandırıcılık iddiaları vardır ve mitolojik, tarihi, fantastik veya dini kökenli olabilirler.

Bahsi geçen türlerin öğretimi incelendiğinde bu türlere ait metinlerin diğer türlerde de olduğu gibi eğitimde bir araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Masal/efsane/destan türleri öğretim programında her sınıf düzeyinde bulunması gereken türler içinde ele alınmıştır. Özel olarak bakıldığında ise masal türünün öğretimine 5.sınıfta, destan ve efsane türünün öğretimine ise 8.sınıfta yer verildiği görülmektedir.

Masal türünün öğretimine yönelik etkinlikler incelendiğinde 5, 6 ve 7.sınıflarda üçer adet etkinlik bulunmaktadır. 8.sınıfta ise masal türüyle ilgili bir etkinlik tespit edilmemiştir.

Aytaş (2006), masal türünün öğretiminde dil ve anlatım unsurlarının üzerinde durulmasını, masalın bölümleri arasındaki farkları anlamaya yönelik çalışmalar yapılmasını,

özellikle tekerleme bölümünün yapısına, masalda yer alan mecazlı söyleyişler ve kalıp ifadelerle dikkat çekilmesi gerektiğini vurgular.

5.sınıflarda yer alan masal türüne yönelik etkinliklerin içeriğinde yukarıda vurgulandığı gibi masalın yapısını çözümlemeye yönelik ifadelerle yer verildiği görülmüştür. 7.sınıfta yer alan etkinlikte ise olay örgüsü verilen bir masalı kurgulama ve yazma çalışması yaptırılmıştır. Aşağıda masal türüne yönelik benzer etkinliklerden en nitelikli olanları örnek olarak verilmiştir.

6.ETKİNLİK Dinlediğiniz masalda, bir masalda bulunabilecek aşağıdaki özelliklerden hangileri vardır? İşaretleyiniz.

☐ Kalıp ifadelerle başlar ve kalıp ifadelerle biter.

☐ Yaşanması mümkün olmayan olaylar vardır.

☐ Olağanüstü özellikleri olan varlıklar vardır.

☐ Mutlu sonla biter.

☐ Zaman ve mekân belirsizdir.

☐ Genellikle anonimdir.

7.ETKİNLİK Bir masal kurgulayınız. Masalınızı kurgularken aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplardan yararlanınız. Masalınızı yazdıktan sonra dilerseniz çoklu medya ortamlarında paylaşabilirsiniz.

1. Masalım hangi kalıplaşmış ifadelerle başlayacak ve bitecek?

2. Masalının kahramanları kimler olacak? Bunların olağanüstü özellikleri neler olacak?

3. Ne tür olağanüstü olaylara yer vereceğim?

4. Nasıl bir sonla bitireceğim.

(MEB, 2020)

8.Etkinlik Aşağıda verilen unsurlardan hareketle bir masal yazınız. Yazdığınız masalın içeriğine uygun bir başlık belirleyiniz.

KONU	KAHRAMANLAR	YER	ZAMAN
Konukseverlik Doğru söylemek Alçakgönüllü olmak	Oduncu ve Sansar Kral ve Köylü Balıkçı ve Peri Kızı	Orman Kaf Dağı'nın ardı Büyülü göl	Gece yarısı Güneş batarken Sisli bir ilkbahar günü

(MEB, 2020)

Destan ve efsane türleri özellikle 8.sınıflarda önemsenen ve öğretilmesi hedeflenen türler arasında yer almaktadır. Yazar (2018), destan türünün diğer edebi türlerde olduğu gibi öğrencilerin kültür aktarımı, millî bilinç, dil becerisi, estetik zevk, erdemler, sosyallik ve kişilik gelişimi gibi konuların gelişimine katkı sağlayacağını vurgular. Destan türünün öğretimi aşamasında türün “konusu”, “biçimi” ve “teknik özellikleri” üzerinde durulması gerektiğine, bu yolla öğrencilerin türü kavrayıp tanımlayabilmesine olanak sağlanmasına dikkat çekmektedir.

Aytaş (2006), destan türünün zaman, olay ve kişiler açısından efsane ve masal türleriyle, gerçekliğine inanılması açısından ise hikâye ve roman türleriyle karıştırıldığından söz eder. Destanın oluşum sürecinde rol oynayan en önemli iki özelliğin, olayın bir ulusun tarihi bilinmeyen bir döneminde yaşanmış olması ve o ulusun belleğinde büyük izler bırakmış olması, destan türünün öğretilmesi açısından ayırt edici bir unsur olarak değerlendirmektedir.

Destan türünün en ayırt edici özelliklerinden biri de konusunun yanı sıra şüphesiz dil ve anlatım özellikleridir. Kendine has bir üslubu ve anlatım tarzı olan destan metnlerinin, ders kitaplarında sadeleştirilerek günümüz Türkçesine uyarlanmış biçimde yer aldığı görülmüştür. Bu sadeleştirme türü kavratmaya yönelik etkinliklerde önemli bir unsur olan dil ve üslup özelliklerinin göz ardı edildiğini göstermektedir. Destan türünün öğretimine yönelik 8.sınıf MEB yayınları ders kitabındaki etkinlikler, gerçek ve kurgusal unsurlarının ayrımı ile metinden yola çıkarak destan türüyle ilgili özelliklerin tespit edilmesi şeklinde yer almaktadır. Destan türünün oluşumu, teknik özellikleri, dil ve anlatım özellikleri üzerinde durulmamış; etkinlikler belli bir düzeyin üzerine çıkamamıştır. Destan türünün öğretimine yönelik 8.sınıf MEB yayınları ders kitabında yer alan etkinlik örneği aşağıda verilmiştir.

4. ETKİNLİK

"Göç Destanı" metninde geçen gerçek ve kurgusal unsurları bulunuz.

Gerçek Unsurlar	Kurgusal Unsurlar

5. ETKİNLİK

"Göç Destanı" aşağıdaki özelliklerden hangilerini taşımaktadır? Belirlediğiniz maddelerin nu maralarını noktalı yere yazınız.

1. Anonim olup halkın ortak belleğinin ürünüdür.
2. Belli bir ulusun özelliklerini yansıtır.
3. Bilimsel bir üslupla yazılır.
4. Genellikle gazetelerden tanıdığımız yazı türüdür.
5. Tarihi ve sosyal olaylardan doğar, beslenir.
6. Olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
7. Düşüncenin açıklanıp geliştirildiği yazı türüdür.
8. Bir sanat ve düşünce eserinin zayıf ve güçlü yönleri anlatılır.
9. Genellikle yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenir.
10. Genellikle tartışmacı anlatım biçimi kullanılır.

(MEB, 2020)

Sözlü edebiyat geleneğinin bir ürünün olan ve halk arasında yayılmış olağanüstülükler barındıran söylenceler olarak tanımlanabilecek efsaneleri, masallardan ayırabilecek özellik efsanenin inandırıcılık iddiası olmasıdır. Efsane türünün öğretiminde diğer türlerde olduğu gibi metnin içeriğinin dikkate alınması gerekmektedir. Diğer türlerden ayırt edilebilecek en önemli fark içeriğin anlaşılmasıdır. Farklı kökenlere dayanan efsaneler, içerik olarak incelendiğinde yaratılış ile ilgili olanlar, tarihi olaylarla ilgili olanlar, olağanüstü güçlerle ilgili olanlar, yer adlarıyla ilgili olanlar ve dini nitelikte olanlar olarak sınıflandırılabilir.

Bu sınıflandırmayı da dikkate alarak tür öğretiminde öğrencilerin efsanenin içeriğinden yola çıkarak türle ilgili farkındalık kazanmaları beklenir.

6, 7 ve 8.sınıflarda efsane türüne yönelik etkinliklere yer verildiği görülmektedir. 6.sınıfta 2 etkinlik, 7 ve 8.sınıflarda birer etkinlik tespit edilmiştir. Efsane türüyle ilgili en ayrıntılı etkinlik ise 8.sınıf MEB çalışma sayfalarında yer almaktadır.

Etkinlik

İSPARTA ADI İLE İLGİLİ BİR EFSANE

Vaktiyle Gülistan denilen bir diyarın Gülsultan adında bir hükümdarı varmış. Bu hükümdarın elma yanaklı, kiraz dudaklı, pembe gül tenli ve ahu bakışlı güzel bir kız varmış. Kız, pembe gül tarlaları arasında doğup büyüdüğü için kendisi de güller gibi kokarmış. Bütün tabiat bu kıza aşkılmış. Bu güzel kız yüzünden komşu hükümdar dağlar yıllarca birbirleriyle mücadele etmişler. Bunlardan Davras adında dağ, yanıp tutuşan bağından semalara alevler fırlatmış. Neden sonra bu dağlar bir karara varmışlar. Demişler ki: "El ele, omuz omuza verelim. Geniş bir dağ halkası yapalım. Bu halkanın ortasında hâsıl olacak ovayı bereketlendirelim. Ovanın güney bölgesini bağ, bahçe ve gül tarlaları ile süsleyelim. Hiçbirimize yâr olmayan sevgilimizi oraya yerleştirelim. Başına da beki olarak Yajur Karatepe ile Efe Sidre Tepe'yi dikelim. Onun güzelliğini uzaktan seyredeyim." Öyle yapmışlar. Böylece dağ halkasının ortasındaki geniş ovanın güneyinde güzel İsparta bütün tarih boyunca emniyet içinde, düşman istilası görmeden, huzur ve sükun içinde, yeşil fiistanının uzun eteklerini yayarak sevdalılarına civeler yapıp durmuştur. En nefis elma ile kirazın ve en güzel gülün yettiği bu diyarda yetişen kız da elbet güzel olacaktır.

Verilen efsanedeki gerçek ve kurgusal unsurları aşağıdaki kutucuklara yazınız.

GERÇEK UNSURLAR

KURGUSAL UNSURLAR

ÇÜNKÜ

Bu metin anonimdir. Çünkü
Bu metin bir hikâye değildir. Çünkü
Bu metinde anlatılanların yaşanmışlığına inanıyorum. Çünkü
Bu metinde anlatılanların yaşanmışlığına inanmıyorum. Çünkü
Bu metnin masalla ortak yönleri vardır. Çünkü
Bu metin bir destan değildir. Çünkü
Metinde abartı sanatı çok kullanılmıştır. Çünkü

Sıra Sizde

Destan ve efsane arasındaki benzerlik ve farklılıkları söyleyiniz. Aşağıdaki resimlerin bu türlerden hangisine örnek olabileceğini belirtiniz.

(MEB, ç.s. 2020)

Efsane türünün öğretimine yönelik yukardaki etkinlik göz önünde bulundurulduğunda etkinliklerin içeriğinin gerçek ve kurgusal unsurların ayırt edilmesi, diğer edebi türlerden farklarının tespit edilmesi ve destan türü ile benzer ve farklı özellikleri açısından karşılaştırılma yapılması beklenir. Diğer etkinliklerde de benzer içerikler yer almaktadır. 6.sınıflarda yer alan etkinlikler bir efsane metnin yönelik okuma anlama çalışması ve grup olarak yazma yöntemi kullanılarak bir mahalle adının kökenine yönelik efsane kurgulanması, şeklindedir. Efsane türünü öğretmeye yönelik etkinlikler özellikle 8.sınıfta yetersiz görülmüştür.

Aktaş ve Gündüz (2010, s.353) tiyatro kavramını yaşanmış veya yaşanılabilir olayları, belirli kişilerle, konuya uygun dekor ve kostüm eşliğinde ve bir izleyici kitlesinin karşısında canlandırma sanatı olarak tanımlar. Namık Kemal (1969, s.16) “*Mukaddime-i Celâl*” adlı eserinde tiyatronun özellikle Avrupa’da sadece bir eğlence anlayışı olarak görülmediğini aynı zamanda halkı eğiten ve geliştiren bir araç olarak görüldüğünü belirtir. Namık Kemal’e göre tiyatro, en faydalı eğlence aracıdır. “Bir milletin ifade kudreti edebiyat ise, edebi türlerin de en canlı timsali tiyatrodur.” sözüyle tiyatro türünün edebiyatımızda da ne kadar önemli bir olarak yer edindiğini vurgular. Tiyatro türünün eğitimde kullanılması da Tanzimat döneminden günümüze kadar tartışılan bir konu olmuştur.

Eğitim-öğretimde çağdaş yaklaşıma geçilmesiyle birlikte geleneksel yöntemler bırakılarak çağdaş yöntemlere önem verildiği görülmektedir. Altunbay (2012), dil öğretiminde tiyatronun faydalarından bahseden çalışmasında tiyatro türünün, dili kullanma becerisinin gelişimine büyük ölçüde katkı sağladığından ve yeni bir yaklaşım olarak dil öğretiminde kullanıldığından bahseder. Bu bağlamda drama, oyun, tiyatro gibi kavramların da eğitim öğretim faaliyetleri içinde sıklıkla kullanıldığı/kullanılması gerektiği görülmektedir.

Tiyatro türünün öğretimine yönelik etkinlikler 8.sınıf hariç diğer sınıflarda belli sayılarda tespit edilmiştir. 5.sınıfta 5 etkinliğe, 6 ve 7.sınıflarda 6'şar etkinliğe yer verildiği görülmüştür. Tiyatro türüyle ilgili etkinliklerin içeriği incelendiğinde tiyatro terimlerinin tanımı, diğer edebi türlerle biçim ve tür açısından karşılaştırılması, uzun çizginin kullanımının fark edilmesi, tiyatro metnine yönelik okuma/anlama çalışmaları, dinlenen metni diyaloglar hâline getirip canlandırma ve grup olarak yazma yönteminden hareketle bir tiyatro metni yazma çalışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Türü öğretmeye yönelik 5 ve 6.sınıflarda yer alan etkinlik örnekleri aşağıda verilmiştir.

a. Okuduğunuz metnin ilgili aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Metinde olaylar mı, yoksa düşünceler mi anlatılmaktadır? _____
- Metinde anlatım kimin ağzından anlatılmıştır? _____
- Metinde karşılıklı konuşmalar var mıdır? _____
- Yay araç içindeki ifadelerin metinle ilgisi nedir? _____
- Okuduğunuz metin sahnede canlandırılmaya uygun mudur? _____

b. Aşağıdaki paragrafı okuyunuz.

Yaşanmış ya da yaşanabilir olayları sahnede izleyiciye göstermek amacıyla oluşturulan metinlere tiyatro denir. Tiyatro metninin iki temel ögesi vardır: olay ve kişiler. Tiyatro eserlerinde olaylar oluş halindedir ve tümüyle konuşmaya ve harekete dayalıdır. Konuşmalar genellikle karşılıklıdır. Bazen kişiler kendi kendine de konuşur.

Tiyatro eserlerinde olaylar yazarın ağzından değil, eserdeki kişiler tarafından aktarılır. Kişilerin yapmaları gereken hareketler yay araçları için verilir.

c. Paragraftaki bilgilerden ve etkinliğin a bölümündeki sorulara verdiğiniz cevaplardan yola çıkarak "Buldum... Buldum..." metninin türünün ne olduğunu yazınız.

ç. Aşağıdaki metinlerden hangisi bir tiyatro metninden alınmıştır? İşaretleyiniz.

5.ETKİNLİK

a) Aşağıda verilen anlamlardan hangileri tiyatro ile ilgilidir? İşaretleyiniz.

- sahne → İzleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer.
- Görüntü.
- dekor → Tiyatro, sinema ve televizyonda sahneye konulan eserin yazıldığı yerin ve geçtiği çağın özelliklerini belirleyen aksesuar vb. öğelerin bütünü.
- Bir yere süsleme amacıyla verilen düzen.
- perde → Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü.
- Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri.
- kostüm → Ceket, pantolon ve bazen de yelekten oluşan erkek takım giysisi.
- Sinema ve tiyatrodaki rol gereği giyilen kıyafetlerin genel adı.
- kulis → Sahnenin gerisinde ve yanlarında bulunan bölüm.
- Bir amaca ulaşabilmek için ilgili kişiler arasında özel çalışma yapılan yer.

(Ekoyay, 2018)

(MEB, 2020)

Yukarıda verilen örnekler de dikkate alınarak tiyatro türünün öğretimine yönelik etkinliklere sınıf düzeylerinde farklı alanlarda yer verildiği görülmüştür. Fakat türe ait özelliklerin tanım yoluyla doğrudan verilmesi öğrenci için olumsuz bir yaklaşım olarak görülmektedir. Direkt tiyatro türünün tanımını vermek yerine öğrencilerin türe ait farkındalık kazanabileceği,

sezdirme yöntemine dayanarak hazırlanan etkinliklerin sayısını arttırmanın daha faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Bilgilendirici metin türlerine yönelik etkinlikler

Bilgilendirici metinler en genel anlamıyla bilgi vermeyi amaçlayan her türlü metinlerin genel adıdır. Aktaş ve Gündüz (2010, s.261) bilgilendirici metinlerin ders kitabı, ansiklopedi maddeleri, makale, fıkra, deneme, eleştiri, sohbet, röportaj, mülakat gibi türler olabileceği gibi gezi yazısı, anı, günce ve mektup gibi türlerin de kurmaca metinler olmadığı için bu gruba dâhil edilebileceğinden bahsetmektedir.

Bilgilendirici metinler, programda bir üst başlık olarak ele alınarak hikâye edici ve şiir türünün dışında kalan türleri kapsamaktadır. Ders kitabı ve çalışma sayfalarında bilgilendirici metin türleri ile ilgili etkinlikler çoğunlukla yazma çalışması olarak yer almaktadır. Etkinliklerde bilgilendirici metin türleri ile ilgili hangi türün kastedildiği ile ilgili bir yönerge yer almamaktadır. Bunun sebebi öğrencilerin hangi türde yazacaklarına kendilerinin karar vermesinin istenmesi olabileceği gibi kitap yazarlarınca belli bir türün kastedilememesi ve belli bir ölçüt olmadan genel bir metnin yazılmasının istenmesi olabilir.

Bilgilendirici metin türündeki etkinlikler incelendiğinde genel anlamda yazma çalışmaları olarak yer bulan bu etkinliklerin, verilen bir konu yahut bilgilendirici metin taslağı doğrultusunda bir metin yazma şeklinde olduğu görülmüştür. Genel mahiyette bilgilendirici metin yazma etkinliklerinin dışında programda bilgilendirici metinler başlığında yer alan diğer türler ile ilgili etkinlikler tespit edilmiş ve bu etkinliklerin her sınıf düzeyinde belli oranda yer aldığı görülmüştür.

Aytaş'a (2006, s.15) göre bilgilendirici metin türlerinin öğretimi diğer türlerin öğretimine nazaran daha zordur. Bunun nedenini de türlerin ana hatlarıyla birbirinden ayrılmasının kesin bir sınırı olmamasıdır. Özellikle makale, deneme ve sohbet türleri sıklıkla birbiriyle karıştırılan türlerdir. Aktaş ve Gündüz (2010, s.262) makaleyi bir olayı veya eseri çeşitli özellikleriyle inceleyen, bir görüşü belgelerle ispat yoluna giden ve gazete ile doğup gelişen bir tür olarak tanımlarlar. Bilimsel bir yazı yazarken yapılması gereken hazırlık çalışmalarını ise kaynakça taraması, kaynakların düzenlenmesi, verilerin fişlenmesi ve giriş-gelişme-sonuç bölümlerinin taslağının hazırlanması şeklinde sıralarlar. 7 ve 8.sınıflarda makale türü programa göre yer almalıdır. Fakat etkinlikler incelendiğinde 7.sınıflarda doğrudan makale türünün öğretimine yönelik bir etkinlik tespit edilmemiş, 8.sınıflarda ise

ders kitabı ve çalışma sayfalarında birer etkinlik tespit edilmiştir. Bu etkinliklerin içeriği de makale türünde bir metne yönelik yargılardan türün özelliğine uygun olanı seçme şeklindedir. Aşağıdaki etkinlik 8.sınıf MEB yayınları ders kitabında yer alan makale türünün öğretimine yönelik hazırlanan etkinliktir. Makale türünde etkinlikler sayıca ve içerik olarak yetersiz görülmüş ve türün özelliklerini tam olarak yansıtmadığı tespit edilmiştir.

3. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki yargılardan okuduğunuz metnin tür özelliklerini yansıtanları işaretleyiniz.

☒

☒ Metinde Atatürk'ün müzik ile ilgili düşünceleri anlatılmıştır.
☐ Metinde öznel yargılar ağır basmaktadır.
☐ Yazar, düşüncelerini kanıtlama yoluna gitmemiştir.
☐ Yazarın amacı okuyucuyu bilgilendirmektir.
☐ Yazar, alanında uzman kişidir.
☐ Yazar, metni karşılıklı konuşma havasında yazmıştır.

b) Okuduğunuz metnin türü: (MEB, 2020)

Sohbet ve deneme türleri en çok karıştırılan türler olarak görülmektedir. 7 ve 8.sınıflarda bulunması gereken bu türlere yönelik etkinlikler incelendiğinde okuma-anlama ve yazma alanlarına yönelik etkinliklerin bulunduğu görülmüştür. Sohbet türünde 7.sınıfta 5 etkinlik belirlenmiş, deneme türünde ise 7.sınıfta 3, 8.sınıfta 2 etkinlik belirlenmiştir.

Aytaş (2010, s.15) deneme türünün öğretiminde dil ve anlatım özelliklerinden yola çıkılması gerektiğini, sohbet türünün öğretiminde ise içeriğin ön plana alınarak konunun ayırt edici özelliklerine bakılması gerektiğini söylemektedir. Denemede dolaylı da olsa bir ispat kaygısının güdüldüğünden bahseder. Sohbet ve deneme türündeki etkinliklerin içeriği incelendiğinde ise bu tür ayrımlara ve ayırt edici özelliklere önem verilmediği, tanım yoluna gidilerek metne yönelik sorularla tür öğretme amacı olduğu görülmektedir. Bu etkinliklerin bir kısmında ise verilen türde yazma çalışmasının yaptırıldığı tespit edilmiştir. Fakat bu çalışmaların öncesinde türe yönelik farkındalık kazandırılacak alıştırmaya vs. yaptırılmadığı tespit edilmiştir. Aşağıda 7 ve 8.sınıflarda yer alan deneme ve sohbet türlerine yönelik örnek etkinlikler verilmiştir. Etkinliklerin metne yönelik sorulardan hareketle metnin türünü belirlemeye yönelik hazırlandığı görülmektedir. Farklı bir içerik olarak yazma alanında hazırlanmış etkinlikler bulunmaktadır. Etkinliklerin biçim ve içerik yönünden sürekli aynı şekilde hazırlandığı ve türün öğretiminde sınırlı düzeyde kaldığı görülmektedir.

5.Etkinlik Aşağıdaki soruları "Başarıya Gitmek mi, Başarıyı Çekmek mi?" metnine göre cevaplayınız. Cevaplarınızdan yola çıkarak metnin türünü belirleyiniz.

1. Yazar, kendi düşüncelerini mi anlatmıştır? Açıklayınız.
2. Yazar, düşüncelerini sorular sorarak okuyucuyla konuşuyormuş gibi mi anlatmıştır?
3. Herkesi ilgilendiren konuları mı seçmiştir?
4. Düşüncelerini kesin yargılara varmadan mı anlatmıştır?
5. Açık, anlaşılır ve samimi bir dil mi kullanmıştır? Neden?

Metnin Türü:

10.Etkinlik Aşağıda giriş bölümü verilmiş olan yazıyı sohbet türüne uygun olarak devam ettiriniz ve yazınıza uygun bir başlık belirleyiniz.

Eşyalarımı toparlarken yıllardır sakladığım fotoğraf albümü geçti elime. İş gücü bırakıp çekildim bir köşeye ve fotoğrafları teker teker gözden geçirmeye başladım. Birden yüzüme bir gülümsemenin yayıldığını hissettim. Siz şimdi beni gülümseten şeyi merak ediyorsunuz değil mi?

(MEB, 2020)

4. ETKİNLİK

a) Aşağıda "İyimserlik ve Kötümserlik Üzerine" metnin türü ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bilgilerden metne uygun olanların başına "D", metne uygun olmayanların başına "Y" yazınız.

- D** () Yazar, kişisel görüş ve düşüncelerini anlatmıştır.
- () Yazar, kahramanlarını genellikle hayvanlardan seçmiştir.
- () Öğretici bir metindir.
- () Metin serim, düğüm, çözüm bölümlerinden oluşmuştur.
- () Yazar düşüncelerini kanıtlama (sayısal verilerden yararlanma, tanık gösterme...) yoluna gitmiştir.
- () Sade, anlaşılır bir dil kullanılmıştır. **Y**

b) Okuduğunuz metnin türü:

.....

(MEB, 2020)

Biyografi ve otobiyografi türleri, öğretim programına göre 7 ve 8.sınıflarda yer alması gereken türler olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 7.sınıf kazanımlarında doğrudan yer almaktadır. Bu bağlamda 7.sınıf etkinliklerinde 6 adet biyografi, 3 adet otobiyografi etkinliği tespit edilmiştir. 8.sınıfta ise 1 adet biyografi etkinliği tespit edilmiştir.

Biyografi yazıları ünlü kişilerin hayatlarının tamamı veya bir bölümünü ve eserlerini tanıtmak amacıyla yazılan araştırmaya ve bilgi toplamaya dayalı bir tür olarak tanımlanabilir. Otobiyografi yazıları ise yazarın kronolojik sıraya bağlı kalarak kendi hayat hikâyesini anlattığı yazılardır. Bu türlerin öğretiminde de diğer türlerde olduğu gibi metnin içeriği ön plana çıkmaktadır. Öğrencilerin içerikten yola çıkarak türe dair farkındalık kazanması beklenir. 7.sınıflarda yer alan biyografi ve otobiyografi etkinliklerinin içeriği incelendiğinde bu etkinliklerin öğrencilere otobiyografi ve biyografi türündeki metinlere yönelik tür özellikleriyle ilgili ifadeler verildiği ve bu özelliklerden türle ilgili olanları seçerek metnin türünün belirlenmesi şeklinde olduğu görülmüştür.

Otobiyografi türüne uygun bir metin yazmaları ve farklı türdeki metinleri karşılaştırarak türünü belirlemeleri, şeklinde etkinliklere de yer verilmiştir. 7.sınıf MEB yayınlarında yer alan biyografi ve otobiyografi türünün öğretimine yönelik etkinlik örnekleri aşağıda verilmiştir.

3.Etkinlik Aşağıda metin türleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. "Mevlânâ Celâled-din-i Rûmî" metninin türüyle ilgili olanları işaretleyerek metnin türünü yazınız.

- ☐ Olaylar, kronolojik sıraya uygun biçimde üçüncü kişi ağzıyla anlatılmıştır.
- ☐ Günlük hayatta karşılaşılmayacağı bir kişinin hayatına yer verilmiştir.
- ☐ Tanınmış bir kişinin hayatı, eserleri, başarıları anlatılmıştır.
- ☐ Tarafsız ve gerçekçi bir biçimde nesnel anlatım kullanılmıştır.
- ☐ Anlatılanlar kişinin kendisi tarafından anlatılmıştır.
- ☐ Kişinin hayatının bir bölümü anlatılmıştır.

Metnin türü:

7.Etkinlik Aşağıda "A Harfi" metninin türüyle ilgili bilgiler verilmiştir. Uygun olanları işaretleyerek metnin türünü belirleyiniz.

- ☐ Yaşanılanlar nesnel bir dille anlatılmıştır.
- ☐ Metinde yazarın iç dünyasına yönelik konulara değinilmiştir.
- ☐ Yazar, kendisi ile birlikte ailesinden ve yakın çevresinden de söz etmiştir.
- ☐ Olaylar kronolojik sıraya uygun biçimde üçüncü kişi ağzıyla anlatılmıştır.
- ☐ Metnin kahramanı doğumundan itibaren yaşadıklarını anlatmıştır.

Metnin Türü:

Etkinliklerde görüldüğü üzere türün öğretimi amacıyla benzer etkinlik içeriklerine yer verilmiştir. Türe dair farkındalık kazanma adına farklı ve nitelikli bir içerik görülmemektedir. 7 ve 8.sınıf MEB yayınlarına ait çalışma sayfalarında da biyografi ve otobiyografi türüne yönelik etkinlikler görülmektedir. Fakat bu etkinliklerin doğrudan ilgili türlerin öğretimine yönelik olmadığı diğer metin türleriyle birlikte yer aldığı tespit edilmiştir.

Anı ve günlük türlerine bakıldığında öğretim programında anı türünün her sınıf düzeyinde bulunabileceği, günlük türünün ise yalnızca 7 ve 8.sınıflarda bulunabileceği belirtilir.

Günlük türü eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılabilecek araçlar açısından ele alındığında oldukça yararlı bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Günlük türünün öğrencilerin özellikle yazma becerilerini geliştirmekte etkili olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin yazma alışkanlığı kazanması ve geliştirmesi, yazılarının estetik olarak daha nitelikli hâle gelmesi açısından günlük tutma yöntemini önemi inkâr edilemez bir gerçektir. Öğrencilerin türe dair farkındalık kazanması açısından ders kitaplarında günlük türüne yönelik nitelikli metinlerle karşılaştırılmaları gerekmektedir. Bu bağlamda İskender (2017), öğrencilerin bu tür metinlerle karşılaşması ve bu metinlere yönelik etkinlikler yapmasının dil ve düşünme becerileri üzerinde olumlu etkiler bırakacağını savunmaktadır. Ayrıca çalışmada öğrencilerin ders kitaplarında nitelikli günlük örnekleriyle karşılaşmadığı ve bu öğretim sürecinin etkinliklerle zenginleştirilmediği, bu sebeple görevin öğretmen ve ailelere düştüğü kanısındadır.

İskender (2017, s.7)'e göre öğrencilere günlük türünün öğretimiyle ilgili hazırlanan etkinliklerin içeriklerine yönelik öneriler şu şekildedir:

- Öğrencilere kurmaca olmayan nitelikli günlük örneklerinin okutulması ve üzerine tartışma yaptırılması.
- Öğrencilere belirli süreler içinde günlük tutma görevlerinin verilmesi ve süreç boyunca deneyimleri hakkında tartışma yaptırılması.
- Okunan günlük türündeki metinlerden hareketle diğer edebi türlerle ilgili yazma çalışması yaptırılması.
- Öğrencilere okudukları kitaplardaki kahramanların bakış açısıyla günlük türündeki metinler kurgulama çalışmaları yaptırılması.
- Ortak sınıf günlüğü hazırlatma.
- Öğrencileri dijital günlükler (blog) oluşturmaya ve bu günlükleri sanal ortamlarda paylaşmaya teşvik etme.

Ders kitaplarında yer alan günlük türüne ait etkinliklerin dağılımı incelendiğinde bu türdeki etkinliklerin 7.sınıfta toplam 6 adet, 8.sınıfta ise çalışma sayfalarında yer almak üzere 1 adet olduğu tespit edilmiştir.

Günlük türünün öğretimine yönelik etkinliklerin, yönergelerin içeriği incelendiğinde ise etkinliklerin sınırlı bir düzeyde kaldığı görülmektedir. Etkinlikler, günlük yazma ve günlük-blog, günlük-anı arasındaki farkları ayırt etme çalışmaları şeklinde hazırlanmıştır.

Etkinlik

GÜNLÜK VE BLOG YAZMA

GÜNLÜK

Günlük; bir kişinin duyguları ve düşüncelerini, tarih belirterek günü gününe yazdığı metin türüdür.

BLOG

Blog, sanal ortamda yazılan günlüktür.

Aşağıda yer alan günlük ve blog örneklerini inceleyiniz.

Prencibez Maryu Vapurı, 2 Temmuz

Rüzgâra karşı mantoma büründüm, ay bahnecaya kadar yukarıda oturdum. Güverte boştu. Yalnız akşamdan beri hiç vaziyetini değiştirmeyen uzun boylu bir yolcu, kollarını demir parmaklığa dayıyor, rüzgâra karşı ısıklı mahzun havalar calıyordu. Ben, denizi derin derin yaşıyan, daima gülen, söyleyen, dinleyen, darılan bir şey gibi tanır ve severdim. Hâlbuki bu gece sular bana çaresi, tesellişi olmayan büyük bir yalnızlık gibi göründü. Gecenin rutubeti iliklerime işlemiş gibi titreyerek aşağı indim. Munise kamaranın ranzasında uyuyor. Bu büyük yalnızlığın kalbi vurur gibi ta derinlerden gelen sarsıntılarını dinleyerek defterime yazmaya başladım.

KİTAP TOPLAMA KAMPANYAMIZ BAŞLADI

Çok heyecanlıyım. Uzun süredir Türkiye'de öğretmenim ve sınıf arkadaşlarımla birlikte "Okulumuzda kütüphane kazandırma" düşüncemizi bugün hayata geçirdik. Okulumuzda depo olarak kullanılan sınıfı temizledik. İhtiyacımız olan eşyaları istisna ile kitap yardımıyla bulunan yayınevlerini, dernekleri, vakıfları ve araştırdık. Kampyanımızı duyurmak için bir de afiş tasarlayacağız. Umarım yakında burada kütüphanemizin tamamlanmış görüntüsünü paylaşırım.

20 Ekim

Yorumlar

ÖZELLİK	GÜNLÜK	BLOG
Yaşanılan günü gününe yazılır.		
İnternet ortamında oluşturulan kişisel sayfalara yazılır.		
Yazarın kişisel düşüncelerini, duygularını yansıtır.		
Okuyucu yorum yaparak yazarla iletişime geçebilir.		
Metnin yazıldığı tarih belirtilir.		
Kısa zamanda geniş kitlelere ulaşabilir.		
Başkalarıyla paylaşmak, yazarın tercihi kalmıştır.		

(MEB, ç.s. 2020)

Verilen bilgilerin bazıları sadece anı veya günlük türüne aittir. Bazı bilgiler ise anı ve günlük türünün ortak özellikleridir. Özellikleri inceleyerek bunların hangi türe ait olduklarını bulunuz, özelliklerin numaralarını alttaki kutucuklara yazınız.

1. Olayı yaşayan kişi tarafından yazılır.
2. Yazarın yaşamından izler taşır.
3. Olaylar, tarih atılarak günü gününe yazılır.
4. Birinci kişi ağzından yazılmış kısa ve özlü yazılardır.
5. Tarihsel gerçeklerin öğrenilmesine katkı sağladığı için tarihçilere ışık tutar.
6. Konuşma diline yakın bir dil kullanılır.
7. Tarih, roman, gezi yazısı, biyografi ve anı için birer belge değeri taşır.
8. Yaşamakta olanı değil, yaşanmış olanı anlatır.
9. Yazarın unutulmasını istemediği gerçekleri kalıcı kılar.
10. Günlük olaylar ve olgular bu yazı türü ile yazılabilir.
11. Her türlü anlatım tekniğinden yararlanılır.
12. Olaylar ön plana alınarak yazılır.
13. İnsan belleğinde iz bırakan olay ve olguları anlatır.
14. Anlatılanlar kurgu değil, gerçek olaylardır.
15. Yazar, gözlem ve izlenimlerini aktarır.
16. Anlatılan olayın üzerinden fazla vakit geçmediği için duygusallık ön plandadır.

Günlük	Anı ve Günlük	Anı
Sıra Sizde		
Günlük türüne ait özellikleri dikkate alarak siz de bir gününüzü anlatan bir yazı yazınız.		

(MEB, ç.s. 2020)

Yaşayan her insanın kişisel bir tarihi vardır. Bu tarihe kanıt olarak gösterilecek en önemli metinler ise anılardır. Yazılı anı metinleri, eski çağlardan günümüze kültür aktarımında rol oynayan önemli metin türlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Anılar, özellikle tanınmış ve topluma mâl olmuş kişilerin anıları gerek edebi bir metin olarak gerekse tarihsel olaylara kanıt niteliğindeki belgeler olarak karşımıza çıksın, onları okuyan nesiller üzerinde bir etkiye sahiptir. Bu nedenlerle öğrencileri anı türünün yazımına teşvik etmek ve anı türüne ait nitelikli ve güzel örneklerle buluşturmak önemli bir husustur.

Aktaş ve Gündüz (2010, s.318) anıların yazımıyla ilgili olarak aşırı kaba veya duygusal bir üsluptan ziyade yalın ve akıcı bir dille yazılmalarını, gelecek nesillere öğüt verici nitelikte olmalarını, gerçekleri olduğu gibi yansıtarak içten bir anlatım tarzı benimsemeleri gerektiğini vurgular. Bu bağlamda türün öğretimine de önem vermek gerekmektedir. Ders kitaplarında özgün veya özel olarak anı türündeki metinlere yer verildiği görülmektedir. Bu metinlerin işleyişiyle ilgili etkinliklerde de anı türünün öğretimine yönelik etkinliklere az sayıda da olsa yer verildiği görülmüştür.

Kitaplarda ve çalışma sayfalarında yer alan etkinlikler incelendiğinde anı türüne yalnızca 6.sınıf ders kitaplarında birer etkinlikte yer verilmiştir. 7 ve 8.sınıf çalışma sayfalarında ise anı türü 7.sınıfta 3 adet, 8.sınıfta 2 adet etkinlikte yer bulmuştur. Diğer edebi türlerin öğretimine yönelik etkinliklerde olduğu gibi anı türüyle ilgili etkinlikler de benzer içerikler barındırmaktadır. Doğrudan anı türünün öğretimine yönelik etkinlik örneği aşağıda verilmiştir.

4.Etkinlik Aşağıda metin türleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. "Anne Frank'ın Hatıra Defteri" metninin türüyle ilgili olanları işaretleyerek metnin türünü yazınız.

- ☐ Yaşanılanlar günü gününe, tarih belirtilerek yazılmıştır.
- ☐ Gerçek olmayan olaylar anlatılmıştır.
- ☐ İçtenlikle yazılmıştır, doğal bir anlatımı vardır.
- ☐ Yazarın kişiliğini, görüşlerini ve ruhsal dünyasını yansıtmıştır.
- ☐ Yazar, nesnel bir dil kullanmıştır.
- ☐ Yazar; sırlarını, dertlerini olduğu gibi aktarmıştır.
- ☐ Birinci kişi ağzıyla yazılmıştır.
- ☐ Tanınmış bir kişinin hayatı anlatılmıştır.

Metnin türü:

(MEB, 2020)

Mektup türü, ders kitaplarında ve çalışma sayfalarında en fazla etkinliğe sahip türlerden biridir. 5.sınıflarda 2 adet, 6.sınıflarda 8 adet, 7.sınıflarda 3 adet ve 8.sınıflarda 1 adet mektup türünün öğretimine yönelik etkinlik tespit edilmiştir. Mektup türüne yönelik etkinliklerde genel olarak mektup türünün özellikleri dikkate alınarak birine mektup yazma, farklı yazı türünde yazılmış mektupları okuma, mektup türündeki metinlere yönelik yargılardan türün özelliğine uygun olanları seçme gibi içeriklere yer verilmiştir. Aşağıdaki etkinlikte ise mektup türünün özellikleri tanım şeklinde verilmiş ve öğrencilerden bu özellikleri göz önünde bulundurarak bir mektup yazmaları istenmiştir.

Farklı türleri ve kendine özgü özellikleri bulunan mektuplar, günümüzde haberleşme aracı olma işlevini eskisi gibi sürdüremese de hâlâ pek çok konuda ve türde yazılabilmektedir. Edebi mektup, özel mektup ve iş mektubu gibi türleri bulunmaktadır.

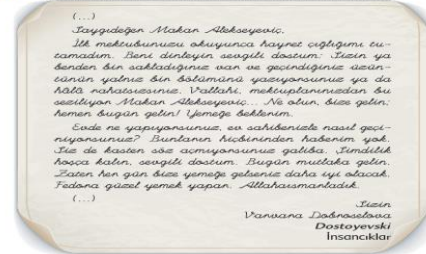
Mektup türünün kendine has özelliklerine dikkat etmek gerekir.

- Mektup yazılacak kâğıt temiz olmalı, mürekkepli kalem kullanılmalıdır.
- Mektuplara uygun bir hitapla başlanmalıdır.
- Mektubun sağ üst köşesine tarih atılmalı ve yer belirtilmelidir.
- Bir giriş bölümü yapılmalı ve sonrasında mektubun yazılma sebebine geçilmelidir.
- Dilek sözcükleriyle bitirilmelidir.
- Sağ alt köşeye ad, soyad yazılmalı ve imza atılmalıdır.
- Sol alt köşeye yazar kişinin adresi yazılmalıdır.

Sevgili Çocuklar,
Şimdi sizden bir mektup yazmanızı istiyoruz. Kime, ne sebeple, hangi konuda yazacağınızı da size bırakıyoruz. Eminiz ki yazacak çok şeyiniz vardır.

3. Etkinlik

Farklı bir yazı karakteri ile yazılmış aşağıdaki metni okuyunuz. Bu metninle ilgili soruların cevaplarını soruların karşısına yazınız.

28

- Metin hangi amaçla yazılmıştır? _____
- Metin bir hitapla mı başlamıştır? _____
- Metinde duygu ve düşüncelerini anlatan kimdir? _____
- Metnin sonunda iyi dilek, saygı ve sevgi ifadeleri var mıdır? _____

Okuduğunuz metnin türü mektuptur. Mektup; bir haberi, dileği, olayı ya da durumu yazınmazda olmayan birine iletmek amacıyla yazılan bir metin türüdür. Mektuplar içten bir dil ve üslupla yazılır. Mektuplar hitap cümlesiyle başlar. İletmek istenen haber, dilek, olay ya da durumdan sonra iyi dileklerle bitirilir. Mektupların çeşitli özellikleri vardır. Yazılırken bunlara dikkat edilmelidir.
Bu açıklamadan ve yukarıdaki sorulara verdiğiniz cevaplardan yola çıkarak "Elveda Adustos Böceci" metninin türünün ne olduğunu söyleyiniz.

5.1.2. İkinci ve Üçüncü Alt Amaca Yönelik Tartışma

Çalışmanın ikinci ve üçüncü alt amaçlarını “Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerde temel dil becerilerinin dağılımı dengeli midir?” ve “Türkçe ders kitaplarında yer alan etkinliklerin, temel dil becerilerinin gelişmesine katkı sağlama düzeyi nedir?” soruları oluşturmaktadır. Dördüncü bölümde, verilen alt amaçlara ilişkin bulguların tespiti ayrı başlıklar altında yapılmıştır. Fakat ikinci ve üçüncü alt amaçlar, birbiriyle bağlantılı bulgular içerdiğinden dolayı tartışma bölümünde bu amaçlara ilişkin yorumlar tek başlık altında ele alınmıştır.

Ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin temel dil becerilerine göre dağılımı incelendiğinde bütün sınıf düzeylerinde en fazla etkinliğin okuma ve yazma alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Okuma ve yazma alanlarında her sınıf düzeyinde etkinlik tespit edilmiştir. Dinleme ve konuşma alanlarında ise sadece 5 ve 6.sınıf düzeylerinde etkinlikler yer almıştır.

Akıcı okuma, söz varlığı ve anlama alt başlıklarına ayrılan okuma becerisinde en fazla etkinliğin, her sınıf düzeyinde anlama alt başlığında yer aldığı tespit edilmiştir. Söz varlığı alt başlığında 7 ve 8.sınıf düzeyinde etkinlikler yer alırken 5 ve 6.sınıf düzeylerinde etkinlik yer almamaktadır. Akıcı okuma alt başlığında ise 7.sınıf hariç her sınıf düzeyinde etkinlik yer almıştır.

Dinleme/İzleme

Dinleme becerisi, ilk gelişen ve en çok kullanılan dil becerisi olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan konuşma, okuma ve yazma becerilerini kazanmadan önce, fiziksel olarak bir işitme kusuru yok ise dinleme becerisini kazanır. Anne karnında kazanılan bu becerinin gelişimi ise yine diğer temel dil becerilerine göre daha önce başlar.

Öğrenme sürecinde ise dinleme becerisinin rolü yadsınamaz bir gerçektir. Eğitim öğretim faaliyetlerinin temelinde yer alan bu beceriyi geliştirmek de yine eğitim öğretim faaliyetleri açısından oldukça önemli bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Aktaş ve Gündüz (2010, s.96), dinleme eğitiminin kesinlikle bir amaç doğrultusunda yapılmasını, dinlenen metni anlamaya yönelik çalışmalara yer verilmesini, dinlenen metinlerden hareketle fıkra, deneme türünde yazı yazma çalışmaları ve ayrıca konferans, oyun, sinema filmleri gibi

izleme etkinlikleri yapılmasının dinleme becerisinin geliştirilmesi açısından önemli faaliyetler olduğunu vurgulamaktadır.

Göçer ve Çaylı (2019), dinleme becerisinin geliştirilmesine yönelik öğretmen uygulamalarını inceledikleri çalışmalarında dinleme becerisinin geliştirilmesinde olay yazılarının daha etkili olduğunu; öyküleyici metinlerin bilgilendirici metinlerden daha iyi anlaşıldığı ve dinlediğini anlama ile bilgilendirici metinler arasındaki ilişkinin öyküleyici metinlere nazaran daha düşük düzeyde olduğu, gibi bu savı destekleyecek diğer araştırma sonuçlarıyla paralel olarak belirtmişlerdir. Ayrıca dinleme metinlerin türünün öğrenci açısından anlaşılır ve zevkli olay yazısı türünde metinlerden seçilmesinin dinleme becerisinin gelişimine katkıda bulunacağını savunurlar.

Ders kitapları ve çalışma sayfalarında, dinleme/izleme alanında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinlikler, çok az sayıda yer almaktadır. Sadece 5 ve 6.sınıflarda yer alan bu etkinliklerin içeriklerinin de oldukça sınırlı düzeyde kaldığı tespit edilmiştir. Dinleme/izleme alanında tespit edilen metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin içerikleri şu şekildedir: Öğrencilerden dinlenen metni diyaloglara çevirerek canlandırmalarını istemek. Öğrencilere haber yazısı, masal, şiir türünde metinler dinleterek metinden hareketle metin türleriyle ilgili verilen yargılardan türle ilgili olanı seçmelerini istemek, bu yolla öğrencilere metin türünü belirletmek.

Dinleme alanındaki etkinliklerin içeriği görüldüğü üzere dinleme becerisinin gelişimine katkı sağlama konusunda yetersiz kalmaktadır. Farklı türlerdeki metinlerin, öğrencilerin bireysel farklılıklarını da esas alarak daha fazla öğrenciye hitap etme boyutundaki avantajını dinleme becerisinin gelişiminde kullanmak öğrenci açısından faydalı olacaktır. Dinleme metinleri, öğrencileri farklı türlerde yazılmış nitelikli metinlerle buluşturma noktasında kullanışlı araçlardır. Metin türlerinin öğretimine yönelik etkinliklerde de dinleme/izleme metinlerinin kullanımı türün öğretimine katkı sağlayacaktır.

Konuşma

Konuşma becerisi, yapılandırmacı yaklaşımla birlikte önem kazanan temel dil becerilerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencinin kendini doğru, düzgün ve anlaşılır şekilde ifade etmesi eğitim-öğretim faaliyetlerinin etkili bir şekilde yürütülmesi açısından önemli bir noktadır. Konuşma becerisinin gelişimine katkı sağlayacak metin türleri de şüphesiz ki beden dilinin ve ses tonunun etkili olarak kullanıldığı şiir ve tiyatro gibi

türlerdir. Ayrıca öğrencilerden gün içinde yaşadıklarını özetlemelerini, masal, öykü ve bir anılarını anlatmalarını, ezberledikleri bir şiiri vurgu ve tonlamalara dikkat ederek okumalarını istemek konuşma becerisinin gelişmesine katkı sağlayacak etkinlikler arasında gösterilebilir. Aykaç (2016), yaratıcı drama ve canlandırma etkinliklerinin yöntem olarak kullanılmasının da öğrencilerin anlatma becerilerinin gelişmesinde önemli ölçüde rol oynadığını vurgulamaktadır. Konuşma ve yazma gibi anlatma becerilerinin gelişmesinde en büyük etkenin öğrencilerin derse aktif olarak katılmaları olduğunu vurgulayan Aykaç, yaratıcı drama ve canlandırma etkinliklerini öğrenciyi aktif kılmakta etkili yöntemler olduğunu belirtmektedir.

Ders kitapları ve çalışma sayfalarında konuşma alanında yer alan az sayıdaki etkinlik incelendiğinde bu etkinliklerin şiir ve mektup türlerine yönelik olduğu görülmüştür. Şiir türündeki etkinlikte öğrencilerden ezbere şiir okumaları istenmiş ve bu sırada kelimelerin telaffuzuna, ses tonu ve beden diline, şiire özgü bir üslupla okunmasına dikkat edilmesi istenmiştir. Mektup türündeki etkinliklerde ise öğrencilerden mektup türünün özelliklerini açıklayan bir konuşma yapmaları ve arkadaşlarına kendi yazdıkları edebi mektup örneğini okumaları istenmiştir. Konuşma becerisinin geliştirilmesine katkı sağlayan metin türü öğretime yönelik etkinlikler bu kadarla sınırlı kalmış ve konuşma becerisine katkı sağlama noktasında yetersiz görülmüştür.

Okuma

Metin türü öğretime yönelik etkinliklerin en fazla katkı sağladığı alanlardan biri olarak karşımıza çıkan okuma becerisinin gelişimine katkı sağlayan etkinlikler, bulgulara öğretim programı temel alınarak akıcı okuma, söz varlığı ve anlama olmak üzere üç alt başlık altında incelenmiştir.

Akıcı okuma alanında 5, 6 ve 8.sınıflarda şiir türüne yönelik etkinlikler tespit edilmiştir. Ayrıca 6.sınıfta yer alan farklı yazı karakterleriyle yazılmış mektup türüyle ilgili etkinlik de akıcı okuma alt başlığında değerlendirilmektedir.

Söz varlığı başlığı bağlamında değerlendirilen etkinlikler ise şiir ve fabl türlerinde olmak üzere 7 ve 8.sınıflarda görülmektedir. Etkinlikler, söz varlığını geliştirmeye yönelik olarak okunan metinlerde geçen söz sanatlarının tespit edilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Dört temel dil becerisinin içinde metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin en fazla yoğunlaştığı iki alandan biri okuma becerisinin anlama alt başlığı olarak tespit edilmiştir. Okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesi Türkçe derslerinin yanı sıra diğer derslerde de öğrencinin başarısının yükselmesine katkı sağlayacaktır. Ateş (2008, s.104)' in araştırmasının sonuçlarına göre okuduğunu anlama düzeyi yüksek olan öğrencilerin genel akademik başarılarının, okuduğunu anlama düzeyi orta ve düşük olan öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunduğu görülmüştür.

Okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesi için kullanılacak araçların başında metinler gelmektedir. Nitelikli metin seçimi, okuduğunu anlama becerisinin gelişimine de büyük katkı sağlamaktadır. Nitelikli metin seçiminde dikkat edilmesi gereken unsurlardan biri de türün özelliklerini en güzel şekilde yansıtan örneklerden seçmektir. Bu bağlamda Karacaoğlu ve Karakuş (2022), metinlerin tür ve biçim özelliklerinin öğrencilerin okuma becerisinin gelişimine kaynaklık etmekte olduğunu ve aracı unsurlar olarak sürecin şekillendirilmesine katkı sağladığını vurgulamaktadır.

Özbay (2014, s.30) okuduğunu anlama becerisinin gelişmesinde en önemli unsurun, öğrencinin okuduğu metnin türüne ait özelliklerin ve farklı türdeki metinlere özgü farklı okuma biçimlerinin farkında olması, olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda öğrencinin metin türlerine yönelik farkındalık kazanmış olması okuduğunu anlama becerisinin gelişmesine de katkı sağlamaktadır.

Metin türlerinin öğretimine yönelik etkinliklerden okuma-anlama başlığı altında değerlendirilen etkinliklerin içerikleri aşağıda verilmiştir.

- Öyküleyici metinlerde yer alan hikâye unsurlarını belirleme, hikâye haritası çıkarma.
- Şiir ve fabl türündeki metinlerde yer alan söz sanatlarını tespit etme.
- Farklı türde verilen metinleri türlerine uygun olarak ayırt etme, türünü belirleme.
- Şiir metinlerinin şekil özelliklerini, redif, kafiye gibi ahenk unsurlarını belirleme.
- Öyküleyici metinlerde yer alan gerçek ve kurgusal unsurları ayırt etme.
- Verilen bilgilerden türün özelliğini yansıtan doğru bilgileri seçme.
- Verilen metinden hareketle türün özelliğine dair unsurları belirleme.

- Metinle ilgili sorulara verilen cevaplardan hareketle metnin türünü belirleme.
- Verilen metinleri tür ve biçim yönünden karşılaştırma.
- 5N1K yöntemi ile metnin türünü belirleme.
- Metin türüyle ilgili paragrafta verilen boşlukları tür özelliklerine uygun olarak doldurma.
- Metin türüyle ilgili sorulara cevap verme.

Bulgular bölümünün ilgili kısmında yukarıda verilen maddelere yönelik hangi türde kaç etkinlik olduğu yer almaktadır. Dinleme/izleme ve konuşma ile akıcı okuma ve söz varlığı alanlarında yer alan etkinliklerin içeriklerine nazaran okuma-anlama alanında yer alan etkinliklerin içeriklerinin daha çeşitli ve farklı düzeylerde olduğu görülmektedir. Bu içeriklere yönelik etkinliklerden şiir türünde ve öyküleyici metin türünde olan etkinliklerin bilgilendirici metin türlerine yönelik etkinliklerden kısmen daha fazla yer aldığı söylenebilir. Okuduğunu anlama ve çözümleme alanında hazırlanan etkinlikler ve soruların öyküleyici metinlerde daha fazla kullanılması bu sonucun sebepleri arasında gösterilebilir.

Karacaoğlu ve Karakuş (2022), okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesi noktasında Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri incelediği çalışmasında; ders kitaplarındaki metinlerin seçiminde genel olarak öyküleyici metin türüne ağırlık verildiği, bu metinlerin büyük ölçüde sınıf ve gelişim düzeylerine uygun olduğu ve sınıf düzeyinin artmasıyla bilgilendirici metinlere verilen önemin de artması beklenirken tam tersi durumun söz konusu olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Yazma

Yazma becerisi, dört temel beceri içinde en son gelişen beceri alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazma eğitimi sadece kural öğretmekle sınırlı kalmamalı, öğrencilerde yazmanın bir beceri hâline gelmesine imkân sunmalıdır. Yazma eğitimiyle öğrencilerin ana dilini doğru ve etkili bir şekilde kullanmaları, kendilerine özgü bir üslup oluşturmaları ve planlı olarak yazma becerilerini geliştirmeleri beklenmektedir. Göçer (2010), öğrencilerin yazılarında; öğretim programında yer alan yazma becerisini geliştirmek amacıyla kullanılan yöntem ve tekniklerden amaca uygun olanı seçme, konuyu sınırlama, dikkatini toplama ve planlı bir şekilde yazma noktalarına dikkat etmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır.

Ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan yazma alanına yönelik metin türleriyle ilgili etkinliklerin içerikleri büyük oranda öğrencileri yazmaya teşvik eder niteliktedir. Etkinliklerle, öğrencilerin farklı tür ve biçimlerde metin yazmaları amaçlanmıştır.

Aşağıda maddeler hâlinde verilen bu içeriklere yönelik hangi türde kaç etkinliğin olduğu bulgular bölümünün ilgili kısmında yer almaktadır.

- Verilen durumdan hareketle hikâye yazma
- Hikâye haritasından hareketle hikâye yazma
- Yarım bırakılan hikâyeyi tamamlama
- Şiir/akrostiş yazma
- Kelime ve kavram havuzundan hareketle şiir yazma
- Duygu ve düşüncelerden hareketle şiir yazma
- Yarım bırakılan şiiri tamamlama
- Grup olarak hikâye yazma
- Grup hâlinde bilgilendirici metin yazma
- Yazı taslağından hareketle bilgilendirici metin yazma
- Verilen bilgilerden hareketle bilgilendirici metin yazma
- Verilen durumla ilgili e-posta yazma
- Mektup türünde metin yazma
- Dilekçe yazma
- 5N1K yöntemiyle haber metni yazma
- Masal türünün özellikleri dikkate alınarak masal kurgulama
- Gezi yazısı yazma
- Fabl türünde metin yazma/ tamamlama
- Atasözlerinden hareketle fabl yazma
- Atasözlerinden hareketle tiyatro metni yazma
- Günlük/anı yazma
- Söyleşi türünde metin yazma/tamamlama
- Biyografi/otobiyografi türünde metin yazma
- Mizahi fıkra yazma
- Verilen şiirden hareketle deneme yazma

- Verilen metni farklı türde yeniden yazma
- Verilen metni kendi cümleleri ile yeniden yazma
- Farklı türde serbest metin yazma
- Farklı türde yarım bırakılan metinleri tamamlama
- Davetiye, reklam, duyuru, slogan yazma
- Broşür, ilan, efemera tablosu, afiş tasarlama

Bu içerikler göz önünde bulundurulduğunda, yazma becerisinin geliştirilmesine yönelik en fazla sayıda etkinliğin bilgilendirici türde metin yazma etkinlikleri olduğu tespit edilmiştir. Devamında ise hikâye unsurlarından hareketle hikâye yazma ve şiir/akrostiş yazma, içerikleri gelmektedir. Diğer türlerde metinlerin yazımıyla ilgili etkinliklere de yer verilmiştir.

Yazma alanında yer alan etkinliklerin yeni metin yazma veya metin tamamlama şeklinde oldukları görülmektedir. Yazma planına yer verilmesi ise her etkinlikte görülmemektedir. Bazı etkinliklerde yazma planı/taslağı verilirken bazı etkinlikler öğrenciden sadece belirtilen türde bir metin yazmasını istemektedir.

Ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin dört temel becerinin gelişmesine katkı sağladıkları fakat bu katkının dinleme/izleme ve konuşma alanlarında çok sınırlı olduğu, daha çok okuduğunu anlama ve yazma beceri alanlarında fayda sağlar nitelikte olduğu tespit edilmiştir.

5.1.3. Dördüncü Alt Amaca Yönelik Tartışma

Çalışmanın son alt amacını “Türkçe ders kitaplarında, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan metin türlerine yönelik kazanımların tamamına yönelik etkinlik var mıdır?” sorusu oluşturmaktadır. 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı taranarak tespit edilen metin türü öğretimine yönelik kazanımlar, sınıf düzeylerine göre dördüncü alt amaca ilişkin bulgularda tablolar hâlinde yer almaktadır. Bu kazanımları doğrudan karşılayan hangi metin türünde kaç etkinlik olduğu da ilgili bölümde yer almaktadır.

Metin türü öğretimine yönelik kazanımlar dört sınıf düzeyinde de küçük farklar dışında aynı kazanımlardır. “Metin türlerini ayırt eder.” kazanımının açıklamalarında her sınıf düzeyinde farklı türde metinlerin üzerinde durulması gerektiği belirtilir. Bu kapsamda; 5.sınıfta hikâye, fabl, masal ve haber yazısı; 6.sınıfta anı, mektup, tiyatro, gezi yazısı; 7.sınıfta

söyleşi, biyografi, otobiyografi, günlük; 8.sınıfta ise deneme, makale, roman, destan ve efsane türlerinin öğretimi vurgulanmaktadır.

Programlarda en fazla etkinliğin yer aldığı kazanımlar; “Bilgilendirici metin yazar.”, “Hikâye edici metin yazar.” ve “Metin türlerini ayırt eder.” kazanımları olarak tespit edilmiştir.

7 ve 8.sınıflarda ise “Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.” ve “Metni türün özelliklerine uygun biçimde okur.” kazanımlarına yönelik etkinlik tespit edilmemiştir

Kazanım ve etkinlik eşleştirmeleri incelendiğinde ders kitapları ve çalışma sayfalarında yer alan metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin neredeyse hepsinin öğretim programındaki metin türü öğretimine yönelik kazanımlar doğrultusunda hazırlandığı tespit edilmiştir. Herhangi bir kazanıma yönelik hazırlanmayan etkinlikler de bulunmaktadır. Fakat bu bulgu etkinliklerin büyük ölçüde kazanımlar doğrultusunda hazırlandığı sonucunu etkilememektedir. Sonuç olarak ders kitapları ve çalışma sayfaları hazırlanırken metin türü öğretimine yönelik etkinlikler konusunda Türkçe Dersi Öğretim Programının bir çerçeve olarak kullanıldığı ve kazanımlar doğrultusunda etkinlikler hazırlandığı söylenebilir.

5.2. Sonuç

- Türkçe ders kitaplarında ve çalışma sayfalarında yer alan etkinliklerin metin türlerinin dağılımı açısından dengeli olmadığı, programda bulunması gerektiğinin belirtilmesine rağmen bazı metin türlerinin her sınıfta bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Belirli sınıf düzeylerinde öğretilmesi amaçlanan metin türlerine yönelik etkinliklerin bazı türlerde çok az sayıda yer aldığı tespit edilmiştir. Örneğin 8.sınıflarda roman, destan ve makale türlerine çok az sayıda etkinlikte yer verilmiştir.
- En fazla etkinlik sayısı şiir, hikâye ve bilgilendirici metin türünde yoğunlaşmıştır. Etkinliklerde bilgilendirici metinle hangi türlerin kastedildiği belirtilmediği için tür ayrımı yapılamamıştır.
- En az etkinlik sayısına sahip türler makale, köşe yazısı, mizahi fıkra ve özdeyiş türlerine yönelik etkinliklerdir. Destan, efsane ve roman türleriyle ilgili etkinlik sayısı da yetersiz görülmüştür.

- Etkinliklerin içeriği ile ilgili ulaşılan sonuçlarda etkinliklerin öğretilmesi amaçlanan metin türlerinin özelliklerini tam olarak yansıtamadıkları ve tür öğretimi açısından yetersiz kaldıkları tespit edilmiştir.
- Hikâye, şiir ve bilgilendirici metin türündeki etkinliklerin içeriğinin aynı veya çok benzer oldukları, bu bağlamda etkinliklerin tekrara düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.
- Şiir türüne yönelik etkinliklerde redif, kafiye ve söz sanatlarını buldurma, hikâye türüne yönelik etkinliklerde hikâye unsurlarını buldurma ve bilgilendirici metin türüne yönelik etkinliklerde ise bilgilendirici metin yazdırma içerikleri çoğu etkinlikte tekraren yer almıştır.
- Etkinliklerin dört temel beceri alanına dağılımı dengeli görülmemiştir. Etkinlikler okuduğunu anlama ve yazma alanlarında yoğunlaşmış, dinleme/izleme ve konuşma alanlarındaki etkinlik sayısının çok az olduğu tespit edilmiştir.
- Metin türü öğretilmesine yönelik etkinliklerin öğrencilerin dinleme/izleme ve konuşma becerilerinin gelişmesinde doğrudan katkı sağlayamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.
- Metin türü öğretilmesine yönelik etkinliklerle öğrencilerin farklı türlerde metinler yazmaya teşvik edildiği, bu bağlamda etkinliklerin yazma becerisinin gelişimine katkı sağlar nitelikte olduğu düşünülmektedir.
- Metin türü öğretilmesine yönelik etkinliklerin öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerine katkı sağladığı, etkinlikler incelendiğinde okuduğunu anlama boyutunda çeşitli içeriklere yer verildiği görülmüştür.
- Ders kitapları ve çalışma sayfalarındaki metin türü öğretilmesine yönelik etkinliklerin, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan metin türü öğretilmesine yönelik kazanımlar doğrultusunda hazırlandığı, kazanımların hedeflerini asgari düzeyde karşıladıkları sonucuna ulaşılmıştır.

5.2. Öneriler

Çalışmanın ana amacını Türkçe ders kitaplarındaki metin türü öğretilmesine yönelik etkinliklerin incelenmesi, oluşturmaktadır. Bulgular ve tartışma bölümlerinde görüldüğü üzere etkinlikler nitelik, denge ve sayı bakımından yetersiz bulunmuştur. Bu bağlamda etkinliklerin niteliğini arttırmak adına verilen öneriler aşağıda yer almaktadır.

- Diğer konu alanlarına yönelik etkinlikler de göz önünde bulundurulduğunda, metin türü öğretimine yönelik etkinliklerin toplamda yeterli olduğu fakat metin türleri arasında dengeli bir dağılım yapılmadığı belirlendiği için etkinliklerin dengeli sayılarda yer alması tavsiye edilmektedir.

Etkinliklerin türlere göre dengeli bir şekilde yer alması özellikle olay yazısı türündeki metinlere nazaran öğrenilmesi daha zor olan düşünce yazılarının öğretilmesi noktasında fayda sağlayacaktır.

- Sınıf düzeyinin artmasıyla birlikte etkinlik sayılarında da artış olması beklenen bilgilendirici metin türleri (makale, deneme, köşe yazısı, eleştiri), sayıca ve nitelik olarak özellikle 7 ve 8.sınıflarda önemsenmelidir. Böylelikle bu etkinlikler, öğrencilerin eleştirel ve bilimsel düşünme, problem çözme gibi becerilerinin gelişmesine de katkı sağlar nitelikte olacaktır.
- Dinleme/izleme ve konuşma becerisinin gelişimi açısından bu alanlarda metin türüne yönelik etkinliklerin sayısı arttırılmalıdır. Özellikle yaratıcı drama/canlandırma/rol oynama tekniklerinin eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılması öğrencilerin işlenen konuyu anlamalarına olumlu katkı sağlayacağı gibi öğrencileri derste aktif kılma ve dikkatlerini derste tutma gibi faydalar da sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Akçay, A. Kardaş, M. (ed.), (2019). *Türkçe Dersi Öğretim Programları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akpınar, B. (2015). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Data Yayınları.
- Akyol, H. (2006). *Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Altunbay, M. (2012). Dil Öğreniminde ve Öğretiminde Tiyatronun Kullanımı ve Tiyatronun Temel Dil Becerilerine Katkısı. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 7/4, Fall 2012, p. 747-760, ANKARA-TURKEY.
- Arslan, M. (2017). Ana Dili Olarak Türkçe ve Temel Dil Becerilerinin Gelişiminde Karşılaşılan Sorunlar. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 5, Sayı: 46, Mayıs 2017, s. 63-77.
- Aslan, A. Maden, S. Durukan, E. (2010). Çoklu Ortam Aktiviteleriyle Metin Öğretimine Bir Model (Fabl Örneği). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research* Volume 3 / 10 Winter 2010.
- Ateş, M. (2008). İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Okuduğunu Anlama Düzeyleri ile Türkçe Dersine Karşı Tutumları ve Akademik Başarıları Arasındaki İlişki. Doktora tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Aykaç, M. (2016). Türkçe Öğretiminde Çocuk Edebiyatı Metinleriyle Kurgulanan Drama Etkinliklerinin Öğrencilerin Konuşma ve Yazma Becerilerine Katkısı. *Türkçe Öğretimi ve Çocuk Edebiyatı*. İçinde (s. 115-138). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aytan, T. Güneş, G. (2017). 2017 Türkçe Öğretim Programı'na Göre Hazırlanan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Temaları ve Türleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Kesit Akademi Dergisi*, (11), 256-275.
- Aytaş, G. (2006). Edebi türlerden yararlanma. *Millî Eğitim*, 168, s.261- 276.
- Balcı, D. (2010). 1338 (1922) İlköğretim Türkçe Dersi Programı. *Türklük Bilimi Araştırmalar*, (27), 111-119.
- Baş, B. (2003). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metin Türleri Üzerine Bir İnceleme. *TÜBAR-XIII-/2003-Bahar*.
- Civan, M. (2019) 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Tema ve Metin Türü Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Çerçi, A. (2016). 6. Sınıf Türkçe Dersi Öğrenci Çalışma Kitabının Etkinliği Oluşturan Unsurlar Bakımından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 1984-1998
- Demir, C. Yapıcı, M. (2007). Anadili Olarak Türkçenin Öğretimi ve Sorunları. *Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.9, S.2, s.177-192.

- Dursunoğlu, H. (2006). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Türkçe ve Edebiyat Öğretiminin Orta Öğretimdeki Tarihi Gelişimi, *Millî Eğitim Dergisi*, 34 (169).
- Göçer, A. (2010). Türkçe öğretiminde çok uyaranlı bir öğrenme ortamı oluşturmak için seçkin edebî ürünlerden yararlanma. *Türklük Bilimi Araştırmaları-Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, Türkçe Öğretimi Özel Sayısı-Türkçe Eğitimi Özel Sayısı. 27, 341-369.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research* Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010.
- Göçer, A. Çaylı, C. (2019). Ortaokul Türkçe Derslerinde Dinleme Becerisinin Gelişimine Yönelik Öğretmen Uygulamaları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9 (3), 456-476.
- Göğüş, B. (1970). Anadili Olarak Türkçe Öğretimine Tarihsel Bir Bakış. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 18, 123-154.
- Gökçe, B. (2015) *Metin ve Metin Türlerinin Eğitimde Kullanımı. Etkinliklerle Hafta Hafta Yazılı Anlatım*. İçinde (s. 13-26). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Günay, V. D. (2007) *Metin Bilgisi*. (3. Baskı) İstanbul: Papatya Yayınları,
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2011). *Uygulamalı Yazma Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1 (1), 1-12.
- Güneş, F. (2016). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller (11. Baskı)*. Ankara: Pegem Akademi.
- İskender, H. (2017). Günlük Türünün Türkçe Öğretiminde Kullanım Olanakları Üzerine Bir Değerlendirme: Zlata'nın Günlüğü Örneği. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (16), 413-423.
- Karacaoğlu, M. Ö. Karakuş, N. (2022). Okuduğunu anlama becerisinin geliştirilmesinde metin kullanımı: Türkçe ders kitaplarındaki metinler üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 50-78. DOI: 10.29000/rumelide.1146803.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi (15. Baskı)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Keçik, İ. Subaşı, L. U. (2001). *Türkçe Sözlü ve Yazılı anlatım (Editör: Canan İleri)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kıbrıs, S. (2019). Ortaokul (5. 8. Sınıflar) Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Ders Kitaplarında 'Metin Türü Farkındalığı'. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kolaç, E. (2009). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 6(1), 594-626.

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü
- Millî Eğitim Bakanlığı (2015). *İlköğretim Türkçe dersi (1-8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim
- Millî Eğitim Bakanlığı (2019). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim
- Onursal, İ. (2003) Türkçe Metinlerde Bağdaşıklık ve Tutarlılık, Günümüz Dilbilim Çalışmaları, Yayına Hazırlayanlar: Prof.Dr. Ayşe Kıran, Doç.Dr. Ece Korkut, Dr. Suna Ağıldere, Multilingual Yayınları, Dilbilim Dizisi, 2003, İstanbul, ss.121-132.
- Özbay, M. (2014). *ANLAMA TEKNİKLERİ: I Okuma Eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Pilav, S. Oğuz, M. (2015). Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metin Türleri Üzerine Bir Araştırma. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (2), 16-30.
- Sulak, S. E. (2009). 1-5 Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Türlerine Göre Yapılarının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Solak, M. Yaylı, D. (2009). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarının türler açısından incelenmesi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2(9), 444- 453.
- Şafak, M. A. (2019). Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metin Türlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Şahin, D. Bayramoğlu, C. (2016). 2015 Türkçe Öğretim Programı'nın Metin Tür ve Tema Seçimi Bakımından Değerlendirilmesi. Turkish Studies (Elektronik), 11(3), 2095-2130.
- Temizyürek, F. ve Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Okulları Türkçe Programları*. Ankara: Nobel.
- Temizyürek, F. Delican, B. (2016). İlkokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Tür ve Tema Açısından İncelenmesi. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5(3), 842 – 856.
- Üründü, V. (2011). 6-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Tema ve Metin Türü Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Yazar, S. (2018). 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Destan Türünün Öğretimi Açısından İncelenmesi. İlköğretim Online, 2018; 4(3): s.1190-1203.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Nitel araştırmanın planlanması. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (2. baskı) İçinde (s. 49-91). Ankara: Seçkin Yayınları.

EKLER

EK-1

5.sınıf Anıttepe yayınları Türkçe ders kitabı etkinlik örnekleri

13. ETKİNLİK Bilgilendirici metin yazmak için gerekli basamaklar aşağıda verilmiştir.

- Konu belirleme
- Metne başlık koyma
- Ana fikir belirleme
- Düşüncelerin giriş, gelişme, sonuç bölümlerini belirleme

a) Verilen basamakları göz önünde bulundurarak öğretmene verilen değer konulu yazınızın taslağını hazırlayınız.

5. ETKİNLİK Aşağıda verilen hikâye haritası yöntemine göre metni çözümleyiniz.

- 1) Olay ve zaman (Olay nerede, ne zaman geçiyor?)
- 2) Ana ve yardımcı karakterler (Hikâyedeki insanlar)
- 3) Başlangıç olayı (Olayın başlangıcı)
- 4) Problem (Hakkında hikâyenin yazıldığı olay)
- 5) Problem çözme teşebbüsleri
- 6) Sonuç
- 7) Ana fikir

1 Zaman, geçmiş zaman.

2

6. ETKİNLİK

a) Okuduğunuz metindeki kahramanların özelliklerini söyleyiniz. Kahramanları benzer ve farklı yönleriyle karşılaştırınız.

b) Metindeki kurt ve köpek gerçek yaşamda hangi kişilik özelliklerine sahip insanları temsil etmektedir? Neden?

7. ETKİNLİK Metindeki anlatım gerçekte olabilecek bir olay mıdır yoksa kurgu mudur? Açıklayınız.

Metindeki olay çünkü

5.sınıf MEB yayınları Türkçe ders kitabı etkinlik örnekleri

5.ETKİNLİK

“Çocukluk” konulu bir şiir ezberleyiniz. Öğretmeninizin belirlediği bir zamanda şiirinizi vurgu, durak ve tonlamaya dikkat ederek fon müziği eşliğinde okuyunuz. Gerektiğinde öğretmeninizden örnek bir okuma isteyebilirsiniz ya da farklı kaynaklardan şiirin okunuşunu dinleyebilirsiniz.

18

6.ETKİNLİK

Aşağıdaki sözcüklerden hareketle bir şiir yazınız. Şiirinize bir başlık koyunuz.

geçmiş, hayal, özlem, sevmek, çocukluk

4.ETKİNLİK

a) Dinlediğiniz metinden hareketle bir haber metninin niteliklerinden hangileri aşağıda bulunmaktadır? İşaretleyiniz.

- ☐ Güncel olaylarla/durumlarla ilgilidir.
- ☐ İlgi çekicidir.
- ☐ Yazarının duygu ve düşüncelerini içerir.
- ☐ 5N 1K sorularına cevap verir.
- ☐ Tarafsız bir bakış açısıyla gerçekleri dile getirir.
- ☐ Dili açık ve anlaşılırdır.
- ☐ Uzun ve detaylı bilgiler içerir.

7.ETKİNLİK

Bir masal kurgulayınız. Masalınızı kurgularken aşağıdaki sorulara vereceğiniz cevaplardan yararlanınız. Masalınızı yazdıktan sonra derseniz çoklu medya ortamlarında paylaşabilirsiniz.

1. Masalım hangi kalıplaşmış ifadelerle başlayacak ve bitecek?

.....

.....

2. Masalımın kahramanları kimler olacak? Bunların olağanüstü özellikleri neler olacak?

.....

.....

3. Ne tür olağanüstü olaylara yer vereceğim?

.....

.....

4. Nasıl bir sonla bitireceğim.

6.sınıf Ekoyay yayınları Türkçe ders kitabı etkinlik örnekleri

- Metin hangi amaçla yazılmıştır? _____
- Metin bir hitapla mı başlamıştır? _____
- Metinde duygu ve düşüncelerini anlatan kimdir? _____
- Metinde kime hitap edilmektedir? _____
- Metnin sonunda iyi dilek, saygı ve sevgi ifadeleri var mıdır? _____

Okuduğunuz metnin türü mektuptur. Mektup; bir haberi, dileği, olayı ya da durumu ya-nımızda olmayan birine iletmek amacıyla yazılan bir metin türüdür. Mektuplar içten bir dil ve üslupla yazılır. Mektuplar hitap cümlesiyle başlar. İletilmek istenen haber, dilek, olay ya da durumdan sonra iyi dileklerle bitirilir. Mektupların çeşitli şekil özellikleri vardır. Yazılırken bunlara dikkat edilmelidir.

Bu açıklamadan ve yukarıdaki sorulara verdiğiniz cevaplardan yola çıkarak “Elveda Ađustos Böceđi” metninin türünün ne olduğunu söyleviniz.

a. “Nineme Ninni” şiirinin şekil özellikleriyle ilgili kim yanlış bir açıklama yapmıştır? Doğrusunu bırakılan boşluklara yazınız.

Şiirin bütün dördlüklerinin son dizele-ri arasında aşağıdaki gibi bir kafiye ve redif uyumu vardır.

_____aşm(ak)ninemin
_____leyl(ak)ninemin
_____ak(ninemin
_____ısl(ak)ninemin
_____yapr(ak)ninemin
_____uçm(ak)ninemin
_____“emrih(ak)”ninemin

- Yuvarlak içindeki sesler kafiye-yi oluşturur.
- Altı çizili kelimeler rediftir.

2. dördlüğün kafiye ve re-difleri şöyledir.

_____ayn@da
_____düny@da
_____ayv@da
_____leylak ninemin

- “a” lar kafiye-yi oluşturur.
- “da” lar rediftir.

Ayça

Rıfat

168

a. Okuduğunuz metinle ilgili aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Metinde olaylar mı, yoksa düşünceler mi anlatılmaktadır? _____
- Metinde anlatım kimin ağzından anlatılmıştır? _____
- Metinde karşılıklı konuşmalar var mıdır? _____
- Yay ayraç içindeki ifadelerin metinle ilgisi nedir? _____
- Okuduğunuz metin sahnede canlandırılmaya uygun mudur? _____

b. Aşağıdaki paragrafları okuyunuz.

Yaşanmış ya da yaşanabilir olayları sahnede izleyiciye göstermek amacıyla oluşturulan metinlere tiyatro denir. Tiyatro metnlerinin iki temel ögesi vardır: olay ve kişiler. Tiyatro eserlerinde olaylar oluş halindedir ve tümüyle konuşmaya ve harekete dayalıdır. Konuşma-lar genellikle karşılıklıdır. Bazen kişiler kendi kendine de konuşur.

Tiyatro eserlerinde olaylar yazarın ağzından değil, eserdeki kişiler tarafından aktarılır. Kişilerin yapmaları gereken hareketler yay ayraçlar için verilir.

c. Paragraftaki bilgilerden ve etkinliğin a bölümündeki sorulara verdiğiniz cevaplardan yola çıkarak “Buldum... Buldum...” metninin türünün ne olduğunu yazınız.

6.sınıf MEB yayınları Türkçe ders kitabı etkinlik örnekleri

7. Etkinlik: “Okuma Kültürü” tema kapağında yer alan özdeyişlerden birini seçiniz. Bu özdeyişin sizde uyandırdığı duygu ve düşünceleri anlatacağınız bilgilendirici bir metin yazınız.

.....

.....

.....

.....

4. Etkinlik A) Aşağıda verilen bilgilerden hangileri “Yaşlı Nine” metninin tür özelliklerine uygundur? Yanına çarpı (X) işareti koyarak belirtiniz.

() Geçmişte yaşanan bir olay anlatılmıştır.

() Metinde anlatılan olaylar hayal ürünüdür.

() Metnin kahramanları gerçek kişilerdir.

() Yer ve zaman bellidir.

() Metindeki olaylar günümüzde yaşanmaktadır.

B) Yukarıda özelliklerini işaretlediğiniz metin türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Fabl B) Masal C) Anı D) Haber yazısı

C) Defterinize, okuduğunuz “Yaşlı Nine” metninin tür özelliklerine uygun bir metin yazınız. Yazdığınız metni arkadaşlarınızla paylaşınız.

5. Etkinlik A) Aşağıda verilen özelliklerden hangileri okuduğunuz “Afyon” metninde görülmektedir? Yanlarına çarpı (X) işareti koyarak belirtiniz.

Yer ve zaman belirsizdir.	
Gezip görülen bir yer anlatılmıştır.	
Gerçekte var olmayan bir yer anlatılmıştır.	
Sahne canlandırılmak üzere yazılmıştır.	

148

B) Yukarıda özelliklerini işaretlediğiniz metin türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Gezi yazısı B) Mektup C) Fabl D) Masal

C) “Afyon” metninin tür özelliklerini taşıyan bir metin yazınız. Metninize uygun bir başlık koymayı unutmayınız.

.....

7.sınıf Özgün yayınları Türkçe ders kitabı etkinlik örnekleri

9. ETKİNLİK

a. Okulda başınızdan geçen ya da tanık olduğunuz bir olayı aşağıya yazınız.

.....

8. ETKİNLİK

a. "Atıkların doğaya verdikleri zararlar" ile ilgili bir araştırma yapınız. Araştırmanızdan edindiğiniz bilgilere göre bilgilendirici bir yazı yazınız. Yazınızı, oluşturacağınız yazı taslağına göre düzenleyiniz. Yazınızda açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimlerini kullanmaya, medya kaynaklarından görüşlerinizi destekleyecek kanıtlar sunmaya dikkat ediniz.

YAZI TASLAĞI

Araştırmamın konusu:

Araştırmamın amacı:

Giriş bölümü:

Gelişme bölümü:

7. ETKİNLİK

a. Aşağıdaki metinleri okuyunuz.

I. Metin

İbni Sina, 980-1037 yılları arasında yaşadı. 57 yıl süren yaşamı boyunca hiç ara vermeden çalıştı. 14 yaşına geldiğinde birçok alanda bilgi sahibiydi. 21 yaşında bulunduğu ülkenin en ünlü doktorlarından biri oldu. Yalnız tıp değil; mantık, din, psikoloji, ahlak, müzik, matematik, astronomi, fizik konularında da eserler verdi. 150'den fazla kitap yazdı. Bu kitaplar hâlâ kaynak olarak kullanılmaya devam ediyor.

Nefise ATÇAKARLAR

TRT Çocuk dergisi

II. Metin

Ben Gönen'de doğdum. Yirmi yıldır görmediğim bu kasaba, düşümde artık bir serap gibiydi. O zaman genç bir yüzbaşı olan babamla her zaman önünden geçtiğimiz Çarşı Camisi'nin karşısındaki küçük, harap şadırvanı, içinde binlerce kereste tohumu yüzen nehirciği, bazen yıkanmaya gittiğimiz sıcak sulu hamamın derin havuzunu şimdi hatırlamaya çalışıyorum. (...) Sabahları annem beni bir bebek gibi pencerenin kenana oturtur, dersimi tekrarlatır, sütümü içirirdi.

Ömer SEYFETTİN

And

b. Hangi metinde yazar, başka bir kişinin hayat hikâyesini anlatmıştır? Hangi metinde yazar, kendi hayat hikâyesini anlatmıştır? Belirleyiniz.

7.sınıf MEB yayınları Türkçe ders kitabı etkinlik örnekleri

3.Etkinlik Aşağıdaki dizelerde bulunan söz sanatlarını belirleyerek boşluklara yazınız.

"Sıladan ayrımı gözümde yaşlar,
Sel olup taşacak bir gün derinden"
(Yusuf Ziya ULUSOY)

Kullanılan Söz Sanatı:

"Ceviz ağacı mahzun
Sen demiş, nereden bileceksin
İçimdeki sızıyı?"
(Ahmet EFE)

Kullanılan Söz Sanatı:

"Al elmalar yeşil dalı eğince
Yaprakların ucu yere değince
Bak o zaman topraktaki sevince"
(Abdurrahim KARAKOÇ)

Kullanılan Söz Sanatı:

7.Etkinlik Aşağıda "A Harfi" metninin türüyle ilgili bilgiler verilmiştir. Uygun olanları işaretleyerek metnin türünü belirleyiniz.

- ☐ Yaşanılanlar nesnel bir dille anlatılmıştır.
- ☐ Metinde yazarın iç dünyasına yönelik konulara değinilmiştir.
- ☐ Yazar, kendisi ile birlikte ailesinden ve yakın çevresinden de söz etmiştir.
- ☐ Olaylar kronolojik sıraya uygun biçimde üçüncü kişi ağzıyla anlatılmıştır.
- ☐ Metnin kahramanı doğumundan itibaren yaşadıklarını anlatmıştır.

Metnin Türü:

10.Etkinlik Aşağıda giriş bölümü verilmiş olan yazıyı sohbet türüne uygun olarak devam ettiriniz ve yazınıza uygun bir başlık belirleyiniz.

Eşyalarımı toplarlarken yıllardır sakladığım fotoğraf albümü geçti elime. İşi gücü bırakıp çekildim bir köşeye ve fotoğrafları teker teker gözden geçirmeye başladım. Birden yüzüme bir gülümsemenin yayıldığını hissettim. Siz şimdi beni gülümseten şeyi merak ediyorsunuz değil mi?

3. ETKİNLİK

a) Aşağıdaki yargılardan okuduğunuz metnin tür özelliklerini yansıtanları işaretleyiniz.

✓

☒ Metinde Atatürk'ün müzik ile ilgili düşünceleri anlatılmıştır.
☐ Metinde öznel yargılar ağır basmaktadır.
☐ Yazar, düşüncelerini kanıtlama yoluna gitmemiştir.
☐ Yazarın amacı okuyucuyu bilgilendirmektir.
☐ Yazar, alanında uzman kişidir.
☐ Yazar, metni karşılıklı konuşma havasında yazmıştır.

b) Okuduğunuz metnin türü:

5. ETKİNLİK

Paragraftaki ifadeleri kullanan kişi hangi türde yazılar yazmaktadır? Altta boşluğa yazınız.

"Benim gazetede bir köşem vardır. Bu köşemde güncel olayları değerlendirir, sıcaklığı okuyucuya anlatırım. Ayrıntıya girip de okuyucumu yormak istemem çünkü yarın da sonraki gün de karşımda olacağım okuyucumun."

Yazar türünde yazılar yazmaktadır.

4. ETKİNLİK

"Göç Destanı" metninde geçen gerçek ve kurgusal unsurları bulunuz.

Gerçek Unsurlar	Kurgusal Unsurlar
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	
.....	

5. ETKİNLİK

"Göç Destanı" aşağıdaki özelliklerden hangilerini taşımaktadır? Belirlediğiniz maddelerin numaralarını noktalı yere yazınız.

1. Anonim olup halkın ortak belleğinin ürünüdür.
2. Belli bir ulusun özelliklerini yansıtır.
3. Bilimsel bir üslupla yazılır.
4. Genellikle gazetelerden tanıdığımız yazı türüdür.
5. Tarihî ve sosyal olaylardan doğar, beslenir.
6. Olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
7. Düşüncenin açıklanıp geliştirildiği yazı türüdür.
8. Bir sanat ve düşünce eserinin zayıf ve güçlü yönleri anlatılır.
9. Genellikle yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenir.
10. Genellikle tartışmacı anlatım biçimi kullanılır.

4. ETKİNLİK

Okuduğunuz metin Abbas SAYAR'ın "Yılkı Atı" adlı romanından alınmıştır.

a) Paragraftaki boşlukları türün özelliklerine göre doldurunuz.

Roman ya da yaşanması mümkün olan olayların anlatıldığı bir yazı türüdür. Romanda yer, ve olayda bütünlük vardır. Romanların en önemli özellikleri uzunluğu, kişilerin sayılarının ve hayatı her yönüyle ele almasıdır.

b) "Yılkı Atı" romanının verilen bölümünü göz önünde bulundurarak daha önce okuduğunuz "Göç Destanı" metni ile karşılaştırınız.

Benzer Yönleri	
	
	
	
Farklı Yönleri	
	
	
	